

ЗІ СВЯТОМ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ!

Дорогі читачі!

Цей спецвипуск нашого тижневика осяяний іменами Нестора Літописця, св. Кирила, Тараса Шевченка, Івана Франка, Івана Пулюя, Олени Теліги, Миколи Хвильового, Дмитра Білуса, Григорія і Григора Тютюнників, Івана Дзюби, Ліни Костенко, Надії Денисюк, Юрія Іллєнка, Павла Мовчана, Віри Річ, Тетяни Ананченко, Віталія Карпенка, Любові Мацько — невтомних трудівників на ниві української мови й писемності, творців і захисників рідного слова. Кожен із колективу редакції працював над цим числом газети з повною віддачею, — сподіваємося, що нам вдалося професійна розмова про минуле, теперішнє і майбутнє державної мови. **Будьмо разом!**

На гербі ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка зображена книга, осяяна світанковим сонцем: мудрість слова писаного, слова друкованого переходить від одного покоління до іншого, об'єднуючи їх силою національного духу, передаючи скарби історії, мови, культури.

Напередодні Свята української писемності та мови в Національному музеї літератури України відбулася презентація

нових видань Всеукраїнського товариства «Просвіта». А наймолодших читачів столиці на своїй персональній виставці вітає один із провідних дитячих письменників держави Євген Білоусов, який створив цілу дитячу бібліотеку «Минуле України в книжках Євгена Білоусова». Діти над просвітянською книжкою. Просвітництво — як єдність традицій і сучасності, нерозривність минулого і майбуття.

ПАВЛО МОВЧАН: «ПРАЦЮВАТИ, ЩОБ ДЕРЖАВНА МОВА БУЛА СПРАВДІ ДЕРЖАВНОЮ»

— Павле Михайловичу, з якою думкою і в яких умовах започатковувалося святкування Дня писемності?

— Це була моя ініціатива, — зумовлена тим, що подібні свята відзначаються в інших державах, скажімо, в Росії. Там його прив'язують до днів Кирила й Мефодія, російського православ'я, книгодрукування, російської ідеології...

І нам треба було просто переакцентувати увагу. Я зупинився на даті 9 листопада, бо, по-перше, це було дуже близько до 7—8, дати відомого свята більшовизму, і треба його перекидати нашим, національним святом. По-друге, 9 листопада — це день народження Преподобного Нестора Літописця. А вже в літописах була присутня українська мова, яка функціонувала в XI—XII століттях...

Ініціатива відзначення цього Дня виникла 1996 року як складова комплексного підходу до проблем мови — водночас Центральним правлінням «Просвіти» ми розробили Програму розвитку української мови, після прийняття Конституції звернулися до Конституційного Суду щодо трактування визначення державної мови, десятої статті. Президент Кучма підтримав ініціативу «Просвіти», видав відповідний указ... Свято стало державним.

— До речі, які особливості відзначення Дня писемності в умовах «післяреволюційної» України?

— При старій владі це відзначення було формальним. А нова влада ще не осмислила параметрів та усієї важливості цієї дати. Цьогоріч «Просвіта» відзначає свято сама, хоча запрошені Президент України Віктор Ющенко, інші представники влади. Варто, аби держава брала на себе цю ініціативу, — а «Просвіта» робила свої паралельні акції, таким чином ми помножували б кількість заходів.

— Святкуємо День писемності уже ві-

сім років. Як б Ви відзначили конкретні результати?

— Ми ж працюємо системно, а не до певного свята. Усе те, що видала, ініціювала «Просвіта», не співмірне з роботою державних відомств. Тільки цього року ми видали 35 найменувань книг, зробили одинадцять серію із дванадцятисерійного фільму про Тараса Шевченка, документальні фільми... Подивитися хоча б на наші нові проекти — такі, як «Етнічна музика України», «Перлини української культури», комп'ютерні ігри для різних вікових груп про історію України, щоб дитина, яка сидить сьогодні за комп'ютером, не чулася рідного слова.

Щодо «Етнічної музики в Україні», то в нас ще запланований великий проект, щоб охопити всі етнічні землі українські, вийшовши за географічні межі України. Є великий ареал, який потрібно дослідити й зафіксувати, поки ще живі носії — як свого часу Павло Левицький написав блок словників (до речі, вони зникли невідомо куди) українців-переселенців, як вони українізували довколишній світ — під Кавказом, в Середній Азії, на Зеленому Клину...

Це велика робота, яку важко подужати самій лише громадській організації. Ми ініціюємо, а держава повинна допомагати реалізовувати. Потрібно задіювати різні державні інститути — мови, етнографії, певні університети...

Результати наші в інформаційному й культурному просторі могли бути набагато потужніші, якби була розроблена загальна програма, загальнонаціональні підходи, створене певне відомство, яке провело б не тільки моніторинг того, що з українською мовою відбувається, у яких регіонах і в якому стані, а щоб були відповідні пропозиції, що робити в Донецьку для того, щоб українську складову піднести, що робити на Житомирщині, — а це різні програми, для цього

треба мати вертикаль, яка була б незалежною ні від Секретаріату Президента, ні від будь-якого відомства.

Потрібна чітка державна структура, яка тільки й може забезпечити реалізацію всіх тих заходів, проводити відстеження в різних сферах — інформаційній, книговидавничій, культурній... Адже мовна проблема не зводиться тільки до одного відомства. Це має бути Департамент української мови, структура, яка відстежує ситуацію і робить рекомендації, застереження, ініціює входження до Верховної Ради з відповідними поправками, усуває тяжкі колоніальні наслідки в мовній і культурній сферах.

А громадські сегменти — це сигнальні системи, які дають знати про негаразди в цій сфері урядові, виконавчій владі на всіх рівнях.

— Минула парламентська виборча кампанія нашого Президента відбулася під гаслом «Не словом, а ділом». Отже, політтехнологи, які його розробляли, констатували дискредитованість слова, воно вже не асоціювалося з ділом, більше того — протиставлялося йому. Чи не здається Вам, що є велика небезпека знову «заговорити» проблему?

— Та її, цю проблему, вже «заговорили». І взагалі проблеми заговорили. Тепер треба змінити це гасло на «Від слів до діла». Досить слів, досить заяв, досить звернень!

Знаєте, у мене за 15 років від усіх цих конгресів, форумів, симпозіумів, «круглих столів», конференцій — вже оскосма. Зазвичай ми говоримо одне і те ж, правильно окреслюючи проблеми, але настав час їх вирішити. Влада повинна була б зробити все необхідне для того, щоб, по-перше, внести до сесійної зали закон про мову, про статус державної мови. Тим паче, що такі закони лежать. Не влаштовує законопроект Мовчана? Беріть законопроект Ігоря Рафаїловича

Юхновського. Є підготовлений Кабінетом Міністрів, який розвиває і розписує десяту статтю по пунктах: що треба робити для того, щоб державна мова була справді державною.

— Незрідка доводиться чути нарікання: що там робить ця «Просвіта», що там робить Мовчан, якщо українська мова в такому стані? І справді, здається, що люди від безвиході не розуміють різниці можливостей громадської організації і державної влади.

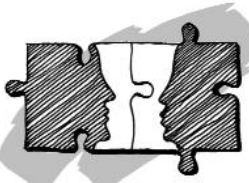
— Витворюється модель України без українців, без української складової. Вона дуже вигідна, під неї підверстують ідеологію лібералізму: влада кожного над усім. Такого не може бути, щоб держава сама капітулювала перед стихією російської мови. Що робиться в Україні у книговидавничій, інформаційній сферах? Ми ж бачимо, скільки каналів працюють не в українському режимі. Це витрачується як політика демократична. А сьогодні справді інформація вирішує все.

Це добре усвідомлюють ті, що контролюють електронні ЗМІ. Робить що завгодно — конгреси, форуми, а ми вас не покажемо, вас немає! Що таке інформація? Це простір! Він має належати українській нації, спільноті, українській державі. Ми повинні домагатися, щоб національний канал був національним, щоб там порушувалися справді національні теми, проблеми, в тому числі й те, що робить «Просвіта». Хтось каже про рейтингівість, формат—неформат, — а хто суддя? Тільки нація може судити, а не чиновник, не україноненависник, який не володіє державною мовою.

І все ж таки, насамкінець, попри сумну тональність нашої розмови, хочеться привітати усіх зі світлим святом — Днем української писемності. Разом переможемо!

Наш. кор.

Закінчення. Початок на с. 5

Чи не єдиним фактичним організатором виконання державної програми розвитку і функціонування української мови стало Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Так, 2003 року Товариство “Просвіта” виступило організатором низки програм розвитку і функціонування української мови, а саме:

- видання українськомовної літератури (словники, довідники, історична дитяча література, сучасна художня література, перекладна література, класика, фольклорна література, мистецькі альбоми);
- видання мультимедійного диска “Кобзар”;
- видання компакт-дисків “Етнічна музика України”;
- видання компакт-дисків “Перлини української культури”;
- випуск багатосерійного художньо-публіцистичного фільму “Логос”, присвяченого розвитку і становленню української мови;
- виготовлення аудіовізуальних творів для дітей “Лис Микита”, “Тарас Бульба”, “Як мрію кращу з найкращих мрій”;
- видання комп’ютерних ігор і випуск компакт-дисків;
- проведення тематичних дитячих конкурсів;
- проведення конкурсів самодіяльних художніх колективів;
- проведення фольклорних експедицій;
- виготовлення кінофільмів “Тарас Шевченко. Заповіт”;
- підтримка періодичних українськомовних видань тощо.

Водночас Міністерство культури до вересня 2003 року не розробило повноцінної програми з реалізації “Комплексних заходів з усебічного розвитку та функціонування української мови” і вчасно не здійснило необхідних організаційно-правових дій. Виконання державної програми вкотре було під загрозою зриву.

Тоді, відповідно до чинного законодавства, Міністерство культури в рамках повноважень головно-го розпорядника бюджетних коштів ухвалило рішення про внесення змін до програм бюджетного призначення і кошти в сумі 4,295 млн. грн. з бюджетної програми “Комплексні заходи з питань всебічного розвитку та функціонування української мови” були перерозподілені на бюджетну програму “Заходи Всеукраїнського товариства “Просвіта”. У 2004 році за такою ж процедурою було фактично перерозподілено кошти на бюджетну програму “Заходи Всеукраїнського товариства “Просвіта” загальною сумою 7 млн. 936 тис. грн.

Усі процедури були здійснені у повній відповідності до чинного законодавства.

Після отримання коштів ВУТ “Просвіта”, відповідно до вимог чинного законодавства та положень, що були затверджені Правлінням Товариства і регламентували діяльність Товариства в частині використання бюджетних коштів, виконало необхідні тендерні процедури, на підставі чого і були укладені угоди з виконавцями. **Зазначимо, що жодного контракту без проведеної тендерної процедури не було укладено.**

Водночас, відповідно до Положень, якими керувалася тендерна комісія Товариства і які повністю відповідають духу і букві Закону,

усі цінові показники тендерних пропозицій відповідали оптимальним ринковим вартостям щодо показників ціна—

якість і вимогам Закону про дотримання авторських і суміжних прав та Закону “Про закупівлю товарів і послуг для державних потреб”.

Усі отримані кошти були використані Товариством виключно на виконання своїх статутних завдань, у рамках яких і виконувалася низка програм із розвитку української мови. Так, на замовлення ВУТ “Просвіта” було:

1. Здійснено видання 35 найменувань українськомовної літератури, зокрема:
 - “Українські народні казки”;
 - “Дитячі ігри та розваги”;
 - “Виручалочка”;
 - “Вінок” (українська читанка);
 - Є. Білоусов, “Тарасове перо”;
 - Серія “Славетні імена України”;
 - “Російсько-український словник”;
 - “Короткий тлумачний словник української мови”;
 - “Кобзар” в ілюстраціях В. Гарбуза;
 - Серія “Кобзар в кожну оселю”;
 - “Україна в словах”;
 - “Духовна велич України”;
 - “Індоарійські таємниці України”;
 - “Міфи давньої Греції”;
 - Гомер. “Одіссея”;

3. Видано касети, диски “Українська колекція. Етнічна музика України”;

4. Видано касети-диски “Перлини Української культури”;

5. Видано диски “Витоки” про становлення і розвиток української мови;

6. Започатковано тритомне видання “Великого тлумачного словника української мови”;

7. Розпочато багатотомне видання “Класика світової літератури” в перекладах М. Лукаша;

8. Виготовлено 36 серій багатосерійного художньо-публіцистичного фільму “Логос”;

9. Здійснено художню розробку і розпочато виробництво анімаційного фільму для дітей (26 серій) “Лис Микита” за твором Івана Франка;

10. Здійснено художню розробку й розпочато виробництво анімаційного фільму для дітей (26 серій) “Тарас Бульба” за твором Миколи Гоголя;

11. Здійснено художню розробку і розпочато виробництво анімаційного фільму для дітей (26 серій) “Як мрію кращу з найкращих мрій” за творами українських авторів для дітей;

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПАВЛА МОВЧАНА

- Гомер. “Іліада”;
- “Поклик дужого чину” Анатолія Погрібного;
- “Спалився за Україну” М. Іщенка;
- “Витоки” П. Мовчана;
- “Тату, я тебе люблю” Валентини Малишко;
- “Розширеними очима” В. Ілля;
- Поезії В. Грабовського;
- Поезії В. Осадчого;
- Романи М. Стеблини;
- Посібник для дітей з дефектами мови;
- “Історія лінгводику України” Лариси Масенко;
- Есеїстика Оксани Пахльовської;
- Художній альбом Сергія Свято-славського;
- Альбом “Українська ікона”;
- Монографія Олександра Мурашка “Л. Членова”;
- Український портрет (XIV—XX століття);
- Мовознавчі студії О. Пономаріва;
- Мовознавчі студії М. Іщука;
- Мовознавчі студії А. Погрібного;
- Проза Л. Пономаренко;
- “Добродії і лихочвори” — мовні студії;

2. Видано мультимедійні диски “Т. Г. Шевченко. “Кобзар”;

віце-прем’єр-міністру Кириленку В. А.,
міністру культури Ліховому І. Д.,
міністру фінансів Пинзенику В. М.

12. Виготовлено 11 серію багатосерійного художньо-просвітницького фільму, присвяченого життю і творчості Т. Г. Шевченка “Братство”;

13. Розпочато виробництво 4-серійного історико-пізнавального фільму “Маестро Березовський”;

14. Здійснено низку культурно-просвітницьких акцій, присвячених українській мові, українській пісні, українській культурі та історії;

15. Здійснено підтримку українськомовних періодичних видань: журнали “Основа”, “Бахмацький шлях”, “Ластівка”, “Сіверський літопис”, “Український світ”, “Писанка”, “Погарина”, “Народний лікар України”;

16. Виготовлено радіопрограми “Дзвони Просвіти”, “Рідне слово”;

17. Виготовлено документальні відеофільми про життя і творчість М. Гулака-Артемовського, М. Забіли, Л. Глібова, П. Грабовського та інших;

18. Проведено всеукраїнські літературно-мистецькі конкурси для обдарованих дітей “Тарасовими шляхами”, “Художня палітра”, “Україна в барвах”;

19. Проведено конкурси виконавців-декламаторів, самодіяльних творчих колективів, самодіяльних театрів, конкурси для обдарованих дітей тощо.

Водночас, ознайомившись зі змістом листа Головки КРУ від 30.09.2005 за № 03-14/55, не можемо не звернути уваги на хиби методичного й метрологічного підходів перевіряючих, а

також невідповідності таких підходів букві і духу Конституції України, нормативних документів про закупівлю товарів і послуг у частині об’єктів закупівель, на які поширюється дія авторського та суміжного права і Законів про авторські і суміжні права.

Так, Конституція України встановлює рівність підприємств усіх форм власності, чи це державні підприємства, акціонерні чи приватні. І якщо Конституція України є основним Законом держави, норми і положення якого мають пряму дію і є такими, що не можуть бути викривленими або знехтуваними посадовцями усіх рівнів, то тоді в листі Головки КРУ ці норми проігноровані, а оцінки та висновки побудовані не на базі Основного Закону, а на особистому розумінні і суб’єктивному ставленні до тих чи інших положень Конституції.

Так само, відповідно до Господарського Кодексу України діяльність кожного із підприємств будується на комерційній основі з метою отримання доходу чи прибутку. У зв’язку з тим викликає подив і здивування, що в змісті листа

за стилем викладення фактів у негативному сенсі вживається термін “комерційні підприємства”, хоча, як відомо, такою є природа будь-якого підприємства.

Тому головні розпорядники бюджетних коштів і розпорядники бюджетних коштів відповідно до норм Закону зобов’язані проводити торги на рівних умовах для всіх учасників, у тому числі й “комерційних” (за термінологією Головки КРУ). Предметом торгів є замовлення на ту чи іншу послугу і переможцем торгів виступає те підприємство, яке забезпечує, на думку організатора торгів, за виставленими ним критеріями найкращу пропозицію за параметрами “ціна—якість”. Коли ж йдеться про авторські роботи, як-то видання книг, концертні постановки, створення телепрограм, кіно-, відео-, телефільмів, видання художніх творів, альбомів, наукових чи літературознавчих студій, то загальновідомо, що

жодних встановлених нормативів немає і бути не може, оскільки йдеться тут про індивідуальні проекти, які є об’єктами авторського права, що, зрештою, і відображено у відповідних нормативних документах, прийнятих Верховною Радою та Кабінетом Міністрів України.

Безумовне дотримання норм авторського права зумовлюється ще й міжнародними зобов’язаннями України як держави, причому з однозначним верховенством міжнародного права, за якими вимоги щодо нормування інтелектуальної праці ніколи й ніким не висуваються, позаяк це суперечить природі творчого процесу. Зайве говорити, що безумовно слідувати цим підходам і дотримувати

ватись їх правових норм Україна як держава має не тільки в зовнішній, а й у внутрішній політиці. Очевидно, що в даному випадку наявний рецидив старої тоталітарної системи і такого ж способу мислення посадовців, за якими політична доцільність домінує над правом.

Так само слід звернути увагу на те, що Постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 1998 року № 813, відповідно до Закону “Про кінематографію” було затверджено “Положення про державну підтримку національних фільмів у продюсерській системі”. Це Положення, зокрема, визначає, що:

- “об’єктом державної підтримки в продюсерській системі є національний фільм” (п. 4);
- “основною формою фінансової підтримки національного фільму є державне замовлення” (п. 5);
- “Державна підтримка виробництва, розповсюдження й демонстрування національних фільмів здійснюється Міністерством шляхом виділення продюсерам коштів у межах асигнувань, передбачених у державному бюджеті на кінематографію” (п. 9).

Для кожного, хто хоч би раз побіжно ознайомився із практикою кіновиробництва, цілком очевидно те, що продюсер фільму виступає організатором постановки і виробництва фільму і, відповідно до цього завдання, він і укладає необхідні договори із виконавцями та субпідрядниками. Проте у листі Головки КРУ така методика роботи оцінюється перевіряючими як “посередництво” і трактується ними в негативному правовому змісті й морально осудливому сенсі. Так само і щодо киновидавничої сфери та концертно-театральних постановок.

Сумнівно, що до подібного стилю викладу фактів і до таких висновків та оцінок представники Головки КРУ вдалися через незнання таких очевидних підходів і діючих в Україні нормативних актів.

Інакше чим іще пояснити змішування й отождолення ревізорами таких понять, як створення інтелектуальної продукції та її виготовлення або тиражування, перемикання фактів, необґрунтовану тенденційність викладу фактів і довільне, на свій розсуд, трактування юридичних і господарських дій.

Варто звернути увагу і на те, що в українській державі, на жаль, упродовж останніх десяти років створена репресивна система щодо діячів культури та мистецтв,

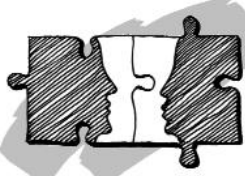
а матеріали подібних ревізій використовуються для політичних розправ, дискредитації діячів культури та згортання процесів українського відродження, спекулятивних заяв у передвирборчих марафонах.

Склася парадоксальна ситуація, коли чиновники не зацікавлені у виконанні державних програм, а виконавці програм переслідуються і цькуються державними органами. Цілком очевидно, що

ця, виворочена в минулому система потребує негайної зміни як у площині кадрових рішень, так і в площині політичних ініціатив.

Лише у такому випадку можна розраховувати на розв’язання тих кричущих проблем, що наявні в суспільному і культурному житті української нації.

Далі буде.

Заданими Всеукраїнського перепису населення 2002 року, в Україні проживає 48,2 млн. громадян, із них 37,5 млн. — українці. 32,6 млн. вважають українську мову рідною. Одночасно, за інформацією Державного комітету у справах національностей і міграції, за межами України проживає майже 25 млн. українців.

Загальновідомо, що в силу об'єктивних обставин минулого функціонування української мови штучно обмежалося та звузилося до критичної для нації межі. Саме це і спричинило масові громадянські протести, що оформилися в масштабний і всеосяжний суспільно-політичний рух, основним досягненням якого став акт відродження української державності. Зрозуміло, що за таких обставин питання розвитку й функціонування української мови стало принциповим і набуло особливої політичної та державної ваги.

Так, статтею 10 Конституції України визначено, що: **“Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України”**. Статті 12 і 23 Конституції України визначають, що держава дбає про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців за етнічним походженням, які проживають за межами України і не є громадянами України, а кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості. Одночасно, відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 14.12.99 № 10-рп/99, українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, що визначаються законом.

Проте через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників і внаслідок неналежної уваги та інерції з боку центральних органів виконавчої влади українська мова й надалі продовжує функціонувати лише у звуженому суспільно-інформаційному просторі. Стосується це, зокрема, засобів масової інформації, науки, освіти, культури, військової справи, підприємництва, побуту тощо.

Ще в 1997 році Кабінет Міністрів України постановою від 08.09.97 за № 98998 затвердив **“Комплексні заходи щодо всебічного розвитку і функціонування української мови”**. Вони були спрямовані на реалізацію 10-ї та 11-ї статей Конституції України та створення належних умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, використання її як основного засобу спілкування на всій території України. Зокрема було передбачено виконання 53 заходів, а саме: українська мова як державна; українська мова як мова української нації, основа її духовної та художньої культури, науки, освіти; українська мова в засобах масової інформації, українська мова у світі. Водночас, із незрозумілих мотивів, ця Постанова не передбачала проведення заходів, спрямованих на утвердження української мови у побуті, підприємстві, сфері обслуговування, рекламі, транспорті, функціонуванні громадських і політичних організацій. Основними вико-

навцями більшості заходів були визначені Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук України, Міністерство культури і мистецтв України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21.06.2000 № 1004 здійснення організаційно-координаційної роботи, пов'язаної з виконанням Комплексних заходів покладалося на Міністерство культури і мистецтв України, а розпорядженням Президента України від 21.01.2000 № 19-200-рп створено Комісію з розробки концепції розвитку гуманітарної сфери України. Станом на 1 листопада 2005 року вказану концепцію так і не затверджено.

Постановою Уряду від 20.06.2001 № 660 “Про внесення змін до структури Секретаріату Кабінету Міністрів України та структури Служби Прем'єр-міністра України” в структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України ліквідовано мовний сектор і рішенням Кабінету Міністрів України функції і забезпечення реалізації мовної політики передано в сектор

ся б координацією, організацією та контролем за функціонуванням української мови.

У березні 2003 року з ініціативи народних депутатів України Мовчана П. М., Танюка Л. С., Жулинського М. Г. у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання “Про функціонування української мови в Україні”. За результатами слухань Верховна Рада України Постановою від 22.05.2003 № 886 схвалила відповідні **Рекомендації**. У них, зокрема, було зазначено, що за роки незалежності українська мова як державна не набула належного поширення у суспільному житті, і запропоновано центральним органам виконавчої влади низку всебічних заходів (адміністративного, нормативного, тематичного характеру) для рішучого виправлення ситуації, що склалася.

Органами центральної виконавчої влади ці Рекомендації проігноровані.

Законами про державний бюджет України на 2000, 2001, 2002 роки бюджетне призначення на виконання Комплексних заходів зі всебічного роз-

Довідково:

1. Порівняно з 90-ми роками виготовлення української кіно-, відео-, аудіопродукції скоротилося майже в тридцять разів.

Показово, що навіть ці мізерні бюджетні видатки, що планувалися на створення аудіовізуальної продукції, Міністерством фінансів і Міністерством культури в повному обсязі не були ані профінансовані, ані освоєні. **Так, у 2001 році при плані в 20 млн. грн. було виділено лише 66 відсотків коштів, а в 2002 відповідно 22,6 млн. грн. і 35 відсотків.**

Така ситуація, коли українське кіновиробництво фактично зліквідовано, вимагає негайного впровадження жорсткого та дієвого контролю за дотриманням українського законодавства в частині, що регулює поширення друкованої аудіо-, відео- та кінопродукції.

2. Кількість бібліотек лише з 1991 по 2001 рр. зменшилася на 5,2 тис., а кількість книжок і періодичних видань у них — на 19 відсотків.

У 2001 році при плані в 17,3 млн. грн. було виділено лише

5. Відповідно до ст. 5 Закону України “Про видавничу справу” державна політика у видавничій справі спрямовується на підтримку національного книговидавництва, наповнення українськомовними виданнями ринку, фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів, Збройних Сил України, правоохоронних органів, підприємств, установ і організацій необхідними виданнями державною мовою.

У 2001 році бюджетом було передбачено на це видатки в сумі 13,850 млн. грн., профінансовано ж лише 47,8 відсотка. В 2002 відповідно — 13,850 млн. грн. і 43,3 відсотка.

6. У телерадіоэфірі України основну частку складають недержавні телерадіокомпанії, що не дотримуються конституційних норм щодо використання української мови.

Ускладнюючим чинником реалізації мовної політики в телерадіоэфірі є те, що впродовж останніх десятиліть в Україні абсолютна більшість фільмів випускалася не українською мовою.

Статтею 22 Закону “Про кінематографію” передбачено не менше 30 відсотків національного екранного часу на демонстрацію українських фільмів. Аналіз свідчить, що ця вимога ігнорується практично всіма телеканалами, власники яких не скеровують кошти на виготовлення українськомовної теле-, кінопродукції.

7. Усупереч Комплексним заходам державної адміністрації та центральні органи виконавчої влади не розробляли власних програм розвитку української мови, а Міністерство фінансів, ігноруючи вимоги Постанови Кабміну від 08.09.97 № 998, під час формування бюджетів систематично не передбачало і не передбачає відповідних цільових бюджетних програм у розрізі міністерств і відомств.

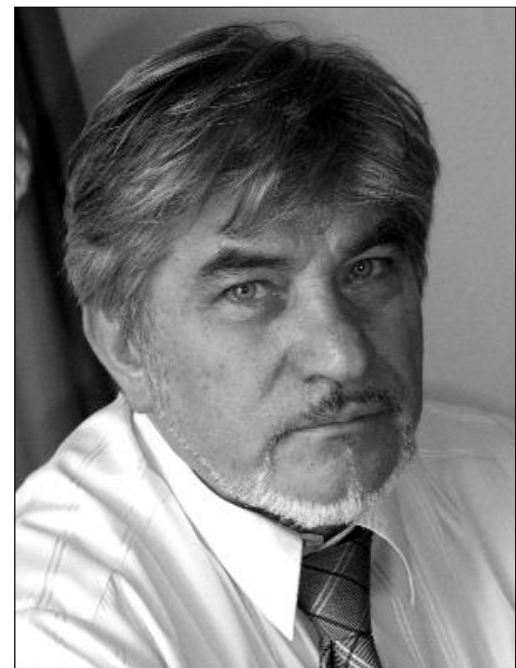
Таким чином, невиконання органами центральної виконавчої влади Комплексних заходів призвело до того, що необхідні умови для всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя в Україні не створені.

Саме тому з 2003 року на вимогу Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України єдина стаття бюджетних видатків на розвиток української мови була передана зі сфери Міністерства освіти в сферу діяльності Міністерства культури. Проте і в цьому випадку, відсутність чіткої і системної організаційної роботи, безвідповідальне ставлення уповноважених посадових осіб Міністерства культури до виконання своїх прямих обов'язків, до завдань, поставлених перед Міністерством, не дозволили в повному обсязі й належним чином виконати заходи.

За висновками Рахункової палати України, усе це “призвело до створення загрозливого стану для розвитку української мови”, до скорочення і закриття бібліотек, до зменшення присутності української мови в кіноекранах і в засобах масової інформації, до втрати основ народної творчості, до зменшення накладів українськомовних видань, книгодрукування, до припинення випуску аудіовізуальних творів для дітей, до відсутності на телевізійному екрані програм, присвячених історії української культури та мови тощо.

Продовження на с. 6

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПАВЛА МОВЧАНА

віце-прем'єр-міністру Кириленку В. А.,
міністру культури Ліховому І. Д.,
міністру фінансів Пинзенику В. М.

вितку за окремою функцією та бюджетною програмою для Міністерства культури України не затверджувалося. Водночас, Законом України “Про державний бюджет України на 2001 рік” за кодом функціональної класифікації “Комплексні заходи з всебічного розвитку української мови” для Міносвіти були затверджені видатки в сумі 25,0 млн. грн. Але:

Міністерство освіти виконало ці заходи лише на 9,9 млн. і лише в частині книговида-

нани. Аналогічно 2002 року Бюджетом було затверджено видатки в розмірі 25,0 млн. грн. на виконання Комплексних заходів з усебічного розвитку української мови. Проте за рішеннями Міністерства освіти на виконання Програми було використано лише 0,36 відсотка відповідних коштів.

За висновками Рахункової палати України, внаслідок необґрунтованої та самочинної політики бюджетних видатків Міністерство освіти України та Міністерство фінансів України знехтували норми статей 10 та 11 Конституції України щодо створення належних умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної, а відповідні кошти, таким чином, використовували для створення власного фінансового резерву і постійно направляли на далекі від передбачених цілі, а саме: на оплату комунальних платежів, закупівлю оргтехніки тощо.

50,2 відсотка коштів, а в 2002 відповідно 22 млн. грн. і 38,4 відсотка.

При цьому питома вага українськомовних видань складає лише 37,8 відсотка.

3. У системі Міністерства культури працює 128 театрів, у тому числі українських — 60, російських — 27 і двомовних — 41.

Субсидії ж і поточні трансферти надаються лише чотирьом національним театрам.

Решта театрів через відсутність державної підтримки опинилися на межі виживання.

4. Із числа зареєстрованих в Україні друкованих засобів масової інформації лише близько 20 відсотків заявлені як українськомовні.

У 2001 році із суми на підтримку періодичних видань бюджетом було передбачено видатків у сумі 1,7 млн. грн., профінансовано ж лише 49 відсотків. У 2002 відповідно — 1,6 млн. грн. і 30,2 відсотка.

За даними Державного комітету статистики України, щоденний разовий наклад: російськомовний наклад друкованих видань, що виходили в Україні, становив на початок 2002 року 32,1 млн. примірників, тоді як українськомовних — 18,2 млн.

Склалася ситуація, коли на 100 українців припадало 46 примірників українською мовою, а на 100 росіян, які проживають в Україні, — 386 примірників російською.

У той же час, Міністерство фінансів видатки на підтримку преси профінансувало лише на 30,2 відсотка до затверджених бюджетних призначень. Отже, поза увагою держави в особі Кабінету Міністрів України залишалися духовні та моральні потреби майже 80 відсотків населення України.

ТОЧКА ЗОРУ

Те, що Кирило Філософ був на свій час освіченою людиною та неабияким лінгвістом, не викликає сумнівів, інакше могли б в IX столітті Візантія не доручила б йому «слов'янської писемної» місії 862 року — такої важливої для Православної Християнської Церкви на той момент.

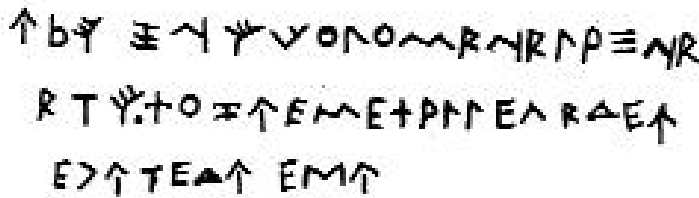
Власне, Візантія постала зі Східної Римської імперії за імператора Іраклія (610—641 рр.), що зробив грецьку мову офіційною на її території. Його попередники ще не мали достатніх важелів, до того ж були різного походження — з Далматії, Іллірика, Іспанії тощо, — і на східних імперських землях панувала мова койне, мова «еллінської цивілізації», як назвали історики добу, що настала після переможних завоювань Олександра Македонського (III—I ст. до н. е.). Варто нагадати, що Олександр Македонський, хоч і навчався у грека Аристотеля, був родом із Македонії, тобто був «слов'янином» і привів у Малу Азію своїх земляків і одновірців. Націю, отже і мову, визначала релігія. Якщо лінгвісти довели існування «старослов'янської» мови, спільної для сьогоднішніх 12-ти «слов'янських» мов (серед них і македонська), то саме вона була дохристиянською релігійною мовою «слов'ян» і складовою мови койне. Цією ж мовою володів і Св. Кирило, бо народився й жив у місті Солуні, що його грецькі колоністи поставили серед слов'янських поселень (так само як Херсонес і Ольвію), а болгарі намагалися відібрати у греків у VIII ст., бо вважали та вважають солунські землі своїми й донині. Окрім великих знань, Кирило Філософ вільно володів живою старослов'янською мовою, і про це знав цар Михайло, коли доручав йому велику місію.

Для слов'янськомовної духовної верстви існували лише окремі

поодинокі оази, де б вони могли писати, удосконалювати й упорядковувати письмо. Адже й досі немає (або поки що не знайдено) досконалої старослов'янської граматики чи опису цієї писемної мови. Бо єдина старослов'янська спільнота, що трималася за рахунок духовного порядку й верховенства духовної верстви розпалася значно раніше за Римську імперію.

За таких умов роз'єднання слов'янські писарі/писачі вигадували своє письмо, свою абетку,

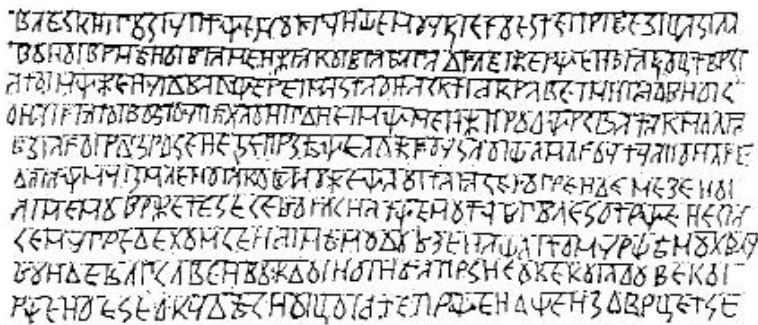
ЯКУ ПИСЕМНІСТЬ СТВОРИВ СВ. КИРИЛО?

Напис, різьблений на камені склепу (під назвою «Поховання жінки») Морського некрополю м. Міри у скелях

фактично, свій шифр у кожній окремій дохристиянській релігійній громаді. Можливо, таким чином вони подавали якісь обрядові відмінності. Таке враження, що писемність, як і одяг та його аксесуари, слугували розпізнавальним або умовним знаком для одновірців.

Кирило Філософ поставив перед собою, можна сказати, глобальну мету — за допомогою Святого Письма нової християнської релігії знову об'єднати слов'яномовний світ. Працюючи бібліотекарем у Константинопольського патріарха в храмі Св. Со-

Напис, видряпаний, випалений або писаний за технологією писанкарства на дерев'яній дощечці № 16

свої мови в Церкві. У Моравії слов'янська кирилиця з 38 літер — грецьких маюскул і найуживаніших слов'янських графем, — упорядкована Кирилом як універсальна писемна система для всіх слов'яномовних народів, проіснувала менше ста років. А Паннонія взагалі щезла під натиском іншомовних загарбників. Зате Болгарія в рік смерті Кирила (869 р.) офіційно прийняла православне християнство, та болгарські писачі зробили значний внесок у розвиток та вдосконалення старослов'янської мови, а також у поширення й уніфікацію кириличного й глаголичного слов'янського письма.

Окрім того, як мудрець, Кирило Філософ запозвався, аби віра, мудрість і знання взяли гору над фізичною силою, аби знову духовна верства була провідною у людській спільноті, хоча б у межах Ойкумени. Київське софійне християнство, що постало після 988 р., продовжило й розвинуло ідеї Кирила Філософа. Софія Київська на 200 років стала тим духовим і навчальним центром із бібліотекою та майстернями книгописання, що підняв гідність освіченої, релігійної стародавньої української інтелігенції і примусив поважати її в Європі.

Насамперед, він кинувся до Моравії, Паннонії та Болгарії, що хотіли

Надія ДЕНИСЮК

ЯК ГОВОРИМО?

А де ж те Слово, що його Тарас Коло людей поставив на сторозі?

Ліна Костенко

Останнім часом українська мова зазнає неабияких змін. Намагаючись її вичистити, вигадуюмо нові, «більш українські», слова чи звороти. На жаль, такі явища надто часто зумовлені не глибоким науковим аналізом, а стихійним впливом польської, російської та подеколи англійської мов. Ті форми, які схожі на російські, замінюються на тотожні польським, а іноді відбувається калькування з англійської.

Показовим прикладом є новомодне вживання зворотів, де прийменник **в** (у), який вказує на переміщення всередину чи в межі якого-небудь об'єкта, намагаються замінити на **до**: *делегация прибула до Страсбурга* (певно, високі гості так і не потрапили в саме місто, а поцілували замок на брамі, та й подалися геть); *президент повернувся до Києва* (а відвернувся від Одеси?); *взяти книжку до рук* (обережно, не впустіть: надійніше тримати речі безпосередньо в руках); *покласти гроші до кишені* (плакали ваші грошенята...).

Втім, на нашу думку, українська мова не повинна зводитися до придатка польської чи англійської та антагоніста російської. Має вона свою історію, власні традиції і закони — унікальні й неповторні, притаманні лише їй. А ми повинні мати якусь гордість.

Отже, згадаймо, насамперед, усталені в українській мові ідіоматичні вислови цього ряду: потрапити **в** халепу (біді), пустити Дуньку **в** Європу, потрапити **в** полон

НЕ ПОТРАПИТИ Б «ДО ХАЛЕПИ»...

(засідку), ввійти (влипнути) **в** історію, скочити **в** гречку, води **в** рот набрати, впадати **в** око, ввійти **в** раж, впадати **в** сплячку (транс, істеріку), ввійти (втертися) **в** довіру, податися **в** мандри, піти **в** гості, ходити **в** гори, вийти (впадати) **в** море, врізатися **в** пам'ять, зацідити у вухо, заходити (потрапляти) **в** очі, лізти **в** душу, вводити **в** оману, впадати у відчай (розпач), втручатися у справи, заглиблюватися у роздуми, поринати у спогади.

Наведені вислови настільки органічні й давні, що багато з них набули переносного значення. У деяких випадках прийменник навіть набув статусу префікса, як у виразі *говорити ввічливо* (тобто *говорити в вічі*).

Ось ряд прикладів із української поетичної творчості:

«**В** Україну ідіть, діти! **в** нашу Україну...» (Т. Шевченко. Думи мої). «Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій...» (Б. Лепкий). «**А** я у гай ходила...» (П. Тичина). «Юність прошуміла, юність не догнати. **Я** в село приїхав...» (Д. Луценко. Пахнуть матіоли).

А ось витяги з українських народних казок:

«Зайшов у село, повернув у корчму і попросив їсти-пити» («Про неробу Юрка — маминого синка»). «Отак мандрував козак Мамарига та, мандруючи, й приїхав у чужу землю... Козак Мамарига ягідку вирвав, кинув у рот...» («Козак Мамарига»). «Він, може, сказав на глум, а люди взяли на ум, донесли цареві у вуха...» («Чабанець»). «А після весілля вона одразу стриб у колицю й давай гойдатися!» («Про ледачу дівчину»).

У цьому довідці чужорідними видаються нововиправлені вирази з прийменником **до** на місці **в** (у): *взяти до рук, покласти до рота (кишені), повернутися до Києва, прибути до аеропорту, приїхати до столиці* тощо. Це не наша історія, не наша традиція, не наша мова.

Прийменник **до** означає наближення (або додавання) до чого-небудь або до кого-небудь: *підійти до стола, приїхати в гості до друга, наближатися до міста*. Антонім цього прийменника — **від**: *відійти від стола, їхати від друга, віддалятися від міста, від Києва до Лубен*. Якщо ж ідеться про переміщення всередину (в межі) об'єкта, то вживається прийменник **в** (антонім — **з**): *увійти в кімнату (вийти з кімнати), покласти в шухляду (вийняти з шухляди), приїхати в Україну (поїхати з України)*.

«Падати додолу», «поїзд до Києва», «подорож до Ялти» тощо позначають рух у певному напрямку, де акцент робиться саме на пересуванні, тобто зміні початкового місцеположення, а не на прибутті в кінцевий пункт призначення.

Різниця між цими прийменниками особливо відчутна у виразах, де семантика вимагає вживання як **в** (у), так і **до**: *приїхати у Львів до брата, поїхати в Петербург до університету, зайти в клітку до левів*.

Отже, в більшості випадків слід уживати прийменник **в** (у), — особливо якщо відповідне дієслово явно означає прибуття чи переміщення в пункт прямування: *приїхати в Америку, вставити у вуха, увійти в будинок, пройтися в кабінет, взяти в долоні, покласти в рот (кишеню), помістити у*

валізу, прибути в аеропорт, повернутися в Київ, внести в касу, покласти в банк тощо. Якщо ж дієслово означає просто рух у якомусь напрямі, то можливе вживання як **до**, так і **в** (у): *поїхати до Києва, податися в село до бабусі*. Якщо ж мовиться тільки про наближення до певних осіб, предметів чи понять, то вживається **до**: *прошу до столу, завітуйте до нас, заходьте до господи (хати), взяти до уваги* тощо.

Окремо відзначимо вирази на зразок *ходити до школи, вступити до інституту*. Найчастіше в таких виразах увага акцентується не на перебуванні в межах відповідного приміщення, а на залученні до процесу навчання: це опанування навчальної програми, спілкування з викладачами та однолітками і т. п. — тому тут потрібен прийменник **до**. Якщо ж ідеться саме про переміщення всередину будівлі навчального закладу, то потрібен **в** (у): *зайти в школу, заскочити в інститут*.

Звісно, без належного відчуття мови дуже складно вибрати таку форму, щоб вона узгоджувалася з тими канонами, які існують у мові століттями, і щоб органічно відтворювала притаманні цій мові закономірності. Але треба намагатися розвинути таке відчуття, а також наукове мислення, що ґрунтується на використанні методів термінології як науки. Якщо ми справді прагнемо бути грамотними, а не лише здаватися такими. Якщо ми справді шануємо рідну мову.

Максим ВАКУЛЕНКО

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

АБЕТКИ АНТИЧНОЇ УКРАЇНИ

Те, що давні українці в IX ст. н. е. переписали (засобами випалювання кожної букви на полірованих дубових сторінках-дощечках) Велесову книгу, — давно відомий факт. А ще вчені довели, що та пам'ятка письма античної України розповідає про події за 1500 років до об'єднання Олегом 14 праукраїнських племен у Київську Україну-Русь. Письмо Велесової книги випередило кирилицю на багато століть... Є гіпотези, що на території сучасної України в античні часи існувало кілька абеток, які можна віднести до спільнослов'янської мови. Наприклад, «Бортничий букварій» XX—XXIII ст. до Різдва Христового мав поширення в багатьох районах України і складався із 33 букв, у накресленнях яких немало тотожних або схожих на письмо Велесової книги та кирилицю. Це накреслення букв Б, З, Й, Л, М, О, П, Х та Щ, решта — або дуже близькі за накресленням, або такі ж, як і нині, лише в іншому значенні, або мають ідентичні елементи тощо.

Чотири різних абетки (накреслення букв) зберегла для історії Трипільська культура: 3000 років до н. е., 3000—2700 років до н. е., 2100 років до н. е., 1000—500 років до н. е. Вони відрізняються окремими буквами чи навіть їх наявністю або відсутністю. І все ж кожен варіант має такі букви, які потім побачимо у славнозвісній кирилиці (А, В, Е, Є, К, П, Р, С, Ф, Х).

Таких пам'яток збереглося досить багато, до того ж створені вони скитською (скіфською різними тисячоліть до н. е.) та іншими мовними накресленнями.

Писемні пам'ятки збереглися дуже неоднакові: на папірусах у вигляді книг, надписи на кам'яних витворах (бабах, камінних брилах), надписи (довгі речення й глибокий зміст сказаного) у гротах кам'яних печер (Кам'яна Могила під Мелітополем, біля Севастополя тощо).

Та ж Кам'яна Могила сповіщає про життя стародавніх українців давньої Орати на Дніпрі або ж правдиво казати: античної України, мешканці якої «винайшли колесо й плуга, приручили коня і विकарбували в печерах і гротах Кам'яної Могили перші письмена» (див.: Плчинда С. Кам'яна Могила нарешті «заговорила». У кн.: Історія української школи і педагогіки. Хрестоматія. — К.: Знання, — 2003. — С.19).

Отже, є усі підстави й документальні підтвердження, що першими в слов'янському світі виникли українська мова, мовлення та письмо як їхнє графічне відтворення. Вчені-історики підтверджують, що спільнослов'янська мова була зрозумілою усім 14 племенам античної України, нею розмовляло все населення східнослов'янських, південнослов'янських і західнослов'янських племен. Якщо погодитися з цією версією-гіпотезою, то наступний етап мовного розвитку набув індивідуальних якостей зросту, поступово формується у самостійні мови.

Дмитро ФЕДОРЕНКО, Ольга ФЕДОРЕНКО, м. Кривий Ріг

ІВАН ПУЛЮЙ — ДОРОГОЮ ДУХА ЛЮДСЬКОГО ДО ПРАВДИ

Видатний український фізик і електротехнік Іван Пулюй був дійсним і почесним членом Наукового Товариства імені Т. Шевченка, належав до когорти вчених світової слави, що формували світ двадцятого століття. Саме з приходом у НТШ Івана Пулюя та Івана Горбачевського Товариство з науково-просвітницького перетворилося на наукове й набуло світового визнання як перша дієва Українська академія наук.

Останнім часом вийшло чимало друкованих матеріалів різного ґатунку, що охоплюють усі сторони наукової і громадської діяльності Івана Пулюя. Особливо це стосується його праць на терені українського національного відродження. У них констатується важливість перекладу “Святого Письма” українською мовою як реалізації для українців можливості спілкуватися з Господом Богом рідною мовою. Підкреслюється геніальність ідеї Івана Пулюя про геополітичне значення України для Європи. Але все це, на мій погляд, не відображає повною мірою значимості багатогранної діяльності найвидатнішого вченого й мислителя ХХ століття.

Якщо ґрунтовно проаналізувати роботу Івана Пулюя над перекладом “Святого Письма”, його праці, такі, як “Україна та її міжнародне і політичне значення”, “В обороні рідного слова” та інші, то можна зробити ряд висновків.

1. Іван Пулюй вказав справжнє місце української нації у минулій і майбутній духовній історії людства.

2. Пулюй вбачав Україну й український чинник в Європі не тільки як геополітичний і територіальний, а, насамперед, як духовний (і це дуже важливо).

3. Іван Пулюй розглядав “Святе Письмо” не тільки у вузькому контексті — як засіб духовного спілкування людини з Всевишнім рідною мовою, а, насамперед, у глобальному — як задовану Книгу Книг і Законів людського Буття. Причому не тільки з позиції минулого, а й із позиції прийдешнього часу: “Споконвіку було Слово...”, тобто програма. Ця програма дуже складна за змістом, структурою, за технологією реалізації. Вона не може з’явитися випадково, “сама собою”, “... а Слово в Бога було, і Слово було Бог”.

4. Через призму Законів Божих Пулюй розглядав і закони фізичні. Це яскраво показано ним у працях “Нові і Перемінні Звізди”, “Непропаща сила”.

5. Розглядаючи закони непропащої руху та енергії, даючи світові та Україні світло Х-променів, наукове підґрунтя інших законів Буття, Пулюй зробив у такий спосіб ще одне відкриття — довів закон непропащої сили українського духу.

Підтверджують це самі дії та висловлювання Івана Пулюя, а також тексти “Святого Письма”.

Насамперед, задамося запитанням: чому переклад “Святого Письма” був дозволений у Російській імперії більше як 36-ти

Видатний український фізик й електротехнік, громадський діяч, автор українського “Молитовника” й першого українського перекладу “Святого Письма”, Іван ПУЛЮЙ, народився в м. Гримайлів на Тернопільщині.

мовами й одночасно був “неподлежашим удовлетворенню” українською? На мою думку, це ще одне підтвердження тієї старої валуєвської догми, що ніякого українського перекладу Письма, ні українського правопису “нікогда не было, нет и быть не может”.

Друге: чому переклад “Письма” необхідно було робити з першоджерел, написаних “мертвими” старогребейськими та старогрецькими мовами, а не достатньо було перекласти з тієї ж російської чи німецької?

Пулюй шукав той первозір, на якому виписані закони людського Буття. Тому і практикувався у старогребейській, старогрецькій мовах, і навіть у санскриті — мові праукраїнців. Із метою розуміння “постання світу людьми старого орієнту”, Пулюй досліджував і вавилонсько-ассирійські та шумерські тексти Писань.

Зауважимо, що Іван Пулюй був людиною глибоко віруючою, хоча ця його риса ніким, по суті, не була відмічена. Він ніколи не був ні атеїстом, ні войовничим матеріалістом. Пулюй ішов не “тільки дорогою досвіду, але й дорогою розумування духа людського до правди”!

Отож Іван Пулюй як геніальний учений і теолог, що знав тонкощі “Святого Письма”, не міг не зауважити, скільки разів там говориться про Україну й українців, що ведуть свій родовід від Ноя у післяпотопний період. Відкриваємо “Святе Письмо” в українському перекладі Пантелеймона Куліша та Івана Пулюя (Книга Буття) і читаємо: “Оце нащадків синів Ноевих: Сима, Хама та Яфета. А їм народились сини по потопі: Сини Яфетові: Гомер, Магор, Мадай, Яван, Тувал, і ... Тирас ...” У біблійному Ноя було троє синів, і один із них Яфет. У Яфета також були сини, від яких пішли яфетичні народи. Усього 14 синів. Але в “Письмі” не випадково йдеться тільки про сімох. І серед них головне є ті народи, які заселили Північне Причорномор’я (Припонтиду) і є родоначальниками народів Європи.

Тому для встановлення істини Пулюй і був змушений звертатися до різних першоджерел, написаних старими мовами, і зіставляти різні назви та події.

Про праукраїнців — кімерійців (сіверців) згадує ще Гомер (в “Ілліаді” й “Одіссеї”) у VIII ст. до Христа: “Там кімерійці живуть, і їх місто, і ціле їх царство”. Отже, кімерійці мали своє царство, тобто державу, своє місто, тобто столицю. Мали вони і своїх правителів, царів, що підтверджує ще в V ст. до Христа Геродот, описуючи у своїх спогадах подорожі по Північному Причорномор’ї мегіли кімерійських царів на Дністрі.

Друга назва ПраУкраїни — Скіфія (у Письмі це відображено іменем Магор — тобто скіф). Пізніші назви: Оратанія (від орів-землеробів), Сарматія, Тиверія, що відповідає п’ятому синові Яфета — Тувалу. Ім’я Тувал також символізує Галілею — батьківщину Ісуса Христа. Є думка, що вихідці знищені Римським імператором Тіберієм Галілеї пішли до Дніпра, а відтак — до Карпат і, з’єднавшись із полянами, заснували Галичину.

У тексті “Святого Письма” ще зустрічаються імена Рош (народ Рош, руси, Київську Русь) та Тирас (давня назва Дністра), що є символом відродження української нації.

Місце України в “драмі світового духу” багато в чому визначається її геополітичним становищем. Але “саме святість” Києва — особлива близькість київських земель

до високих космічних енергій, а не “вигідне місце на шляху з варяг у греки” забезпечило йому місію центру формування української нації. Є всі підстави стверджувати, що такої думки був і Пулюй. Святість, а не вигоди торгівлі привела сюди Першого Апостола Христа — галілеянина Святого Андрія Первозванного і спонукала його поставити Хрест на Київських горах, посадити корінь, з якого виросте особлива нація. (Підтвердженням цьому є героїчні сторінки нашої історії, у т. ч. і сьогодишньої доби — перемоги української національної ідеї). Святість Києва в різні часи долала імперські амбіції Москви. З приходом Апостола Андрія українці отримали свій закон — християнську релігію, закони моралі, державний устрій та землю обітовану.

Розгорнемо “Книгу Пророка Єзекиїла”, що входить до “головних Книг Великих Пророків” Старого Заповіту, і читаємо про роковане про Україну й українців (означених у Письмі іменем Магор (скіф) як головного щита Європи від монголо-азійських етносів, “народів чорної легенди”, задованих у Святому Письмі під іменем “о”): “І було слово Господнє таке: Сину людський, зверни своє обличчя до Гога в краю Магога, князя Рошу, Мешеху та Тувалу, і пророкуй на нього та скажи: так сказав Господь: Ось я проти тебе, Гогу! І зверну тебе і вкладу гачки в щелепи твої, і введу тебе та все військо твоє...”

Землі Магога були ареною жорстокої боротьби праукраїнців, що виконували просвітницьку арійську (землеробську) місію творіння та біблійних гоїв, які рвалися в Європу й виконували протилежну місію нищення.

На підставі цього можна стверджувати, що історія України, вживаючи біблійну термінологію, має яскраво виражений антигогівський характер, виступає важливим чинником усесвітньо-історичної драми, окресленої в Св. Письмі. Тому Іван Пулюй у праці “Україна та її політичне і міжнародне значення” робить геніальний висновок: “самостійна Україна є гордієвий вузол, в якому лежить ключ до безпеки в Європі”, “українці знають, що в минулому Україна мала не зі Сходом, а з Заходом і Півднем спільні культурні, народно-господарські й політичні інтереси... Обопільність народних інтересів утворює здорову основу для створення нової Європи і для міжнародного положення України. Нехай нарешті розірвуться ланцюги, якими український нарід зв’язаний по руках і ногах, і нехай цим самим знову відновиться могутня твердиня супроти монголо-московських навал і тільки тоді прийде бажаний мир (в Європі)!” А наскільки актуальні ці слова сьогодні?

Сказано також у “Святому Письмі” в “Об’явленні Св. Івана Богослова” про тяжке випробування України — Чонобильську трагедію, за яким має наступити велике очищення: “І засурмив третій Ангел, — і велика зоря спала з Неба, палаючи, як смолоскип. І спала вона на третину річок та водні джерела. А імення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин, і багато з людей помирало з води, бо згіркла вона”.

Поєднуючи фундаментальну науку з філософією і релігією, Іван Пулюй дає своє тлумачення закону непропащої матерії і непропащої руху та своє трактування причини руху: “Причина руху є найперше загальна і первобитна, себто така, що є всюди причиною всякого руху в світі; потім

причина часткова, що переносить рух на частки або ґурти матерії... Загальною причиною руху не може, розуміється, бути ніхто інший, як сам Бог, що спочатку світа сотворив матерію, а разом рух і спокій. Він удержує в цілому світі стільки руху і спокою, скільки свого часу сотворив!

По-своєму то й пізнаємо звершеність Бога, що він не тільки сам у собі неперемінний, але і творить діла способом як найбільше сталим і неперемінним, так, що окрім перемін, — на які вказує нам ясний досвід і Боже откритте. Бог, сотворивши матерію і уділивши частинам її всякого руху, не тільки утврдує всю ту матерію в такій мірі, якою сотворив її, але також безустанно удержує між нею і ту саму кількість руху”.

“Оба ті закони, — читаємо далі в “Непропащій силі”, — се те могутє пасмо, що обняло всі прояви Неба і Землі. Тим двом законам кориться безконечне море різнородного життя на Землі. Жадна сила не знищить хоч би одного атома, і жадна потуга не знищить хоч би найменшого руху так, щоб і сліду не осталося після него. Могла б зробити се хиба тая сила, що сотворила з нічого матерію і рух” (надзвичайно сильно сказано!).

Не пропало і сьогодні правдиве слово цього апостола української нації. Мабуть, сплине ще багато часу, поки ми, українці, зрозуміємо ту велику спізнану ним усесвітню таємницю, яка відкривається найперше “тільки самим вибраним священикам науки”.

Давши нам, українцям, “Святе Письмо” рідною мовою, Іван Пулюй здійснив великий подвиг. Він вказав дорогу “розумування духа людського до пізнання усесвітньої правди”, окріпивши її помноживши український дух світлом Х-променів та непропащою силою і енергією “нових і перемінних зізд”.

Враховуючи невичерпний інтелектуальний потенціал української нації, ця дорога, означена Іваном Пулюєм, визначає у третьому тисячолітті ще одну доленосну місію українців як творців технологій завтрашнього дня.

Сьогоднішня наука — це, безперечно, змагання наукових команд і лабораторій університетів за свою частку світового пирога наукових вислідів. І означену позицію в цьому має зайняти наш Тернопільський університет, із ласки Божої благословенний світлим іменем Івана Пулюя. Це справа національної ваги. І ми, будівничі університету — від ректора, професора до студента — маємо бути перейняті цією ідеєю. Сучасний університет як центр формування національної еліти є водночас фабрикою продукування нових знань. Це, передусім, система новітніх лабораторій і дієвих наукових команд, де сповідаються основні освітні принципи “освіта через науку”, “освіта через дослідження”. Це один із конкретних шляхів наповнення реальним змістом інтеграції в європейську систему науки і освіти. І такі духовні центри — національні обереги нації і формування української еліти поряд із уже сформованими — мають постати по всій Україні. Це має бути, передусім, український університет ім. Івана Огієнка у стародавньому Кам’янці-Подільському, університет ім. Пантелеймона Куліша у Сумах, університет ім. Михайла Остроградського у Полтаві та інші університети, названі на честь видатних подвижників української нації.

Тільки наукова й духовна розбудова українських університетів і української науки і освіти в цілому буде найбільшим пам’ятником подвижнику нації Івану ПУЛЮЮ.

● **Михайло ПЕТРИК**, провідний науковий співробітник Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя, член обласного правління Товариства “Просвіта”

ІЗ ПЕРШИХ УСТ

Вітаю вас, дорогі друзі! Із наближенням річниці Помаранчевої революції перед кожним із нас — ти-ми, хто стояв на різних Майданах міст і селищ України, постають питання: як змінилася країна за рік, що минає? які кроки будуть далі? якою стала влада і чи вірні ми ідеалам Майдану?

Думаю, головним надбанням 2005 року стала свобода.

А головною зміною у владних коридорах стало усвідомлення того, що джерелом влади є народ. Виборець, який рік тому переконливо довів, що саме він обирає своїх лідерів.

Уперше українці мають владу, яка чітко усвідомлює, що вона повинна чути своїх громадян. І звітувати перед ними за кожен свій крок. Для мене надзвичайно важливий діалог із вами.

Я хочу, аби ви розуміли і підтримували дії влади, логіку започаткованих реформ. І саме цим темам я хочу присвятити свої радіозвернення.

Щодня на адресу моєї приймальної приходить більше восьми сотень листів. Проблеми, що викладені у ваших зверненнях, — це матеріал для глибокого аналізу, чим сьогодні живе країна і кожен її громадянин, які запитання най-більше хвилюють суспільство і вас.

Позицію влади ви маєте чути з перших уст. Тому говоритиму з вами про ті проблеми, які найчастіше порушуються у зверненнях до Президента, про суть змін, над якими сьогодні працює влада. Ми повинні разом обирати і бачити дорогу, якою йде Україна.

Рік тому ми з вами разом визначили головне наше завдання — гідне життя кожної людини, стабільність і розвиток нашої держави, авторитет України у світі.

Цього року ми зробили важливі кроки для забезпечення добробуту громадян, захисту прав власника і власності. Ми підняли зарплати і пенсії. Планується, що з першого січня 2006 року мінімальна пенсія становитиме вже 350 гривень, а до кінця року сягне 400 гривень. Головним завданням бюджетної політики 2005 року була політика захисту найбідніших. Але для того, аби економіка могла розвиватися, бюджет 2006 року повинен стати не бюджетом проїдання, а бюджетом

РАДІОЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЮЩЕНКА

том розвитку. Влада повинна створити умови для розвитку бізнесу і в цілому економіки, і використати для цього всі наявні можливості — внутрішні та міжнародні.

Саме тому я як Глава держави і мій уряд сьогодні однією із стратегічних цілей бачимо вступ України до Світової організації торгівлі.

В Україні до сьогодні мало говорилося про важливість членства у СОТ. Тема СОТ — знаю це з ваших листів — дуже заполітизована. Деякі політики й досі лякають байками про неприємні сюрпризи для вітчизняного товаровиробника.

Я стверджую, що вступ до СОТ — це шанс отримати визнання на світових ринках, це можливість стати сильною країною, яка забезпечить добробут своїм громадянам, це намагання бути конкурентними.

Нині Світова організація торгівлі об'єднує 148 країн. Майже вся світова торгівля здійснюється в рамках СОТ. Поза цією організацією залишається менше п'ятої частини країн світу.

СОТ — це чіткі правила, за якими живе цивілізований світ. Вони вимагають від нас ефективності, конкурентоспроможності і швидкості. Якщо ми не граємо за правилами, це дозволить іншим грати проти нас, але вже без правил.

Щороку ми втрачаємо мільярди доларів через антимоніторингові розслідуван-

ня в різних країнах світу. На думку експертів, цифра щорічних втрат досягає 8 мільярдів доларів!

Вступ до СОТ на 10 % збільшить доходи України від торгівлі з іншими країнами. Український товаровиробник матиме ширший доступ на світові ринки.

Він не боїтиметься, що його товари раптом заарештують, піддаватимуть принизливим перевіркам, обкладатимуть додатковими податками. Це великі можливості для українського бізнесу знайти нових партнерів в інших країнах.

Щорічне зростання ВВП унаслідок приєднання до СОТ збільшиться на 1,9 %. Це — додаткові робочі місця, зарплати і пенсії. Український текстиль і метал, продукція машинобудування і сільськогосподарства продаються як на сході, так і на заході. Але проблема не стільки в тому, аби виробити конкурентний товар, а де його реалізувати.

Головне завдання — знайти нових партнерів, щодня боротися за нові ринки. Завдяки вступу до СОТ ми збережемо існуючі робочі місця і створимо тисячі нових, ми зможемо значно розширити присутність українських товарів на світових ринках. До того ж, приєднання України до світового елітарного клубу — це важливий сигнал для інвесторів.

Національні й іноземні інвестиції — це чи не єдиний шлях, як створити нові ро-

бочі місця і підняти зарплати без ризику зростання цін.

Чесний продаж “Криворіжсталі” став серйозним успіхом нового уряду в поверненні довіри інвесторів до України. Моя команда довела, що вона виконує передвиборчу програму. Рік тому я обіцяв, що ми повернемо державі “Криворіжсталі”, а потім в умовах прозорого конкурсу проведемо повторну приватизацію, яка принесе рекордну суму в український бюджет.

Сьогодні створена робоча група, яка працює над планом оптимального використання коштів, отриманих від приватизації. Мільярди гривень мають піти на проекти розвитку. Серед пріоритетних проектів — сфера енергозбереження, кредитування сільського господарства, будівництво нових мостів і метро, проекти у сфері комунального господарства, високі технології. Кожна копійка, отримана від продажу комбінату, має працювати на розвиток економіки.

Успіх продажу “Криворіжсталі” окрилює. Увага інвесторів свідчить, що зростає довіра до ділового клімату в Україні. Нас сприймають як стабільного і надійного партнера, від нас більше не чекають непередбачених заяв чи різних поворотів.

Вступ до СОТ лише закріпить довіру. Приєднання до цього клубу, який об'єднує найсильніші економіки світу, забезпечить пріоритет іноземних інвестицій щонайменше у 500 мільйонів доларів на рік.

Сьогодні всі наші сусіди або вже є членами Світової організації торгівлі, або рухаються туди при швидшими темпами. Національна гордість говорить нам: якщо Україна готова до вступу, це потрібно робити негайно.

Знаю, у суспільстві існують побоювання: що буде з національним виробником, коли Україна відкриє свої ринки при приєднанні до СОТ. Забезпечення національних інтересів і захист вітчизняного виробника є пріоритетом для уряду. Саме з цих позицій ми ведемо переговори з країнами-учасниками СОТ.

Вступ до СОТ не означає, що ми стаємо беззахисними і не конкурентоспроможними. Той, хто виробляє сучасну продукцію, зможе завойовувати нові ринки. Завдання уряду — допомагати нашим виробникам у цьому.

Українські літаки, українські продукти — вже відомі світові бренди. Наші товари визнає весь світ. Але й досі на них — етикетки з позначками, що товари виготовлені не в зоні СОТ. Настав час зняти ці позначки другорядності.

Я хочу, щоб кожен із вас зрозумів просту річ. Заяви про неготовність України вступити до СОТ, її неконкурентність — це недовіра до потенціалу країни, до нашого потенціалу. Я переконаний: те, що під силу нашим сусідам, має бути здоланим і для нас. Я вірю в нашу силу.

Які перспективи України вступити до Світової організації торгівлі вже до кінця цього року? В останній місяць Кабмін і Верховна Рада активізували роботу в цьому напрямку. Новий уряд запропонував ефективну модель відносин із парламентом. Уміння бачити спільні цілі й завдання, вести цивілізований діалог і знаходити прийнятні компроміси відразу дає позитивний результат. Цього тижня Верховна Рада прийняла ще два закони, потрібні для вступу України до СОТ. Я хочу, щоб депутати якнайшвидше пройшли решту шляху (потрібно схвалити ще вісім законів). Але це відповідальність парламенту.

Якби ми взяли потрібний темп ще на початку року, то Україна вже б користувалася перевагами системи СОТ.

Ми залишаємося оптимістами щодо перспектив вступу до СОТ ще цього року. Але треба бути відвертими — сьогодні відповідь на питання, чи стане Україна членом СОТ уже 2005 року, багато в чому залежить від наших партнерів і проходження бюрократичних перешкод. Втрачений час сьогодні працює проти нас, адже аби пройти всі технічні процедури вступу до СОТ, потрібні місяці.

Зараз ми на фінішній прямій і маємо шанс вчасно пройти всі етапи, що дасть можливість нашим партнерам прийняти позитивне рішення. Головне — докласти максимум зусиль для досягнення мети.

Ми виграємо і станемо потужним гравцем на світових ринках. Нам під силу здобути повагу в чесній конкуренції. Я вірю в наш успіх, який принесе добробут кожному з нас.

● www.president.gov.ua

ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА

РОСІЙСЬКИЙ ФЛОТ В УКРАЇНСЬКИХ ГАВАНЯХ

Українська народна партія вимагає провести парламентські слухання з питань порушення законодавства України Чорноморським Флотом Російської Федерації та створити відповідну парламентську слідчу комісію. Про це йшлося у заяві, яку оприлюднив із парламентської трибуни депутат фракції УНП Героргій МАНЧУЛЕНКО.

Починаючи для оприлюднення заяви стала та обставина, що “внаслідок численних і системних порушень українського законодавства Чорноморським Флотом Російської Федерації та потурання цьому низки українських посадовців Україна втратила контроль над безпекою її південних рубежів”. “Кораблі ЧФ РФ безконтрольно використовують українську морську акваторію, порушують екологічне законодавство, здійснюють заміри глибини та ведуть іншу протизаконну діяльність на континентальному шельфі країни, безперешкодно перетинають Державний кордон України, уникаючи прикордонного та митного обстеження”, — пояснюється в заяві.

У документі звертається увага на те, що територія російської присутності в Криму “вийшла за межі кораблів та військових причалів і без жодних договорів оренди, а значить без законних підстав охопила понад 18 тисяч гектарів кращої землі західного, південного та південно-східного узбережжя Криму”, а “на десятках утримуваних об'єктів, найбільших будовах Севастополя, і навіть на маяках, оренду яких прямо забороняє Закон, встановлена російська державна символіка”. Окрім того, “близько 100 українських об'єктів, які навіть не згадуються у додатках до Базових українсько-російських угод щодо флоту, Чорноморський флот РФ захопив, списав і розібрав без відома українських власників”.

Морська піхота ЧФ РФ, крім захоплення українських маяків, причетна до несанкціонованих бойових навчань перед своїми “експедиціями” із Севастополя до Чечні. Також у супереч українським законам російська військова техніка перевозить вибухонебезпечні речовини українськими містами і селами, а російські військові патрулі самовільно пересуваються вулицями Севастополя, здійснюючи протиправні обшуки українських громадян.

“Усі ці масові та системні порушення законодавства України, Базових українсько-російських угод щодо Чорноморського флоту Росії, злочини, що відповідають статтям Кримінального Кодексу України, кричущі факти втручання у внутрішні справи України вже давно дали українській державі передбачені Законом підстави для негайної денонсації права на тимчасове перебування Чорноморського флоту Росії на території України”, — говорить у заяві фракції УНП.

У документі також наведені факти того, що “офіцери запасу ЧФ РФ незаконно отримують подвійне громадянство і входять до керівництва ряду проросійських організацій у Севастополі — партії “Союз”, “Російського блоку”, ПСПУ. Ці організації, виступаючи під прапорами Російської Федерації, здійснюють наругу над державними символами України, закликають до сепаратизму, ведуть антидержавну діяльність”.

У зв'язку з цим УНП також вимагає від Міністерства юстиції та Генпрокуратури скасувати реєстрацію згаданих партій, як це передбачено ст. 4 Закону “Про об'єднання громадян”.

“На українській території, у тому числі і в Криму, має діяти українське законодавство”, — наголошується у заяві Української народної партії.

● Прес-служба УНП

ВАЛЕРІЙ АСАДЧЕВ: «ГОЛОСУЮЧИ ЗА БЮДЖЕТ, МИ ОБИРАЛИ МІЖ ГІРШИМ І НАЙГІРШИМ ВАРІАНТАМИ»

“Ні урядовий варіант бюджету, ні висновки Комітету не мають чіткого стратегічного напрямку”, — заявляє народний депутат України, заступник голови Комітету з питань бюджету, представник фракції Української народної партії Валерій Асадчев. А голосування своєї фракції “за” прийняття висновків Комітету він пояснює вибором між “гіршим і найгіршим варіантами розвитку подій”.

“Проект бюджету — загальний набір побажань і пропозицій депутатів, запропонований у “вінегретному варіанті” для того, щоб його тут (у парламенті) з’їли, а оскільки “проковтнути” його за першим разом не вдалося, то за другим додали олії і підсолили”, — говорить Валерій Асадчев. Але в тому, що сьо-

КОМЕНТАР

годні висновки Комітету щодо проекту бюджету—2006 такі були схвалені депутатами, він убачає певний позитив — “тепер над проектом знову почне працювати уряд”.

Говорячи про спірні питання, що виникали в ході обговорення проекту бюджету в парламенті, Асадчев зазначив, що “80 млрд. грн. начебто прихованого дефіциту насправді є реальною вартістю всіх пропозицій, поданих депутатами, які опрацьовуватимуться”. Разом із тим, він підкреслив, що вважає найголовнішою проблемою бюджету наступного року “відсутність системи його розгляду і прийняття та відсутність бажання таку систему створювати”. “Через те, що немає системного підходу, з року в рік процес прийняття бюджету перетворюється на великий грошовий дербан”, — вважає депутат.

● Тетяна ЦИБА

ДЕМОКРАТИЧНІ СИЛИ ОБ’ЄДНУЮТЬСЯ

19 листопада в Харкові відбувся Форум демократичних сил Харківщини, у якому візьмуть участь представники політичних партій і громадських організацій демократичного спрямування. Таке рішення було ухвалено на спільному засіданні керівництва Харківської обласної організації Української народної партії та голів громадських організацій, які підписали Меморандум про співпрацю з УНП. Про це повідомив один із ініціаторів підписання Меморандуму, голова товариства “Спадщина” Валерій Дяченко. Крім “Спадщини”, до Меморандуму приєднались обласне товариство “Просвіта”, Конгрес української інтелігенції, спілка багатодітних “Українська родина”, Спілка Української молоді, “Молода Просвіта” та інші — загалом понад 30 патріотичних організацій.

ІНІЦІАТИВА

Меморандум передбачає підтримку на майбутніх парламентських і місцевих виборах Української народної партії та участь представників громадських організацій у формуванні списків кандидатів у депутати різних рівнів, членів дільничних виборчих комісій тощо. Але, як повідомив голова Харківської обласної організації УНП Василь Третєцький, “головна мета Меморандуму — створення на Харківщині широкої коаліції демократичних сил, яка б змогла перемогти на виборах”. Саме ця тема і стане головною на Форумі демократичних сил. “Також учасники Форуму проаналізують підсумки першого року роботи нової влади і дадуть їй свою оцінку”, — повідомив Василь Третєцький.

● Дарина ГАРНАГА, м. Харків

ІСТОРІЯ

Товариство «Просвіта» у Павлограді було створено 15 січня 1989 року. Установчі збори відбувалися в Павлоградському краєзнавчому музеї. Товариство об'єднало передусім людей, яким боліла доля України та стан, у якому перебувала українська мова. Одним із напрямків, яким займалися просвітняни, було вивчення історії України і насамперед історії Павлоградщини. Так було утворено при павлоградській «Просвіті» історичний клуб «Червона калина». Одним із питань, яке цікавило просвітнян, було: чи існувала в Павлограді «Просвіта» до революції 1917 року. Як відомо, товариство «Просвіта» вперше було засновано в Західній Україні 1868 року. У Центральну Україну «Просвіта» прийшла значно пізніше — після революції 1905 року, коли царська влада зробила послаблення щодо народів, які населяли Російську імперію. Почали засновуватися «Просвіти» у Києві, Катеринославі, Одесі, Кам'янці-Подільському, Житомирі, Чернігові, а також на Кубані, в Баку, Владивостоці. Перші «Просвіти» очолювали видатні письменники і вчені: київську — Б. Грінченко, заступник

РАЗОМ ДО ВИТОКІВ

— Леся Українка; чернігівську — М. Коцюбинський; миколаївську — М. Аркас; катеринославську — В. Біднов. Серед відомих членів катеринославської «Просвіти» були історики — Д. Яворницький і Д. Дорошенко. Якщо про катеринославську «Просвіту» існує досить багато друкованих матеріалів, розвідок, книжок, то про павлоградську «Просвіту» довгий час не вдавалося нічого знайти. На жаль, у Павлоградському краєзнавчому музеї, окрім невеличкої замітки про Михайла Хмару, керівника просвітнянської театральної трупи, нічого немає з життя українців Павлограда. Хоч нам відомо, що до революції Павлоград був великим повітовим центром, у якому мешкало за переписом населення 1897 р. 79,8 % українців. Для того, аби щось знайти про життя павлоградських українців у дореволюційний період, треба було звернутися в Дніпропетровський обласний архів. Виявляється, у Катеринославі 1917—1918 рр. виходила щоденна газета «Народная жизнь», де на останній сторінці під рубрикою «Українське життя» друкували матеріали з жит-

тя українців як усієї України, так і Катеринославської губернії. Так от, у цій газеті за 19 серпня 1917 року знаходимо пояснення, чому в матеріалах про життя катеринославської «Просвіти» майже не згадується Павлоград. Ось що читаємо в цій статті: «Павлоградська «Просвіта» спочатку була філією, а потім одійшла й сама стала окремим філії у своєму повіті». Тобто павлоградська «Просвіта» мала такі самі повноваження, як і катеринославська. Вона мала свої філії в Лозовій, Петропавлівці, Межовій, Васильківці, а також майже в усіх великих селах Павлоградського повіту. При павлоградській «Просвіті» існував просвітнянський хор під керівництвом Пантелієва, театральна трупа під керівництвом М. Хмари. «Просвіта» влаштовувала для павлоградців так звані вечори «балачок-бесід». Такі вечори проводилися у помешканні місцевої жіночої гімназії (сучасний будинок творчості), де збиралося до 300 чоловік. На таких вечорах проводилися лекції, концерти, художнє читання. «Просвіта» розповсюджувала українські

книжечки серед населення, влаштовувала українознавчі курси для учнів шкіл і бажаючих. Серед активних просвітнян маємо такі прізвища: В. Самійленко, В. Благодьожин, М. Крайнюков, Твердохліб, Бачинський, Кизима, Т. Денищенко, Б. Луцук, М. Сопряжинський, Є. Кирейко, М. Хмара, Пантелієв, Онищенко, Селіванський, П. Воронин.

В історії павлоградської «Просвіти» залишається багато запитань:

- а) у якому році було засновано павлоградську «Просвіту»;
- б) хто був її керівником;
- в) в якому приміщенні збиралася «Просвіта», і чи було воно в неї;
- г) яка доля павлоградських просвітнян після революції.

Павлоградська «Просвіта» та історичний клуб «Червона Калина» звертаються до павлоградців по допомогі. Можливо, в когось зберегаються газети з дореволюційного періоду, оголошення, листівки, фотографії. Просимо звернутися по телефону 20-24-64 або 20-35-59 після 20.00.

- **Микола ЗАРЕМБА**, голова павлоградської «Просвіти» імені Т. Шевченка

ПОСТАТЬ

ЛИЦАР ЛЕКСИЧНОЇ ТОЛОКИ

Назву статті підказала книга київського професора-академіка Леоніда Іваненка «Гра як пізнавальна та конструктивна діяльність», яка щойно побачила світ у видавництві «Фоліо» в Харкові завдяки фінансовій допомозі НТШ в Америці. А привертає вона увагу не тільки фотографією з восьми світлин найактивніших співтворців Академічного Комп'ютерного Словника української мови, а й тим, що там уміщено цілий розділ («Михайло Носа — загублений і віднайдений»), в якому йдеться про нашого земляка, викладача ЗМТ, заступника голови Тячівської районної організації ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, депутата райради Михайла Носа.

Дуже добре пам'ятаю нашу з ним першу зустріч на установчій конференції Товариства української мови навесні 1989 р., коли Михайло зачарував усіх не тільки полум'яною доповіддю, а й виглядом: він був у вишиванці та ще й приїхав зі своїми вихованцями-студентами, членами першого в районі осередку. Тоді делегати одностайно проголосували за обрання Михайла Івановича головою районної організації Товариства.

Колись йому пророкували, що з нього вийшов би гарний учитель.

Він і справді не покинув освітянської ниви, незважаючи на пропозиції перейти на держслужбу, й ось уже чверть століття викладає українську мову й літературу. А ще ніколи не зупиняється на досягнутому. Виступає літературним критиком, публіцистом, дослідником культурологічних студій. Його статті друкувалися в районних та обласних газетах, журналах «Вітчизна», «Дзвін», «Технікуми. Коледжі». Його розвідка «Літературна Тячівщина в загальноукраїнському контексті» викликала жвавий інтерес не тільки серед колег-філологів, як і методознавця «Дубівчани в одежі слова. Вивчення творчості Івана Чендея в школі», що вийшла друком окремою книжкою навесні цього року у видавництві «Гражда». Доповідь «Українська мова як фактор формування суспільної свідомості», що М. Носа виголосив на Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 25-річчю загибелі О. Гірника, не загубилася поміж доповідями професорів та академіків.

Але потребує впорядкування етнографічний матеріал, зібраний М. Носою. Проситись книжка про Дубове, чекає на картках «Словничок рідковживаних, зникаючих та діалектичних слів», чекає на друк хрестоматія-посібник «Літературна Тячівщина», жде меценатів поетична збірка «Вутцюжина».

Нещодавно міністр освіти і науки України Станіслав Ніколаєнко оприлюднив плани Міністерства укладати соціальні контракти зі студентами — майбутніми педагогами, за якими направлятимуть на роботу не всіх випускників ВНЗ, а лише тих, із ким держава укладе такий контракт. Ідея належить Михайлові Івановичу.

Є надія, що врахують й інші пропозиції, зокрема про виплати за комунальні послуги, методичне забезпечення шкіл тощо. Адже його ідеї вже не раз лягали в основу урядових рішень і законопроектів.

- **Василь ЧЕРНИЧКО**, голова Тячівської районної організації ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, педагог-пенсіонер

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ІЗ ШЕВЧЕНКОМ ДО СТУДЕНТІВ

1 листопада у рамках святкування Дня української писемності і мови до Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка завітало Всеукраїнське товариство «Просвіта». Студентам презентували мультимедійний компакт-диск «Кобзар» — уже відомий читачам «Слова Просвіти» із попередніх публікацій газети.

Обрана організаторами аудиторія виявилася замалою: студенти з різних курсів і різних відділень (видавничої справи та редагування і журналістики) вщент заповнили приміщення, сиділи навіть на сходах. Прийшли на презентацію і деякі викладачі.

Ведучий заходу Микола Степанович Тимошик — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри видавничої справи та редагування, член Національних спілок журналістів і письменників України, лауреат премії імені Івана Огієнка, голова Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка), директор науково-видавничого центру «Наша культура і наука». Він приніс на презентацію цікаві видання «Кобзаря»: різні за роками випуску й за формою. Усі ці видання мали власну історію створення й розповсюдження.

До студентів звернувся заступник голови товариства «Просвіта», відповідальний секретар Микола Трохимович Нестерчук. Він наголосив на важливості рідного українського слова в нашому житті, вкотре згадав внесок і роль Т. Шевченка в історичному й літературному поступі України.

Далі вже говорили безпосередньо про компакт-диск і демонстрували його.

Завершила зустріч Тетяна Негрій. Вона виконала уривок із Шевченкової «Тополі» «Плавай, плавай, лебедонько...» та інші українські пісні. Пані Тетяна вразила студентів щирим голосом (пісня просто лилася з її вуст), підкорила привітністю і дружельністю: вона закликала підслівувати, аплодувати, танцювати зі студентом. Співачка зірвала оплески присутніх, підняла настрій і подарувала особливі враження від зустрічі.

- **Ольга СКРИПІНА**

Фото О. Цешури

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Нещодавно в Дніпропетровську вийшло друком друге видання монографії Миколи Слободянюка та Ігоря Шахрайчука «Рух Опору на Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни (1941—1943)».

Автори розглядають основні складові частини руху Опору на окупованій німецькими військами Дніпропетровщині в 1941—1943 роках.

На окупованих теренах українці створили велику кількість громадських організацій. Найвідомішими і найвпливовішими як у цій Україні, так і в Дніпропетровській області були товариство «Просвіта» і Всеукраїнський комітет допомоги.

За задумом націоналістів, головною установою, через яку мали поширюватися незалежницькі ідеї, стала «Просвіта».

«Просвіта» проводила свою роботу через наступні секції: антибільшовицької пропаганди, шкільна, жіноча, юнацька, церковна, друку, агрономічна тощо.

Статут «Просвіти» своїм завданням проголошував піднесення національно-освітнього рівня своїх членів, організацію національних побутових свят, вистав, розваг, концертів, лекцій. В основу діяльності нової «Просвіти» були пок-

ЗЕМЛЯ — МОВ КАЗКА

Так писав про Україну Василь Симоненко. Просвітняни Черкащини теж вирішили творити казку на своїй батьківщині й оголосили акцію «Прикрасимо Землю квітами», в рамках якої відбулося ще дві: «Подаруй квітку другові» та «Подаруй квітку бабусі».

Станція юних натуралістів м. Корсунь-Шевченківський, а також «Зелене господарство», філія Європейського університету, школи № 10, 18, дитячі садочки № 2, 5, 10, 27, 29, 33 Черкас поділилися із сільськими друзями саджанцями багаторічних квітів, дерев, кущів. Секретар обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» Валентина Прилуцька розробляла дизайн оригінальних

АКЦІЯ

квітників, альпійських гірок, «куточків лісу». Садити всією громадою: учні, вчителі, батьки й бабусі. І створили красу на подвір'ях шкіл у селах Косарі, Набоків, Стецівка й упорядкували дві братські могили в селі Водяники, де поховано разом з іншими воїнами і Героя Радянського Союзу Вахтанга Чиковані, тепер навіки сина Грузії та України.

Насадити 170 дерев, 375 квітучих кущів, близько тисячі багаторічних квітів.

Обласне об'єднання ВУТ «Просвіта» щиро дякує «квітковим спонсорам» і всім, хто впорядковував могили, прикрашав подвір'я шкіл, і дарує бібліотеки дитячих книг і методичних посібників.

- **Олександра УСМАНОВА**, член «Просвіти», м. Черкаси

РУХ ОПОРУ НА ОКУПОВАНІЙ ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

ладені традиції дореволюційних просвітнянських товариств, а її концепція зводилася до сприяння створенню незалежної української держави.

В організаційному плані всі члени товариства поділялися на повноправних (котрі досягли 18 років) і неповноправних (молодь від 14 до 18 років), які об'єднувалися в гурток «Юнак». Просвітняни поділялися також на активних, почесних і тих, які допомагали матеріально. До складу товариства записували тільки українців, які мали двох поручителів — членів товариства.

Більшість «Просвіт» в Україні перебувала під контролем ОУН Мельника, але в Дніпропетровській області вони здебільшого були підпорядковані бандерівцям. Наприклад, по окупації Кривого Рогу міську управу очолив Сергій Шерстюк, який водночас був окружним провідником ОУН-Б. Криворізька міська управа одразу віддала всі кінотеатри й клуби міста та його районів товариству «Просвіта».

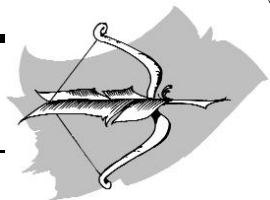
Проте німецькій владі зовсім не потрібна була пропаганда незалежної України. У серпні 1942 року ні-

мецько-фашистські окупанти заборонили діяльність товариства.

Проте й після заборони «Просвіта» не припинила своєї роботи. Так, у жовтні 1942 року німецьке поліцейське повідомлення свідчило: «У Дніпропетровському окрузі поліцією в ніч на 6 вересня 1942 року арештовано 15 чоловік за таємну діяльність у забороненій організації «Просвіта». У більшості випадків недільними вечорами на квартирі секретаря «Просвіти» Драйна влаштовувалися таємні зібрання. Організація продовжує докладати зусиль для того, щоб вплинути на громадське життя в Україні. При цьому все більше впадає в око та обставина, що «Просвіта» намагається усунути чужі впливи, у т. ч. й німецькі. При цьому всі прагнення спрямовані на здійснення завдання «створення незалежної України».

Книга М. Слободянюка й І. Шахрайчука «Рух Опору на Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни (1941—1943)» адресована викладачам, студентам-історикам, усім, хто цікавиться історією України.

- **Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ**

УСЕ ОДНО, ЩО ДВОГОЛОВИЙ ОРЕЛ ІЗ ЖОВТО-БЛАКИТНИМ БАНТИКОМ...

Художник-графік Василь ЧЕБАНИК переконаний, що створення української державної абетки як символа державності України є невідкладною справою.

Так сталося, мабуть, не випадково. У єдину часову точку збіглися дві виставки. “Сучасна японська каліграфія” та “Графіка українського православ’я”. В Національному художньому музеї митці Японії пропонували українцям свій варіант мистецтва каліграфії. Тонкий рисовий папір не потурав спокусі щось поправити чи змінити. Уся сила й енергія миттєво сконцентровувалася на кінчику пензля. Пан або пропав...

Тим часом у Галереї мистецтв Києво-Могилянської академії відкрилася виставка “Графіка українського православ’я”. Її автор — художник-графік, професор Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Василь Чебанік. Полотно з естетично вималюваними літерами заховують дражливу думку. Чорним по білому: саме такий вигляд могла б мати наша абетка, наразі користуємося чужою...

В одному з вишуканих історичних фільмів герой, котрий грає роль китайського імператора, засумнівався в потребі народу Джао мати дев’ятнадцять варіантів написання слова “меч”... Кризь багатогранність каліграфії йому ввижалася непокоря. Щоб об’єднати народи Китаю в єдину Піднебесну, потрібне одне й загальне для всіх слово “меч”! О, ці величні ідеї, які тягнуть воза цивілізації...

— Імперія, щоб стерти різницю між народами і створити єдину російську чи радянську спільноту, використовувала різні методи. Один із впливових — це переселення. Ще студентом-практикантом був у Казані поблизу Азовського моря і жив у господні. Хата невиваблива, така мазанка татарського типу, жінка сама сибірячка. Розповідала, що прийшли і сказали: “Вийжджайте в Крим”. Натомість кримських татар — у Сибір... І ось так розпорошили-розпорошили, щоб і духу не було... Для асиміляції народів також годилася спільна для всіх абетка. Здавалося б, дрібничка... Але насправді її дія, немов радіація. Ні запах, ні звук. І всім звично. Тим більше, за триста років можна до будь-чого прилаштуватися... Саме з того часу, коли Петро I, прорубавши вікно у Європу, познайомився з іншими абетками. На час його правління кирилиця стала трохи “кучерява”. Навче бороли московських бояр. Не дивно: сімсот років минуло з часу її виникнення і ніхто над нею не працював.

— А що значить “працювати над абеткою”?

— Над латинською понад три тисячі років працюють художники. Її першооснова — Троянська колонія. Шрифт був зроблений геніальним майстром, ім’я якого залишилося невідомим. Цей шрифт тепер вивчають, як стандарт, як модуль, як ідеальну пропорцію. Сьогодні кожна країна має за честь організовувати курси шрифтів. Влаштовуються виставки, форуми, приєднуються видавництва. Тому що шрифт — це засіб візуального зображення мови. От візьмемо для прикладу поезію Олександра Олеся

“Сміються плачуть солов’ї”. Це розкішна лірика. Вона вимагає відповідного шрифту. Або Маяковський: “Дала губи ты — прикоснулся и остыл, как будто целую в скалах висеченый монастырь”. Дивовижний образ... Хіба можна його передати нейтральними літерами?

— Чи не заплутаємося ми в цих шрифтах?

— А чого нам плутатися? Вони ж виростають із одного кореня — грецького. Від цього кореня пішла латиниця. Згодом, у IX столітті, виникла кирилиця. То був час пасіонарності церков та абеток. Рим дуже активно насаджував латиницю у Європі. Але європейські народи підійшли творчо до цього процесу: прилаштовували латиницю до звуків своєї мови. Тому вона обросла різними хвостиками й дашечками... Так само кирилиця. Із самого початку вона була канонізована, себто була засобом для відтворення релігійних текстів. Відповідно ніяких відхилень бути не могло. Експериментували хіба що в заголовках. Робили такі в’язи-орнаменти, що навіть складно було прочитати...

— Із чим це пов’язано?

— Це була прикраса. Орнаментально, заковане. Часто якийсь один знак міг означати ціле слово, поняття, на кшталт китайських і японських ієрогліфів. Тепер у цих народів письмом багатого спрощене. Мало хто може запам’ятати 5—10 тисяч знаків. Але ж бачите, ми елементарно визначаємо: це арабське письмо, це — китайське, це — англійське... А хто скаже, що це українське? Ніхто. Вже кілька років у Москві проходить міжнародний конкурс кирилично-ї абетки. З України нікого не запрошують. Знають, що ми задоволені й тим, що нам прищлють.

— А ми задоволені?

— Чи хтось думає, що він дихає повітрям, поки його вистачає? Усі звикли. Так само, як до цих турецьких шароварів. Співав персонаж в опері “Запорожець за Дунаєм”: “Здається, добре одягнувся, тепер я турок — не козак...” Потім чомусь усе Лівобережжя одягнуло ті шаровари, хоча це — не слов’янський одяг. У нас що, не було свого національного костюма? Треба ж мати якусь гідність... Маємо герб іще з Київської Русі, бо хочемо бути ближчими до тієї епохи. На цій землі ми жили й живемо і по добрій волі не зникнемо. Тому я повторюю: наш теперішній шрифт — це троянський кін. Мікроб також дуже маленький, але може знищити великого чоловіка. Цей шрифт, яким користуємося, є засобом асиміляції. Замислений на вбивство індивідуальності...

— Це при тому, що кожна держава пишається тим, що може мати кілька різних шрифтів чи почерків...

— Латиниця має десятки тисяч різних почерків. Але це не вважається різними шрифтами. Просто модифі-

кації. А наша кирилиця нічого не має. Вона так і лишилася у 1713 році, наче відрізана гілка. Ми її не розвивали, тому вона так і не перейшла на рівень світового спілкування. 1971 року у Лейпцизі я був на Міжнародній книжковій виставці, на якій почесне місце займав стенд модифікації шрифтів. І був такий Альберт Кабре, відомий німецький професор, ректор Лейпцизької вищої школи графіки. Коли дізнався, що я з Києва, подарував мені знаменитого листа запорозьких козаків до турецького султана... Сказав: “Навіть не знаєте, чим ви володієте. У світі немає випадку, щоб така велика армія козаків так зухвало поводилася з імператором... Адже він тримав у страху всю Європу. От тільки дивно: чому ж ви не розвиваєте своєї кирилично-ї абетки?” І я не знав, що відповісти...

— Нещодавно у Києво-Могилянській академії відбулася презентація Вашого варіанта української кирилиці... Що це за кирилиця?

— Намагаюся проникнути навіть трохи глибше, ніж у IX століття. Тобто, відштовхуюся не тільки від нашої архаїчної кирилиці, а ще й від ранньогрецької абетки. Це заради того, щоб у нашій абетці не з’являлися літери, які читаються двома і плутаються з латинським шрифтом. Окрім того, наша кирилиця має схильність до такого собі вертикального частокору. Тому я дбаю про гармонію: крайні літери роблю вертикальними, а середні таким собі пластичним язиком...

— А правда ж, арабська каліграфія тяжіє до горизонталі?

— Так. До речі, десь два роки тому проходив Міжнародний конкурс абетки. Так от, арабська абетка отримала перше місце. Вони зробили такі шрифти, що все довкола поблідло і зникло. Неймовірно краси шрифти...

— А ми що представили?

— Росія представила. Ми — не існуємо. Чим наша абетка відрізняється від російської? Хіба що літерою “І”, яку нам дідусь Ленін подарував... Мовляв, “на тобі, небоже, що мені негоже”... Або літерою “Г”, яку нещодавно ввели й досі не знають, що з нею робити... І ось тепер цей океан російської абетки, і ми не спроможні виділити в ній своє. Неможливо.

— Скажімо, якщо взяти за основу нашої абетки Ваш шрифт... Чому літера “о” з крапкою в середині?

— “О” з крапкою зустрічається у Пересопницькій Євангелії. Сакральна літера, наче око. Принаймні вона вже відрізнятиметься від російської літери. А ось вам буква “Ж”. Вона давно була заснована. Нею користувався ще Франциск Скорина і в першодруках “Слова о полку Ігоревім” вона є. У сучасному російському варіанті вона — мов згусток. Колиш, коли був високий друк

і накатувалася форма на металевий шрифт, фарба розповзалася. І там, де були вузькі проміжки, їх просто заливало... Якщо ми хочемо зберегти нашу мову, цю абетку ми повинні зробити і принаймні зарезервувати, щоб вона збереглася, як ті індійці в Америці. Якби не резервації, вони б уже давно одягли цивільні костюми. Нехай у цьому замішана туристична індустрія, але вона має ще й захисну функцію. Словом, нам треба подбати про тверді носії. Тому що пройдуть роки, коливання звукових хвиль зникне й мови не стане. Але все у наших руках. Фундамент у нас є — кирилиця. Тепер треба, щоб попрацювали наші художники. Адже українську мову визнано наймелодійнішою. Вона мусить мати естетично відповідну абетку. Інакше це все одно, що замість тризуба перейняти двоголового орла й перев’язати його жовто-блакитним бантиком. Та всі укажи про заборону української мови, усі вироки в радянський час, усі розстріляні списки були надруковані саме цією російською абеткою! У мене сподівання тільки на художників і на людей, котрі мають естетичний смак. Інакше ми потонемо в цьому морі російської абетки...

— Якось хотіла б Вам заперечити, але навіть не знаю, що відповісти... Змінімо трохи напрям розмови й поговоримо про каліграфію. Колиш каліграфія викладалася як предмет...

— Це справді наука і цілий пласт культури. У Росії не тільки сотні художників працюють над абеткою... Науковці, котрі всебічно досліджують каліграфію, приїжджали до висновку, що це вправи дуже тонких координаційних гімнастичних рухів для мозку. Так само, як гра на скрипці й балет...

— У східних народів натомість бойові мистецтва...

— Виховують внутрішній світ людини. Вона стає шляхетнішою. Зачіпаються якісь такі струни, людські, гуманні... І навіть лікувальний ефект від цього є. У Петербурзі працює мій колега. Викладає в Мухінській академії. Його одного разу запросили в недільну церковну школу, де навчалися розумово відсталі діти. Там була дівчинка з відключеною правою півкулею мозку. Каліграфія за якісь два-три роки відновила функції її мозку. То було на рівні дива. Подивіться, як важко маленьким дітям писати літери. Це

ж треба, щоб мозок керував, а пальчики вправлялися. І саме так як треба, за загальноприйнятим зразком. Колиш була культура каліграфії... Спеціальні пера, чорнила... Один із учених світового масштабу сказав: “Я досяг багато, але єдине, за чим жалкую, що не навчився красиво писати”. Якоюсь мірою у тому, наскільки каліграфічно ви пишете, захована міра вашого таланту. Не всі можуть грати на скрипці. Не всі можуть красиво писати... Кожен музикант може збагатити музику власною манерою гри. Так само й людина, котра володіє каліграфією, може загальноприйняте письмо збагатити власним трактуванням. Рух від душі за допомогою руки... Навче вибух, сильний енергетичний жест... У японців це збережено... У нас також було особливе ставлення. Наші майстри стародруків, переписувачі книжок перед тим, як приступати до роботи, мили руки й вершили молитву. Благали сили, енергії, таланту. Своєрідна психопрактика. Але з появою кулькової ручки ми все втратили. Лінія перетворилася на примітивну монотонність, а каліграфію спростили до тієї межі, яку можна означити словами письменників Ільфа і Петрова: “До того було все просто, що от простоти нічого не осталося”. Каліграфія — культура нації. Коли вперше потрапив у Прибалтику, то одразу був вражений шрифтовою культурою. Там неможливо побачити записку на кшталт: “Пішла на базар, буду через 15 хвилин”. Це я веду до того, що коли ми матимемо свою абетку, то ті ж самі люди, які не вважають українську мову за самостійну, змушені будуть змиритися. Не треба орієнтуватися на лінійні й страховидні. Насамперед слід розпочати атаку на комп’ютерні шрифти. Якщо ми заправимо туди наші шрифти, вважайте, що справу наполовину зроблено.

— А діти, школярі? Як із їхнім навчанням?

— І діти... Процес має бути цілісним. Це ж унікальний шанс, щоб молоді почали вивчати нашу мову й історію не з примітивних схем у підручнику, а з нашої кирилиці. Щоб вони відчували, що вивчають ту ж саму азбуку, яка панувала в часи Київської Русі, що вони — нащадки того народу. Це прив’яже нас до землі, на якій стоїмо.

ФІЛОСОФІЯ ІСНУВАННЯ ПОХОДЖЕННЯ “КАНДЗІ”

Подібно до єгипетських ієрогліфів, “кандзі” (китайські ієрогліфи) почалися як символи різноманітних істот навколишнього світу. “Гора”, “ріка”, “трава”, “дерево”, “птаха”, “комаха”, “риба”, “мушля”, і врешті “людина” — всі вони показують образ свого змісту. Враховуючи історичні й археологічні документи, “кандзі” почали використовуватися правителями держави і священниками принаймні в XV столітті до н. е. у Китаї як спосіб спілкування з Богом, у політичній діяльності. Народжені як слова-заклинання, “кандзі” стали святими знаками, званими в Японії “кото-дама” (дух [свята сила] слова). У слові не існує ні простору, ні часу, але все святе повинне бути вічним. Слово отримуватиме вічність тільки через його матеріалізацію за допомогою письма. Таким чином мета “кандзі” — бути медіумом між людьми і вічним, а не просто записувати на чомусь історичні події.

У процесі перетворення зі святих знаків у політичні, “кандзі”, на відміну від єгипетських ієрогліфів, згодом отримували більш штрихову (лінійну) фігуру, відсунувши на задній план декоративність і явно живописний контур у первісному варіанті. Це — “дисимілятивний процес” заради чіткого розрізнення писаних ієрогліфів, наслідок практичної потреби писати зручніше та швидше. І тут сформувалося кілька основних форм штриха, які в підсумку можуть скласти всі “кандзі” (їх більше 12000). Ієрогліф “еі” (вічний), що влучно відображає грандіозну течію великої ріки з її притоками, складається з восьми таких штрихів (“еі-дзі-хаппо” — вісім законів у зразку ієрогліфа “еі”). У своїх функціях ці штрихи відповідають алфавіту — комплексу односторових моносилабних літер — у мові, або дванадцяти

У ВСЕСВІТІ БІЛОГО ПАПЕРУ

Каліграфія — загальна назва площинного (двовимірного) мистецтва, яке здійснюється чорною тушшю на простому папері. Її показові приклади — “сьо” (каліграфія, письмо) у Східній Азії, писаний шрифт Корану. В Японії її називають іще “сьодо” (як і в “дзюдо” і “садо”, “до” означає “духовний шлях”). У цьому вираженні (“сьодо”) цілком можна впізнати достатню відповідь на питання, що таке каліграфія?

нотам у музиці в європейському контексті. Іншими словами, вони — фундаментальні компоненти образотворчого мистецтва “сьодо”, які різноманітно й безмежно сполучаються відповідно до внутрішньої мотивації каліграфа. Як історію живопису уможливорює прагнення до форм і кольорів об’єкта, історію каліграфії підтримує ритм штрихів, що динамічно й органічно схрещуються у всесвіті білого паперу.

КАЛІГРАФІЯ ЯК ФІЛОСОФІЯ ІСНУВАННЯ

Головна рушійна сила історії каліграфії Східної Азії полягає у скоропису власною рукою, тобто у самій дії “каку” (писати). Скоропис з’явився раніше, ніж статут, і останнє — різновид першого. Хоча це, мабуть, важко зрозуміти з огляду на загальноприйняте поняття про розвиток письма. Але чимало спрощених ієрогліфів сучасної китайської мови сформувалося на засадах цього скоропису. До того ж, японський алфавіт “хірагана”, який уможливив національну самоідентифікацію японців у літературі, виник у процесі додаткової “натуралізації” скоропису китайських ієрогліфів.

Каліграфія має “передісторію” у вигляді гравіювання на поверхні каміння, дерева, рога, панцира черепахи тощо, тому вважається образотворчим

мистецтвом, аналогічним до скульптури. Окрім того, каліграфія ховає у собі “шаруватий характер” (навіть там є порядок складання штрихів), і в цьому контексті можемо зарахувати її до однієї категорії мистецтва разом із ліпленням, архітектурою, плануванням садів, гончарством, плетінням і вишиванням.

Річ у тім, що японське слово “каку” означає “писати”, “малювати”, “відбивати”, “гребти”, “загрибати”, “чухати”, “креслити” тощо і пишеться окремими відповідними ієрогліфами (з додатковими знаками з алфавіту “кана”). Із цього видно, що японська мова релігійно зображує первісний і недиференційований зміст дієслова “каку”, який дуже важко помітити в ієрогліфах. Дія “каку” втілює самоідентифікацію особистості через звертання до об’єкта творчості та його реконструкцію начинням (пером, ножем і т. ін.), істотну спільність між певними діями японська мова влучно висвітлює своїм алфавітом “кана” з його фономією. Тут ми бачимо подвійну структуру проявлення японської мови — звуки (японське читання, вимова) передає первісну хаотичну силу, а знаки (китайські ієрогліфи) передають високодиференційовані різноманітні поняття.

ВИСНОВОК

Стародавні японські письменники дивовижною силою пензля залишили шедеври, які віддзеркалюють тогочасний світ і, перш за все, свій нескінченний мікрокосм. Так само, маючи піктографічне походження, ієрогліфи “кандзі” та їхні нащадки “кана” (японські алфавіти) становлять “витончену гілку”, що символізує образ каліграфа. Людина і світ звертаються і відповідають один до одного, між ними виникають сутички і конфлікти, розходження й асиміляція. І саме в цьому полі спілкування породжується шлях: творча думка особистості, перевірена інтро-

Каміґорі Айтіку
“Вірш-вислів із чотирьох ієрогліфів”:
“Навіть дурень може зробити
Велику справу,
Якщо докладе зусиль”

спекцією за історією та світом узагалі.

Будь-який вислів має стилістичне обмеження, і без стилю, звичайно, не буває мистецтва. Нехай стиль замінюється іншим і розгортається з плином часу, в основі творчості завжди повинна лежати непохитна життєва сила, яка прагне втілитися в найвільнішому обмеженні творчого стилю. Каліграфія, принаймні для японців — найближче і живе мистецтво, яке запрошує всіх до “сотворіння” свого маленького неповторного світу.

- **Йосінарі ХАРАДА**, співробітник Японського товариства розвитку науки (Токіо)

ДЕЩО ПРО НЕВІДОМЕ

НЕ МОЖНА ХОДИТИ НАВІТЬ БОСОНІЖ...

На радіо “Свобода” Михайло АЛАН-ДАРЕНКО працює в редакції “Вільний Ірак”. Володіє арабською мовою і розуміється на її тонкощах...

— На мою думку, арабська каліграфія виникла одночасно як мистецтво і як заборона на мистецтво. Іслам суворо забороняє малювати обличчя людей і тварин. Тому, щоб висловити свої почуття, арабські митці почали малювати різні орнаменти. Але уважно придивившись до арабесок, тобто, візерунків, можна вгадати в них арабські літери. Якись слова, фрази... Головно цитати з Корану. Їх можна побачити в мечетях та інших культових спорудах. Інколи настільки все зашифровано, що араби самі не можуть уловити зміст...

— **Ці орнаменти можуть бути тільки в культових спорудах?**

— Де завгодно. У тому числі — на арабських будинках. Господар може замовити, як оздобу. Ніхто вже й не вчить, що там написано...

— **Поява каліграфії як реакція на заборону творчості... Цікаво... Але ми так легко говоримо про арабську каліграфію та арабський світ, у котрому багато різних країн... Невже арабська каліграфія єдина для всіх?**

— По-перше, достовірно не відомо, скільки є арабських країн. Така вже специфіка арабського світу, який постійно прагне об’єднуватися. Колись була одна велика країна — Арабський Халіфат... От, скажімо, Палестина — це арабська країна чи ні? Для арабів — країна. Для європейців — такої держави не існує. Є й інші спірні території, які, не маючи всесвітнього визнаного статусу держави, вважають себе арабською країною. Звичайно, кожна країна, котра сповідує іслам, має свої особливості. Ісламська релігія має дві основні течії: сунізм і шіїзм. Сунітський напрямок забороняє малювати людські обличчя, а шийтський — навпаки. Тому в Ірані, доволі радикальній арабській країні, всюди висіли портрети Хомені. Або відома книга “Шахнаме” (у перекладі — “про шахів”). Написав її перський поет Фірдоусі. У середньовіччя існувало багато її рукописів, котрі були оздоблені малюнками облич. Але шийтські країни — меншість в арабському світі.

— **Отже, в шийтських країнах причина появи каліграфії інша? Не як заборона творчості...**

— От я не знаю... Можливо, людські обличчя дозволили малювати в цих країнах пізніше, ніж виникла арабська в’язь... Мені вона подобається більше, ніж японська й китайська каліграфія. Не тому, що я такий витончений арабіст... В арабській каліграфії можна не тільки щось намалювати, а й передати якийсь зашифрований смисл... Ти запитувала, чи є арабська каліграфія єдиною для всіх країн... Є різні арабські почерки. В українській мові є рукописний і друкований шрифти. В арабській немає різниці між друкованим і рукописним. Єдине, за чим можна їх відрізнити, — це різні почерки написання. Наприклад, почерк “насталік” найчастіше використовують перси. Інший почерк у Пакистані.

— **Скільки в арабському алфавіті літер?**

— Близько двадцяти восьми. Є така особливість в арабському письмі, що вони пишуть тільки приголосні й довгі голосні. Коротких голосних не пишуть. Економлять місце. Тому в арабів немає такого поняття, як стенографія. Вони й так записують удвічі менше, ніж промовляють.

— **І насамкінець... На знаменитих східних килимах так само присутня арабська в’язь?**

— Ні. Дуже часто в арабській каліграфії митці використовують цитати з Корану. Тому розумієш... По святому письмі не можна ходити навіть босоніж...

- **Над темою каліграфії розмірковувала та узагальнювала Уляна ГЛІБЧУК**

Хацумі Тайсей “Крах”

ЛІРИЧНА ОПОЗИЦІЯ

Ієрогліф “меч” був ще у процесі творення, коли війська імператора Цинь прибули під ворота школи каліграфії одного з царств старого Китаю. Їхні стріли закрили сонце. Вони пробивали тонкі стіни школи і вбивали людей. Коли почалася паніка, у дверях з’явився старий учитель. Він сказав: “Я прошу вас пам’ятати, що їхні стріли можуть зруйнувати наше місто і навіть знищити всю нашу землю, але їм не під силу зламати нашу культуру”. Шось подібне мав на увазі Шевченко, пишучи “...наша дума, наша пісня, не

КАЛІГРАФІЯ ПОТРЕБУЄ ТВЕРДОЇ РУКИ ТА НЕ ЗІПСУТОЇ РАБСТВОМ КРОВІ...

вмре, не загине, от де, люде, наша слава, слава України...” Цю станову метафору він творив не для зашмарканих естетів або ж ялових псевдовчителів із їхнім старечим шамотінням повз вуха нещасних учнів. Пророк давав настанову передусім до дії, оскільки поезія — це завжди чин, максима і цілісність. У політиці завданням поета є творити не стільки закони, скільки магістральні напрямки для розвитку духу нації. Із цим у нас якось не

надто склалося. Голови пострадянських “державників” поняття “культура” часто плутають із якоюсь мультиурою. Власне, ці голови важко вгадати за товстим шаром свинини, якою вони пообростали у процесі хапання, жування і травлення. Означення їхньої діяльності не потребує жодної каліграфії, оскільки слово “рохання” не заслуговує на написання. Визначаючи пріоритети та бавлячись у пінг-понг словами, позбавле-

ними змісту і ваги, вони, мов потопуючий за соломинку, хапаються за Європу, жахаючись разом із тим уживатися у знакові поняття: Бог, Воля, Честь, Батьківщина... Вони не хочуть розуміти, що входження у Європу є поверненням передусім до себе, а каліграфія слова “МЕЧ” потребує твердої руки, віри та живої, не зіпсутої рабством крові.

- **Андрій ОХРИМОВИЧ**

ОФІЦІЙНО

У СЯЄВІ
ЙОГО ІМЕНІ

У Комітеті з Національної премії України імені Тараса Шевченка відбулася зустріч голови комітету Романа Лубківського з Надзвичайним і Повноважним Послом Чеської Республіки в Україні п. Карелом Штіндлом. Роман Лубківський розповів високому гостеві про роботу Комітету щодо вивчення сучасного українського культурного простору та діяльність Комітету в царині популяризації найкращих творів української літератури та мистецтва, відомих найвищою державною нагородою.

Як перший Посол України в Чеській Республіці, Роман Лубківський звернув увагу на потребу розширення наукових і культурних контактів у сфері шевченкознавства між двома країнами, а також на доцільність пошуків культурного обміну між українськими і чеськими інтелектуалами. Як приклад він на-

вів факти поглибленого зацікавлення сучасною Україною экс-президента Чеської Республіки В. Гавелом, а також його підтримку В. Ющенка та Помаранчевої революції. Також було порушено питання про увічнення на території Чеської Республіки діяльності видатних українців у час міжвоєнного 10-ліття, тим більше, що днями у Празі відкрилася конференція "Музей Визвольної боротьби України. Втрати і знахідки".

Як зауважив Роман Лубківський, бажано, аби у Празі постав пам'ятник співцеві слов'янської єдності — Тарасові Шевченку, а в Україні — чеським національним будителям.

Посол Чехії в Україні п. К. Штіндл висловив готовність продовжувати діалог з Шевченківським комітетом, а також побажав успіхів і здобутків у його діяльності. Роман Лубківський вручив шановному гостеві пам'ятне видання "Шевченківські лауреати".

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка

СУМУЄМО

Цього разу, їдучи в Ялту на змагання з легкої атлетики серед ветеранів, намірився будь-що зустрітися з відомим дослідником кобзарства, керівником славнозвісної капели бандуристів імені Степана Руданського Олексієм Нирком. Він заснував її при педагогічному училищі, плевав її, здобуваючи славу для міста, Криму, України. Уранці 29 вересня переступаю поріг тепер уже Кримського гуманітарного університету і мене пригнічує трагічна звістка: Олексій Федорович раптово помер 28 вересня від розриву серцевої аорти. Смерть приголомшила викладачів і студентів. Перед цим він приходив на репетиції, ділився планами, жартував і через півроку збирався поїхати у санаторій. Студентки-капельни у Музеї кобзарства разом із доброчинною помічницею керівника Інною Вікторівною Шинтіяною зажурливо виспівували "Заповіт" Тараса Шевченка. Ним вони і провели в останню дорогу Олексія Федоровича.

Два трудівничі спрямування було в ревного сподвижника української культу-

ПАМ'ЯТІ ПОДВИЖНИКА

ри — капела бандуристів і дослідження кобзарства в Криму й на Кубані. Це було його життєвим покликанням. Із такою метою він вступив до Львівської консерваторії, але через рік його надію перекреслили енкаведисти. Юнака звинуватили в українському буржуазному націоналізмі і 1950 року засудили на десять років. Після смерті всесоюзного ката Олексія Нирко повернувся в Україну, а 1956 року при Ялтинському педучилищі створив капела як із республіканських, так і з міжнародних фестивалів. У її творчому середовищі шліфувалася майстерність майбутніх кобзарів В. Кириленка, М. Тупчія, О. Кіндрачука. Його вихованець А. Пересада створив капелу бандуристів у Краснодарському університеті культури. Сам Олексій Федорович опікувався осередками бандуристів у станицях Ленінградській (колишня Уманська), Сіверській.

Увесь Крим і Кубань він з'їздив і сховався у пошуках кобзарів і бандуристів. Виявив і описав діяльність кримських кобзарів Цемка, Шаленого-Шуєра, Маковецького, Хутірного, Наріжного, Ковальського, Кручі-Луковецького. В українському середовищі Кубані розвиток кобзарства був масштабнішим. Олексій Федорович встановив імена 124 кубанських бандуристів! Серед них і капела бандуристів станиці Кубанської — найдіяльнішою на Кубані. Керував нею Степан Жарко, в її складі співали Семен, Володимир та Дмитро Лазаренки, Семен Бриж, Яків Дорошенко, Григорій Матвієнко, Єгор і Захарко Бочки, Іван Гринь, Яків Ладик, Прокіп Смолка, Пантелей Шеремет. Дослідник зібрав дані про творчість кобзарів, їхні фотокартки, документи, бандури, спогади, публікації. Вони стали основою Музею кобзарів Кубані і Криму, в який Олексій Нирко переформував кабінет музики. Олексій Федорович устиг вичитати і верстку своєї основної дослідницької праці "Кобзарі Кубані та Криму".

У 1988—1991 рр. Олексій Нирко був головою Ялтинської "Просвіти".

...Серед кримських гір, під плюскіт морських хвиль журно звучали слова Шевченкового "Заповіту":

Як умру, то поховайте мене на могилі, Серед степу широкого На Вкраїні милій...

Вічна пам'ять сподвижнику народної культури!

Вадим МИЦИК, директор Тальнівського музею історії хліборобства

ТАРАСОВІ ШЛЯХИ

— Петре Павловичу, що примусило Вас, знаного українського поета, вдатися до дослідницької роботи?

— Думаю, що слово "примусило" тут не зовсім доречне, бо, працюючи над книжкою, я пережив багато високих, майже святешних хвилин. Найменше відкриття (а вони були, були!) наснажувало мене, кликало до подальших пошуків. Пережив я деяке здивування, майже обурення: шевченкознавство, майже десятиліття, якщо не сотні, а чи не найграндіозніша тема — "Шевченко і Запоріжжя" — малодосліджена, якщо не сказати більше — обійдена чи замовчана. До прикладу, родовід Великого Кобзаря — мовби за сімома замками. Навіть знаменитий "Шевченківський словник" про козацьке походження поета мовить між іншим. Уже не кажу про десятки монографій, де про "запорозство" Шевченка (це його термін) — ані слова. Дійшло до того, що в 1987 році, коли готувалося Шевченківське свято в Запоріжжі (це було перше, так би мовити, "виїзне" Шевченківське свято), навіть деякі "знавці" літератури дивувалися: "А який стосунок має Шевченко до Запоріжжя?" І це при тому, що в "Кобзарі" (та й хіба лише в "Кобзарі") кожен рядок, кожне слово, ба, навіть літера, осінені любов'ю поета до "Запоріжжя людського". Пієтер Шевченка до козаків був настільки великий, що він слово "Запоріжжя" все життя писав лише з великої літери. А згадаймо його вигук у "Москалівій криниці":

А що то за люди
Були тії запорозці —
Не було їм не буде
Таких людей.

Образно кажучи, запорозька струна на лірі (чи, точніше: кобзі) Великого Кобзаря була найголоснішою, найніжнішою і найгрізнішою. Так що мав рацію мій колега і добрий приятель Дмитро Павличко, коли на відкритті Шевченківського свята в Запоріжжі заявив: "Якщо плоть Шевченкова народжена кріпачкою в Моринцях, на

ШЕВЧЕНКО І ЗАПОРІЖЖЯ

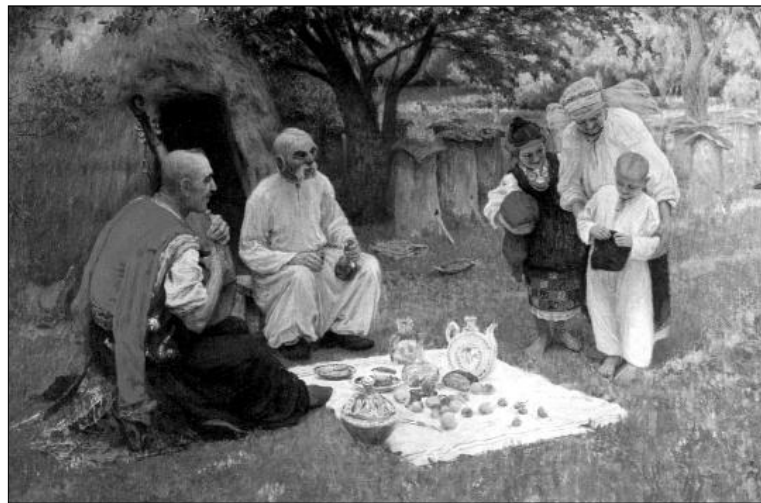
Свого часу побачила світ і була вельми прихильно зустрінута читачами та критикою книга Петра Ребра "Тарас Шевченко і Запоріжжя" (літературознавчі нариси, розвідки, есе). Нині письменник підготував другу книгу на цю ж тему.

Черкашині, то його дух народжений і виплеканий хортицькою свободою, запорозькою демократичністю, непокорюю і болестями народного лицарства". Одне слово, Шевченко духом — запорожець.

— А родом?

— І родом він козак. Коріння Шевченкового роду (і по лінії батька, і по лінії матері) сягає в Запорізьку Січ. Предок батька був січовиком, служив у Чигиринському полку, брав участь у битві під Жовтими Водами. Прадід поета по лінії матері також козакував на Запорізькій Січі, був учасником Коліївщини... З огляду на це відомі слова Огарьова: "Україна прокинулася у Шевченкові" варто дещо перефразувати: "Запоріжжя прокинулось у Шевченкові". Зі сторінок "Кобзаря" на весь світ засяяла козацька душа — душа щира і щедра, вільна й правдива, ніжна й мужня, весела й смутна, довірлива й мрійлива, любляча й страждальна, непокірна, а часом, ніде правди діти, і грізна.

— Петре Павловичу, я ще з інститутських років пам'ятаю рядки з листа Шевченка до Кухаренка:

Ф. Красицький. "Гість із Запоріжжя". Національний художній музей України

"І на Хортиці, і скрізь був і все плакав: слонорували нашу Україну..." Чи не вдалося Вам уточнити, в якому місяці, в яких числах 1843 року Шевченко був на Хортиці?

— Ні. Боюся, що про це ми не довідаємося ніколи. Адже молодий художник (Шевченко побував на Запоріжжі у 29-річному віці) — це не генерал Раєвський, який проїхав через наші степи разом із Пушкіним трьома екіпажами і, звичайно, був зафіксований у журналах "постоялих дворів". Шевченко подорожував де возом, на дубах (човнах), а де й пішки (зокрема ходив до знаменитого Ненаситського порога — він ще називався Дідом). Хто звернеться до дослідників життя і творчості Шевченка, той виявить дивний різнобіч: Євген Кирилюк вважає, що поет був у нас "в кінці липня або в серпні", Дмитро Косарик певен, що це трапилося в серпні, а Петро Жур переконаний, що Шевченко був на Хортиці у вересні 1843 року. Найімовірніше, що Шевченко побував на Запоріжжі наприкінці серпня (приблизно в тих числах, коли ми відзначаємо

День незалежності України). А у вересні поет уже був у рідній Кирилівці, зокрема — на хрестинах у свого брата Йосипа. Ці гостини Шевченка на Хортиці стали для нього справжнім потрясінням, душевною травмою — козацькі могили заросли будьяками, хрести повергнуті, а мови не то що української, а й російської не чути. Такого поетові і в найгірших снах не могло привидітися...

— У передмові до Вашої книжки професор В. Чабаненко говорить про "деякі досить сміливі гіпотези письменника". Що він має на увазі?

— Не знаю, але в нашій справі без них не обійтися, адже Шевченко — явище складне, самотнє, з глибинами, тайнами, яких ми, може, ніколи й не осягнемо, не розгадаємо. Ось я, наприклад, задумався над "Заповітом". Як відомо, поет просить його поховати так, щоб лани широкого було видно і було чути, як реве ревучий. Ревучим називали Дніпро, ревів він у порогах (кажуть, на десятки верст було чути, і земля дрижала). Крім того, ревучим люди часто називали найгрізніший поріг на Дніпрі — Ненаситець. То чи не на Запоріжжі хотів бути похованим Великий Кобзар, адже його любов до цього краю не мала меж?

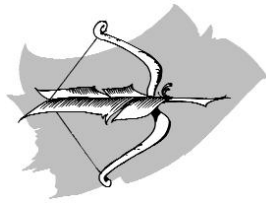
— Що нового й цікавого буде у Вашій другій книзі "Шевченко і Запоріжжя"?

— Не знаю, чи цікавими будуть для читача мої пошуки, але для мене дороге все, що бодай трохи стосується священного для українців імені. Так, мені нещодавно вдалося побувати в Меморіальній майстерні-музеї Шевченка в Санкт-Петербурзі. Там поет прожив свої останні, найнапруженіші творчі роки, звідти він відійшов у вічність. Його мольберт, його кобза, його пензлі, олівці... А в глечики — засушені степові квіти... Це про них говорить

у спогадах друг поета, скульптор і графік Михайло Микешин — на стіні біля вікна, що виходить в академічний сад, завжди висіли "пучки барвінку, засохлої рути та інших степових квітів і трав українського походження". На альбомі-проспекті "Меморіальна мастерская Т. Г. Шевченко", подарованому мені, російські колеги написали, що "на берегах Неви шанують українську мову і Великого Тараса". Коли я це читаю, то подумки мовлю: "Дай, Боже, щоб це була правда і щоб так було завжди!" Дуже зацікавив мене Феоктист Хартахай, який виступав із промовою на панахиді в день похорону Т. Шевченка. Виявилось, що наш земляк родом із Приазов'я, грек за національністю. Але дивний то був грек: він над труною поета говорив чистісінькою українською мовою, пересипаною фольклорними образами-символами! Чимало цікавого мені розкрилося, коли я досліджував тему "Шевченко і Репін". Цих великих митців порівняли запорожці. Репін не тільки створив найкращий портрет Великого Кобзаря, він присвятив йому вірші, він зробив кілька ескізів пам'ятника Т. Шевченку в Києві і навіть мріяв виступити на його відкритті (збереглися тези його виступу). Мабуть, дивно буде кожному читати моє есе "Він був веселою людиною", адже багато хто, начитавшись українополітизованих шевченкознавців і надивившись на портрети Шевченка, уявляє поета вічно похмурим, суворим і навіть грізним. Насправді це не так: Шевченко був гідним нащадком запорожців, які жартували навіть на палі... Не переповідаю інших матеріалів книжки, скажу тільки, що вона завершується спогадами "Лілея". Це був перший вірш Шевченка, який я вивчив ще до школи, бо його вписав до свого альбому мій старший брат Іван — студент педучилища.

— Бажаємо Вам нових плідних пошуків і знахідок на благородній ниві шевченкознавства й успіхів у творчості загалом.

В'ячеслав ДРИГАЙЛО, м. Запоріжжя

У Національному університеті “Києво-Могилянська академія” 1 листопада 2005 року відбулася публічна лекція Юрія Ілленка “Місце пророка в акантне (проблеми української культури, зокрема кіно)” — із циклу щорічних лекцій імені мистецтвознавця Аркадії Оленської-Петришин.

Досвід не передається. Мій досвід помре разом зі мною. Проте я можу передати мої подорожні карти часу-простору, по якому я блукав, набуваючи свого досвіду.

Спробую зробити це за одну академічну годину.

Спочатку дозвольте скласти подяку президентів НАУКМА панові В'ячеславу Брюховецькому за надану мені честь прочитати відкрити лекцію з кафедри Києво-Могилянської академії, яка впродовж віків була виразником і носієм традиційних рис інтелекту українського народу, могутнім чинником формування його самосвідомості, джерелом української національної ідеї, національною святинею духу.

У той же час мені прикро усвідомлювати, що цієї честі я сподобився, коли вже розпрощався з кінематографом, коли вже нічого не можу для нього зробити, коли гарантійний термін мого таланту скінчився, коли ліміт часу мого земного життя добігає краю.

У мене є достовірна інформація, що після моєї чергової ліквідації в момент прем'єри мого фільму “Молитва за гетьмана Мазепу” на Берлінському кінофестивалі я живу без ліцензії на свій талант і вже поза лімітом часу, що був відведений мені на земне життя.

Я остаточно став віртуалом. Віртуалом у внутрішній еміграції.

Судить самі: щороку, на день кіно і в день народження Олександра Петровича Довженка, присуджується і вручається державна премія України в галузі кіномистецтва — його, Довженка, імені.

Напередодні Дня кіно, 6 вересня 2005 р., Комітет із державних премій імені Олександра Довженка присудив більшість голосів премію мені, Юрію Ілленку, з формулюванням: “За внесок у світове й українське кіномистецтво”. Наступного дня на прес-конференції у Спілці кінематографістів це рішення було оприлюднено й пішло в радіоефір. Десь за годину почалися дзвінки з поздоровленнями, навіть із Ізраїлю і Криму. На тій же прес-конференції журналіст “КіноКола”, яке, як відомо, є колом головного телеліквідатора фільму “Молитва за гетьмана Мазепу”, висловив сумнів у доцільності присудження премії Довженка саме мені.

“Кіно-Коло” — це, звичайно, евфемізм, насправді треба читати “Кіно-Кодло”, “кодло” в розумінні Тори, як коло сім'ї, коло кровних родичів.

Далі, як у повісті Миколи Васильовича Гоголя: свиня з “1+1” з'їла документи чи то в Міністерстві культури і туризму, чи то в Секретаріаті Президента, чи дорогою туди, — одним словом — лежить та сита свиня десь у бермудській калюжі коло кола: Спілка кінематографістів—Мінкульт—Кабмін—Секретаріат Президента — і перетравлює мою премію.

Коли документи поновили, то радники Президента з того самого кола порадили Президентів не підписувати документів на мою премію; а особисто вручити премію “Скільського Оленя” з таким самим формулюванням “за внесок

Юрій Герасимович ІЛЛЕНКО — визнаний не лише в Україні майстер кіно: видатний український кінооператор (“Тіні забутих предків”), кінорежисер (“Криниця для спраглих”, “Вечір напередодні Івана Купала”, “Білий птах з чорною ознакою”), сценарист (“Мрія і жити”, “Лісова пісня”). Його фільми “Тіні забутих предків”, “Криниця для спраглих”, “З нудьги”, “Вечір на Івана Купала”, “Білий птах з чорною ознакою”, “Наперекір усьому”, “Мрія і жити”, “Лісова пісня. Мавка”, “Легенда про княгиню Ольгу”, “Лебедине озеро. Зона”, “Аве Марія” — все це особлива кіномова українського кінематографа. Юрій Ілленко створив незалежну кіностудію “Фест-Земля”, на якій зняв перший в Україні фільм не на державні кошти. В основу фільму було покладено зеківські оповідання Сергія Параджанова “Лебедине озеро. Зона”. Написав свій краший сценарій про друге пришествя Христа “Агн”, монографію “Парадигма кіно” — перший в Україні підручник із кінорежисури. Зробив три персональні виставки своїх живописних і графічних творів, зняв проєкт “Молитва за гетьмана Мазепу”, до якого йшов близько третини свого життя. Юрій Герасимович Ілленко — лауреат Національної премії імені Т. Шевченка, народний артист України, академік Академії мистецтв України, професор кафедри кінорежисури і кінодраматургії, почесний доктор Міжнародної кадрової академії.

ЮРІЙ ІЛЛЕНКО: «МІСЦЕ ПРОРОКА ВАКАНТНЕ»

у світовий кінематограф” на фестивалі з того самого кола “Молодість” голлівудському поляку з єврейського кола походження, в якого, кажуть, проблеми в Сполучених Штатах Америки із законом через розбещення неповнолітніх. Інтернет, мабуть, як завжди, бреше. Ганьбить хорошу людину, лауреата премії “Скільського Оленя”!

Так я не став лауреатом державної премії імені Довженка.

Переживу.

Проте те коло мені все більше нагадує зашморг на мій ший. Переживу. Пережив і не таке. На звання заслуженого дітя мистецтв мої документи подавали сімнадцять разів. Перший — 1965 року після фільму “Тіні забутих предків”, останній — сімнадцятий раз — 1988 року. На сімнадцятий раз на Політбюро ЦК КПУ (питання про нагороди вирішувалися, уявляєте собі, аж на Політбюро, — цирк та й годі!) персональний кат моїх фільмів Щербіцький запитав секретаря з ідеології: “А хіба Ілленко в нас ще не народний?” Ну, так, як заможний господар питає в свого наймита: “А хіба оцей кабанчик у нас ще не почищений?”

Так я став народним, перескочивши заслуженого. Я сказав тоді собі: “Б'ють — біжи! Дають — бери! Тримай удар! Умій не помічати образ! Твоя справа — кіно”.

Дуже допомагали мені в тій ситуації слова матері Івана Миколайчука. Коли Івану дали звання заслуженого після того, як він зіграв Шевченку у фільмі “Сон”, пані Катерина заплакала й у всіх своїх родичів питала: “За що його так обрали, мого Іванка, він же в мене такий народний, він із самого народу пішов у те кіно”.

Усе одно можновладцям ніколи не зрозуміти міри моєї зневаги до їхніх нагород, звань і відзнак. Щоправда, одного разу я не витримав, мене занесло, і я не з'явився на вручення Шевченківської премії, яку присудили посмертно Сергію Параджанову й мені за компанію, бо там, зверху, вважали, що я все одно вже фактично мертвий. Жодна газета не надрукувала мого наївного задирикуватого відкритого листа протесту. Вдруге я не втримався і вийшов зі складу Комітету з державних премій імені Шевченка на знак протесту проти політики Кучми в галузі культури. Це був 1997 рік, якщо мені не зраджує пам'ять. Головою Комітету був

Володимир Яворівський. І цього разу жодна газета не надрукувала мого відкритого листа. Та й сам голова Комітету пан Яворівський не прокоментував мого жесту жодним словом.

Тому темою мого повідомлення, темою мого персонального торсійного інформаційного виру, за узгодженням із паном президентом Брюховецьким, є:

“МІСЦЕ ПРОРОКА ВАКАНТНЕ”

Під визначенням “Пророк” я маю на увазі національний кінематограф України.

Саме ту його животворну частину, яку можна назвати національним українським кінематографом.

Щоб розкрити цю тезу достатньо аргументовано, мені доведеться вийти за межі суто естетичних, мистецьких категорій, зануритися, я б краще сказав, — голяком стрибнути в реактор атомної станції нашого життя, який, як відомо, вибухнув на наших очах, реактор, в якому політика стає провокатором ланцюгових реакцій економічних криз; економіка або відсутність економіки винищує до пня стохаотично виникаючих протуберанців духовного життя; віра стає засобом терору, відчай формує національну пиху; спотворене в катівнях КДБ обличчя націоналізму лякає на смерть самих носіїв цього обличчя, носіїв генетичних кодів національної ідеї, каскади дніпровських гідроелектростанцій щомиті виробляють не світло, а тінь. Мільйони кіловатів тіні.

Тінь.

Нація живе, жевріє, вибухає безкровними імпотентними революціями на узбіччі прогресу, радо йде на налігачі фальсифікаторів на чергові вибори, відрами глушить отруйне пійло по бункерах зневірених душ на всій безкрайній, окупованій ворогом інформаційній території України.

Століття бездержавного існування нації непомітно для тубільців перетікають у підкопачне існування у форматі фантомної псевдонезалежної держави.

Дослідити політичну, національну, віросповідальну приналежність окупанта (чи окупантів) — майже безнадійна справа, бо окупацію запроваджено через підставних гравців, через треті руки, через офшорні політично-економічно-злочинні зони, через нескінченний ланцюг зникаючих банків-

ських рахунків, через партії кілерів національної ідеї з патріотичними гаслами; через подвійні бренди, на титульному боці яких закарбовані вікові мрії українців: державність, рідна мова, демократія, свобода, віротерпимість, справедливість, добробут. Що саме на зворотному боці тих брендів, ми всі бачимо кожного дня, на кожному кроці, в кожній ятці, де торгують фальшивою інформацією, демократією і свободою.

Таким ескізним є тло, на якому слід намалювати Пророка.

Місія Пророка з віками практично не змінюється: батоном, бичем, пугою виганяти гендлярів із храму. Гендлярів, що годні продати рідну матінку.

Колись шеф таємної канцелярії Російської імперії, так званого третього відділення, граф із типово руським прізвиськом — Бенкендорф — запропонував Тарасу Григоровичу Шевченку заслання в Умань в обмін на вибачення перед царською сім'єю...

Або вибачення, або довічна солдатчина на краю землі, за краєм землі, в пеклі, у Кос-Аралі. На що Шевченко відповів: “Україні, щоб вона усвідомила себе нацією, потрібен мученик, і я ним стану”. І вибрав Кос-Арал і місію Пророка. Бо Пророк без мучеництва — не Пророк.

Другим втіленням Пророка в Україні, як на мене, став Мазепа. Відома його розмова з Карлом XII, коли вони добили Прута, — кордону османської імперії. На поромі Карл XII, якого ламала гарячка через запалення рани на нозі, сказав гетьману:

— Чи не здається тобі, гетьмане, що оця річка — твій Стикс? Після анатемі будь-яка річка має вигляд Стиксу... Правду кажуть: немає пророка у своїй Вітчизні...

— Ні, розбитий королю, пророків завжди до біса... скрізь і завжди... Пророків достатньо — немає лишень Батьківщини... Здається, Держави немає й досі. Чи то в мене маячня?

Іван Степанович, мабуть, не здогадувався на поромі посеред Стиксу, що саме в той момент він як Пророк створював невмирущу парадигму Незалежної України, яка ще на триста років втрачала свою Державність.

Таким чином на розбурханому історичному тлі з'явилися дві ключові постаті, не мітологічні, а цілком

реальні, які є Пророками України.

20 вересня цього року я був удостоєний аудієнції з Владикою Софроном Мудрим, єпископом Івано-Франківським, ректором Духовної академії.

Під час розмови Владика тричі повторив свою головну тезу: “Україні потрібен Пророк... Україні як ніколи потрібен Пророк... Україна має усвідомити — звідки ми... куди ми... Для цього Україні потрібен Пророк...”

Це було 20 вересня, напередодні дня народження Богородиці... Відомо, що Богородиця являлася Україні вісім разів, більше ніж деінде. Ані в Іспанії, ані в Італії, ані в Греції вісім разів вона не являлася.

Я цього не знав, це розповіла мені людина віруюча й обізнана в справах релігійних.

Питаю себе: чому це так? Чому Богородиця своїм покровом зіграла Україну? Питаю себе, чому Владика Софрон Мудрий тричі сказав мені: Україні потрібен Пророк, Пророк без мучеництва не буває...

Нарешті я зрозумів. Владика бачив мої фільми: “Вечір на Івана Купала”, “Білий птах з чорною ознакою”. Я приніс йому DVD з останнім, забороненим окупаційною владою фільмом “Молитва за гетьмана Мазепу”. Звичайно, бачив Владика і “Тіні забутих предків” Сергія Йосиповича Параджанова, який я знімав як оператор. Для Владика Софрона Мудрого я уособлював певною мірою українське національне кіно, а саме — його пророцьку функцію.

Владика, коли говорив про Пророка, мав на увазі національне українське кіно, — яке мало б взяти на себе роль Пророка.

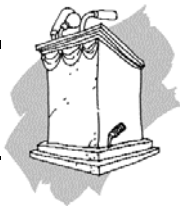
Нарешті, на тлі навал, окупацій, голодоморів, геноцидів України, на тлі напрогнозованого Апокаліпсисом чорнобильського реактора з'являється третя постать Пророка — національне українське кіно.

Лише з'являється — і відразу починається його Голгота.

Відомо зі щоденників Довженка, що майстер хотів застрелитися, після того як у віршованій анатемі від імені самого Леніна на шпальтах всесоюзних “Известій Верховного Совета СССР” Дем'ян Бедний розп'яв “Землю” та її автота.

Кулю Довженка того дня зупинив суїцид Маяковського...

Далі буде.

ЦІ ДЕРЖАВНИКИ ЦІЄЇ КРАЇНИ...

Незручно навіть згадувати про проблеми української мови в незалежній Україні. Про них говорено-переговорено. За даними перепису 2001 року, з усього населення 37,5 млн. осіб (77,8 % від загальної кількості) ідентифікували себе українцями та 8,3 млн. (17,3 %) — росіянами, решту 4,9 % становлять інші етноси. Українську мову вважають рідною 67,5 % населення, для 29,6 % рідною є російська, для 2,5 % — інші мови.

ПОГЛЯД

То чому ж так гостро постає проблема української мови?

Називають багато причин.

Це й сотні років колоніального гніту, цілеспрямованого зросійщення, полонізації, мадяризації тощо — кожен завойовник задля ослаблення національного спротиву вважав за необхідне позбавити підкорений народ рідної мови.

Це й нинішній мовний тиск із боку політиків сусідньої Росії — чого вартий вереск про нібито утиски російської мови в Україні або заява заступника глави міністерства закордонних справ Росії Мітрофанов, щоб російській був наданий статус офіційної у всьому пострадянському просторі?!

Це і, ніде правди діти, постійна підривна робота п'ятої колони.

Це і прикрі перекося у визначенні державних пріоритетів, коли на перший план виставляються економічні інтереси, а духовні залишаються поза увагою. Але ж як птах не може летіти на одному крилі, так і держава заклякне на місці у своєму розвитку, якщо ігноруватиме духовне начало, до якого слід зарахувати й рідну мову.

Можна називати ще цілу низку причин — і всі вони будуть почасти правильними. Але є одна єдина причина, причина всіх причин — відсутність українського національного стрижня, живе й нині прищеплюване віками відчуття власної меншовартісності, манкуртство, якщо хочете, нашої політичної, власне, владної еліти. Саме її безхребетність, національне збайдужіння, відсутність політичної волі призводить до загострення мовної проблеми якраз там, де для неї, здавалося б, об'єктивно немає жодного ґрунту.

Не можна сказати, що в суспільстві не існує занепокоєння мовним станом у державі. На що тому пише преса, проводяться наукові конференції, “круглі столи” тощо. Та караван тупо йде в тому самому хибному напрямку ігнорування всього національного, українського. У травні 2003 року відбулися навіть парламентські слухання “Про функціонування української мови в Україні”, розроблені досить ділові й конкретні рекомендації. Зокрема в них йшлося про необхідність для забезпечення практичного виконання статті 10 Конституції створити центральний орган виконавчої влади з питань мовної політики; подати до Верховної Ради України проекти Концепції державної мовної політики України та загальнодержавної Програми розвитку, функціонування і дослідження української мови на 2004—2010 роки та інші слушні пропозиції.

І що ж? Верховній Раді забракло духу взяти проект навіть за основу. Із 431 депутата, зареєстрованого в сесійному залі, “за” проголосувало лише 134. Решта 297 або не голосувала (292), або утрималася (2), або була проти (3). Важко визначити, скільки з них були етнічними українцями, та й, зрештою, річ не в тім: хоча б ким вони були, але ж представляли і тих 37,5 мільйона, що за переписом називались українцями, і тих 67,5 відсотка населення, яке вважає своєю рідною мовою українську. То що

ж це за народні обранці, які ігнорують волю народу?

Україна проголосила свій європейський вибір. Але в тій Європі, де ми хочемо бути, зовсім інше ставлення до національних мов. Наприклад, існуванню французької мови немає таких загроз, як в Україні українській. Однак 1994 року Національні збори та Сенат Франції ухвалили закон про використання французької мови, яка, за цим законом, має бути обов'язковою як державна для всіх офіційних, комерційних, рекламних, наукових документів. Радіо, телебачення, кіно не мають права послугуватися іншою мовою, а тільки — французькою. Заборонено використання англомовних термінів, якщо є відповідники французькою. За порушення закону передбачена сувора відповідальність: шестимісячне ув'язнення чи штраф від 150 до 8 тисяч євро.

Польща також розробила закон про використання польської мови, який регулює цю проблему в національному сенсі.

Звичайно, вирішальну роль у розв'язанні мовного питання відіграє політична воля і власний приклад наших чільників, надто — перших осіб держави. Про недолугу мовну політику, яку проводив Леонід Кучма, уже багато мовлено й писано. Саме з нього почалася ганебна традиція під час загальнонаціональних виборів розігрувати мовну карту, себто приносити у жертву мову українську на користь російській.

Але то була колишня влада. А як нова, помаранчева? Прислухаймося до слів Віктора Ющенка, сказаних на Майдані в інавгураційній промові:

“Ми, громадяни України, стали єдиною українською нацією. Нас не розділяють ні мовами, якими ми розмовляємо, ні вірами, які ми сповідуємо, ні політичними поглядами, які ми обираємо. У нас одна українська доля. У нас одна українська гордість. Ми горді тим, що ми — українці!”

Гарні слова. Правильні. Патріотичні. І, слава Богу, у Ющенка вистачило волі відмежуватися від проекту указу “Про захист прав громадян на використання російської мови і мов інших національностей України”, який було підготовлено його ж найближчими соратниками. Але ж не деінде, а в президентському оточенні з'явився цей проєкт про захист російської мови в час її найбільшого засилля. Так само, як і заява беззвідомого Петра Порошенка, який обіцяв “зупинити процес закриття російських шкіл в Україні”, відновити у внз групи з російською мовою навчання, а також створити телевізійний канал і радіостанції для російськомовного населення України (ніби телеканали ще мало ведуть передачі російською).

Не хочеться кидати тінь на президентське оточення, але нагадати народну мудрість варто: “Скажи, хто твій друг, і я скажу, хто ти”.

Та повернімося до питання про власний приклад перших осіб у державі. Їхні особисті дії, та ще в такій делікатній сфері, як національні традиції та національна мова, мають бути національно бездоганними. Цим демонструватиметься їхній власний рівень, а разом і взірць для підлеглих. Але в цьому якраз у нас не все гаразд. Послу-

хайте трансляцію засідань Верховної Ради — скільки державних мужів-нардепів розмовляють чужою мовою, нехтуючи українською! Чому прийнято вважати правилом доброго тону переходити відразу на російську, якщо звертаються російською? Навпаки, це — зовсім не добрий тон, а демонстрація неперемінливості й меншовартісності. Тим більше, коли звертаються не іноземці, а українські громадяни, які або через лінощі, або через недолюдність, або через проросійську налаштованість не змогли чи не захотіли вивчити державну мову.

Та Бог із ними, депутатами: навіть Президент їм розуму не вставить. Але міністрів, які жодного слова не можуть сказати, призначає Президент! Чи можете ви собі уявити англійського міністра, який послуговується французькою? Чи бодай російського, який спробує говорити чужою мовою? То чим же керується Президент, який урочисто проголосив, що для нього “національні інтереси України — понад усе!”, призначаючи таких міністрів?

Та й сам Віктор Андрійович, приймаючи Путіна, раптом переходить на російську, забуваючи, що він не просити співрозмовник, а Глава української держави. І що цим він не тільки принижується сам, а й принижує свою державу. Чи доводилося йому чути, щоб Путін із німецькими лідерами спілкувався німецькою, якою, до речі, вільно володіє?

Я із прикрістю прочитав оприлюднені стенограми “круглих столів” під час Помаранчевої революції, в яких брали участь Кучма, Ющенко, Янукович, Литвин, Кравчук — усі вони до єдиного послуговувалися російською мовою. І це в столиці України, при обговоренні українських проблем, майбутнього української держави! Чому? Заради міжнародних посередників? Але ж їм перекладали б так само з української, як перекладали з російської. То хто ж вас поважатиме як самобутніх і самодостатніх державників?

Напередодні наступних парламентських виборів знову викидається на політичний кін мовна карта. Їде Олександр Мороз у Харків — переходить на російську мову. Спікер Верховної Ради Володимир Литвин у кримському парламенті виступає мовою північної сусідки. Про Януковича вже й говорити нічого — він так зарвався під час президентських перегонів із російськомовними прожекторами, що навіть Кучма про них відгукнувся негативно.

Президент Ющенко, звичайно, ні в яке порівняння не йде з недорікуватим Кучмою: висловлюється вільно досить пристойною українською. Але мова — це така пані, яку що більше вивчаєш, то більше переконуєшся, що її не знаєш. Тому Президентові національної держави слід вимогливіше й уважніше ставитися до національної мови. Я далекий від того, щоб збирати зразки суржиків (хто ними не грішить?), але на один момент хочу звернути увагу. Віктор Андрійович полюбляє говорити: “у ЦІЙ країні” має бути порядок, “у ЦІЙ країні” народ має жити добре тощо. Як кажуть, лихий призвід — людям заохота. Уже й урядовці, уже й телеведучі кажуть не інакше, як “ЦЯ країна”, “у ЦІЙ країні”.

Але чому у ЦІЙ, а не в МОЙ? Чому не в НАШІЙ країні? Президент що — ПОЗА СВОЄЮ країною, дивиться на неї з чужого пагорба? Невже не відчуває, що такою фразою ніби відділяє себе від СВОЄЇ країни, від СВОЄЇ Батьківщини?

Щоразу, коли з уст українських високопосадовців зривається “ця країна”, “у цій країні”, у мене в душі все перевертається. І хочеться сказати ЦИМ державникам: покиньте ЦЮ країну, поверніться у СВОЮ, українську державу, до СВОГО, українського, а не цього, народу, який вас обрав, чи якому ви зобов'язалися служити.

•

Віталій КАРПЕНКО

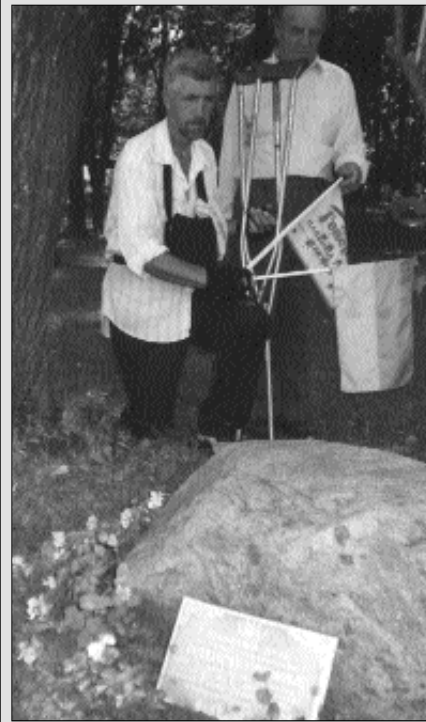
ОЛЕКСАНДР МАЗУРЕНКО ПРОЙШОВ НА МИЛИЦЯХ МАЙЖЕ ВСЮ УКРАЇНУ

У місті Улянівка Кіровоградської області представники Української народної партії вітали Олександра МАЗУРЕНКА, який на милицях мандрує Україною. Саме тут 54 роки тому Олександр з'явився на світ.

ВЧИНОК

Олекси Гірника, який спалив себе на могилі Тараса Шевченка. Олександр Мазуренко вирішив пройти всі регіони України, об'єднати їх своїм маршрутом. У планах — 5600 км.

У травні 2005 року Олександр Мазуренко пішки вирушив із м. Добропілля Донецької області. Далі були Донецьк, Свердловськ, Красnodон, Луганськ, Харків, Суми, Глухів, Чернігів, Київ, Канів, Капуш, Коростень, Ковель, Володимир-Волинський, Львів, Мостиське, Болехів, гора Говерла. У Кіровоградську область Олександр Мазуренко зайшов, аби здійснити свою мрію — побувати в місті народження. Тут його вітали активісти об-

На могилі Олекси Гірника з Михайлом Іщенко

Ідея піших походів Україною у Олександра виникла ще 1997 року — тоді, коли на роботі втратив ногу. Уперше пішов 2000 року з Луганська до Ужгорода і поніс український прапор. Тоді за 72 дні він пройшов 1600 км.

Почувши про з'їзд у Севе-родонецьку, заклики до розколу країни — не витримав, пішов удруге. Олександр каже, що це його протест: на Донеччині немає українських шкіл, газет. І після виборів 2005 року майже нічого не змінилося. А ще ця мандрівка присвячена пам'яті патріота

ласної та Улянівської районної організації Української народної партії. Подарували землякові теплу куртку з символікою УНП, організували зустрічі та відпочинок.

Тепер Олександр пішов на Ізмаїл, Одесу, Херсон. У грудні планує пройти весь Крим. Спробує потрапити на острів Тузла. Завершити шлях хоче в січні в Донецьку.

Зоя ПАСЬКО,
м. Кіровоград

•

ІЗ «ПРОГРАМИ ЗАХИСТУ УКРАЇНЦІВ»

ЗАКОНОПРОЕКТ

Голова Всеукраїнського об'єднання “Свобода”, народний депутат України Олег Тягнибок зареєстрував законопроект “Про заборону комуністичної ідеології в Україні”.

Проект Закону спрямований на подолання наслідків панування тоталітарного комуністичного режиму в Україні, її декомунізацію, усунення загрози суверенітету, територіальній цілісності й національній безпеці України, недопущення її новітньої колонізації, встановлення історичної та соціальної справедливості, зміцнення духу і моралі українського народу.

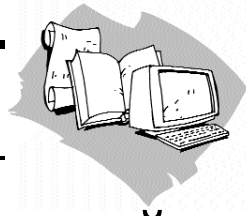
Завдання законопроекту — заборона комуністичної ідеології в усіх її проявах як людиноненависницької. Наслідком цього є визнання Комуністичної партії України як територіальної організації КПСС, що впродовж своєї іс-

торії мала назви РСДРП(б), РКП(б) та ВКП(б), злочинною організацією, яка здійснювала військові злочини та злочини проти людства, у тому числі геноцид, масові репресії та депортації, терор і політичні переслідування в Україні; заборона комуністичної пропаганди й використання комуністичної символіки; проведення заходів, спрямованих на декомунізацію України.

Законопроект розроблено Всеукраїнським об'єднанням “Свобода” з метою реалізації одного з основних положень “Програми захисту українців”, а саме: на подолання наслідків геноциду українців, здійсненого комуністичним режимом СССР та посилення захисту національних інтересів України.

Прес-центр
ВО “Свобода”

•

DE PROFUNDIS

ВИБУХОВЕ ЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вищеназваною працею М. Красуський застеріг царських сатрапів, що українську сучасну мову потрібно не забороняти, не нищити, а навпаки, плекати й охороняти як найпершу Божественну реліквію людської мовної величі ще з тих часів, коли слово було Богом і в кожному слові шанувалося ім'я Боже. Властиво, ця ідея досить шанобливо зберігається у словниках санскриту. Лише деякі сучасні мовознавці України вважають санскрит незрозумілою мовою для українців. Це робиться навмисне, щоби не дати українцям можливості почати, нарешті, свідомо пишати своєю мовною історією. М. Красуський переконливим аналізом слів сучасної української мови доводив це.

Навіть нині дехто не може уявити, що мови й культури сучасних євразійських і північноафриканських народів створювалися й розвивалися під тривалим і безпосереднім впливом осайних здобутків нашої античної праукраїнської культури, мови, науки, філософії, релігії та господарювання. Усе це допомагає нам розпізнати не тільки археологія, топоніми та гідроніми, але й сам санскрит — мова, котру завезли наші переселенці з материкової Праукраїни під мирне небо Індії ще в VII—IV тис. до н. е. До найдавнішої пам'ятки нашої прамови — словника санскриту — увійшли всі прадавні слова до найменших вигуків, котрі живуть в українській мові понині.

Ніхто до відкриття М. Красуського не сподівався, що грецька й латинська мови значно молодші від праукраїнської, похідні від неї. Цю ідею прекрасно довів француз Ж.-Ф. Шампольон, розшифровуючи стародавні письмена тільки за допомогою так званої старосхідської, тобто, праукраїнської мови. Шкода, що Україна в той час не була незалежною державою. Нині ми відзначали б 6000 років української ієрогліфічної абетки... Чужі вчені придумали не зовсім відповідну назву “індоевропейський”, а не праукраїнський вплив на утворення й розвиток світових європейських і неєвропейських мов.

“Вибух” М. Красуського розбудив українську інтелігенцію, але й шокував наших недругів. Вони з переляку розпочали гонитву за книжкою, а потім за автором. Знищивши М. Красуського, навіть зліквідували метричні записи в Одесі, де він працював в університеті...

ЧЕРЕЗ СХОДОЗНАВСТВО — ДО ПРАУКРАЇНИ

Почалися нові укази про заборону української мови та культури. Та українські вчені встигли зробити висновок про свою історію. Зокрема Михайло Драгоманов вивчав історію Індії, Ірану та Вавилону. Проте викладати цей дорогоцінний матеріал українцям не судилося. М. Драгоманова послали підносити науку в Болгарію у Софійський університет. Щоби послухати знамениті лекції свого дядька, Леся Українка поїхала в Софію. Набравшись новітніх знань, вирішила викласти їх 1891 року в книзі “Стародавня історія східних народів”. Із рукописною книгою та з неабияким вантажем наукових знань і поетичними творами Леся Українка приїхала у Львів до Івана Франка. Розмовляли не тільки про дослідження Михайла Красуського, а й про велику арійську

ІВАН ФРАНКО Й САНСКРИТ

У 1880 році Михайло Красуський розбудив пригнічених українців і заодно налякав репресивний апарат царської Росії своєю книжкою “Древность малороссийского языка”, що вийшла в Одесі. Наших гнобителів шокувало сміливе й аргументоване дослідження молодого поляка, що доводив найдавніший вік пригніченої імперіялістами української мови. Як зазначає М. Красуський, українська мова давніша не тільки від грецької, латинської чи навіть давньоєгипетської, а й від самого санскриту, котрий, власне, походить від праукраїнської мови VII—IV тис. до н. е. Михайло Красуський був переконаний, що після заборони української мови Емським указом від 18 травня 1876 року, царська російсько-азіатська влада почне забороняти і польську мову, бо Росія — продовжувачка татаро-монгольського іга у Східній Європі, тому й ненавидить мови інших народів, як ненавидів їх Чингісхан.

державу, про лекції М. Драгоманова та про цікаві дослідження англійських, французьких і німецьких сходознавців у галузі археології та історії. Особливо про дослідження та знахідки Л. Вулли, Т. Чейна та Л. Ведела, який уклав “Шумерсько-арійський словник”, де прямо говорить, що шумерська мова — це мова трипільської Праукраїни. Французький учений Мішель Буль заявив на весь голос, що арійська культура прийшла в Західну Європу з Праукраїни. І. Франка ці відомості дуже зацікавили й навіть розвивляли.

Листуючись із М. Драгомановим, із європейськими вченими, І. Франко поглиблював свої знання зі сходознавства, зокрема про Індію та Іран, їхній вплив на культуру новітньої Європи. Ще юний студент А. Кримський надсилав йому свої нові переклади з історичних творів та усної народної творчості з арабської та перської мов. І. Франко детально опрацьовував новий матеріал і часто по-своєму довершував його. Іноді така кінцівка арабських чи індійських творів навіть збагачувала оригінал. І. Франко друкував переклади арабських казок у своєму журналі “Життя і слово”.

Особливе зацікавлення в І. Франка викликала індійська культура, він вбачав ідентичність народного епосу Індії з народним епосом давньої України. Індуси й донині вважають Франкових переклади одними з найкращих за відчуттям найменших тонкощів твору і передачею цих тонкощів у багатющому кольориті української мови. Наприклад, усім відоме:

*Книги — морська глибина.
Хто в них пірне аж до дна,
Той хоч і труду мав досить —
Дивні перли вивосить.*

Цей вірш настільки оригінально побудовано, що ніхто й не повірить у запозичення змісту з прадавньої індійської поезії афоризмів.

Іздки по товар, звичним стало функціонування українсько-закордонних підприємств. У результаті кардинально змінилася мова професійного спілкування фахівців обчислювальної техніки, комерсантів, спортсменів, модельєрів одягу, музикантів, політиків, журналістів, письменників. Так, фахівці в галузі комп'ютерної техніки використовують для професійних потреб майже ви-

ІНШОМОВНЕ ЗАСИЛЛЯ

нятково англійську термінологію: комп'ютер, дисплей, файл, байт, плоттер, вінчестер, принтер, ксерокс, монітор. У спорті, де традиційно високим був відсоток англійських термінів, з'явилися нові назви: серфінг, скейтбординг, сноубординг, фрістайл, бобслей, армрестлінг, скайстрим. Більше того, давно звичні спортивні терміни абсолютно невмотивовано (!) замінюються новими: додатковий час у футболі — овертайм, суддя — рефері, повторна гра — плей-оф і т. ін.

Численні фінансові й комерційні терміни: бартер, брокер, ваучер, дилер, дистриб'ютор, інвестор, лізинг, маркетинг, монетаризм, ф'ючерсний кредит — запозичені через орієнтацію на західну економічну й банківську систе-

Іван Франко

Вільні та розвинуті держави Європи — Англія, Німеччина й Франція — мали за правило високого рангу друкувати й вивчати літературу Близького Сходу та Індії. Ще в Київській Русі нашим читачам була відома перекладена славнозвісна повість про життя і військові походи царя Олександра Македонського, в тому числі до Індії. Григорій Сковорода також любив й заохочував інших вивчати історію Індії.

ДОЛАЮЧИ ІМПЕРСЬКЕ ТАБУ

Часи змінювалися переважно не на користь України. Часті заборони української мови вели за собою заборону санскриту й індійської тематики на теренах України. У Санкт-Петербурзі ж коштом імператорського фонду із 1852 по 1875 роки виходив “Санскритско-русский словарь” у семи томах, який склав німець О. Бетлінк. Росія мала право на свою санскритологію, — то мають нині перекладену “Рікта-Веду” і “Сама-Веду”.

У 1846 році П. Петров, за факхом універсальний орієнталіст, упорядкував “Санскритскую антологию”, видану також у С.-Петербурзі коштом імператорського фонду. Він же переклав російською мовою уривки зі знаменитої індійської поеми “Наля й Дамаєнти”, які І. Франко використав для свого перекладу й видруку.

Німець Ф. Рюккерт переклав німецькою мовою “Магабгарату”, а білорус К. Косович переклав і надрукував поему “Сунд і Упасунд” із великої епопеї “Магабгарата”. Іван Франко радів кожній з'яві перекладів із давньої індійської літератури і, знаючи майже всі європейські мови, перекладав ці твори українською. У вивченні Індії І. Франко користувався також німецькими перекладами санскритологів Ф. Рюккєрта й А. Шегеля. Ще в 1875 році, на першому курсі Львівського університету, І. Франко робить першу спробу подати вірша-

ми. У зв'язку з актуальністю позначуваних ними понять, вони виходять за межі професійного слововжитку й широко використовуються в періодиці, на радіо й телебаченні.

Активне засвоєння іншомовної лексики характерне і для інших галузей. Наприклад: імідж, консенсус, саміт, електорат, спонсор, андеграунд, рімейк, трилер, відео, шоу, топ-модель, бу-

тік, хіт, гран-прі, кантрі, брейк і т. ін.

Неможливо уникнути процесу запозичень. Уся справа в тому, наскільки доцільним є кожне конкретне запозичення. Виправданими є запозичення задля найменування нового предмета, поняття (автобан — широка магістраль із високоякісним дорожнім покриттям; блейзер — особливого крою приталений піджак; гамбургер — розрізана навпіл булка з котлетою і овочами; грант — грошова допомога для наукових досліджень) або викликані потребою розмежувати споріднені поняття (візажист — художник саме з макіяжу; гешефт — вигідна справа; імідж — цілеспрямовано створюваний образ; кілер — убивця на замовлення; рімейк — нова інтерпретація відомого сюжету). На жаль, дуже часто ін-

ми німецький переклад Фр. Боппа уривку з першої книги “Магабгарати” — поему “Смерть Гідимба”. Зацікавлення індійською культурою приводило до надзвичайних успіхів, особливо у вивченні поеми “Каттасаритсагари”.

У своєму журналі “Життя і слово” І. Франко надрукував епічну поему “Пурани” разом із епопеєю “Рамаяни” та “Лісову книгу” Вани Парвана.

І. Франко перший в українській літературі подав відомості про індійську релігійну філософію. Йому були знайомі праці російських індологів І. Мінаєва, професора Кудрявського і С. Ольденбурга.

Тривалою була дружба з російським ученим українського походження — Федором Іполитовичем Щербатським, великим знавцем буддійської релігійної філософії, вченим санскритологом та автором дослідження про теорію поезії в давній Індії, основні засади якого І. Франко використав у своїй праці “Із секретів поетичної творчості”. Він уважно стежив за публікаціями Ф. Щербатського, а в 1893—1894 рр. зустрічався з ним у Відні під час праці під керівництвом видатного австрійського індолога проф. Бюлера. Ф. Щербатському І. Франко присвятив свою поему “Цар і аскет”.

У збірці “Зів'яле листя” І. Франко віддає належне буддійській філософії у вірші “Поклін тобі, Буддо”, а також перекладаючи уривки з ранньої пам'ятки зі збірника бесід і повчань “Сутта-Нипата”, написані вже не санскритом, а народною мовою палі. Переклади “Мара і Будда”, “Багач і мудрець” І. Франко надрукував у “Літературно-науковому віснику” в 1901 році.

У галузі українського сходознавства, зокрема в індології, І. Франко зробив перший слід на снігу, хоч і не володів досконало оригінальним класичним санскритом. Його величезна працьовитість і талант збагачили Україну унікальними працями зі сходознавства та індології.

ГОНІННЯ НОВОЇ ДОБИ

У 30-ті рр. у Львові відкривається факультет санскритської філології в університеті, де навчався й працював Володимир Шаян. Уже навіть було створено підручник санскриту.. Та в 1944 році наші червоні “визволителі” знищили факультет санскритської філології, підручники спалили. Студентів і викладачів знищили або ув'язнили. Бо вважали їх “ворогами” народу: вони ж бо проповідували ідеї М. Красуського про спільність української мови з санскритом.

У 1941 році відкликали з посольства в Сирії А. Кримського, котрий мав необережність зізнатися в досконалій орієнтації в санскриті. Його заарештували й без суду відіслали в Карагандинську тюрму, де науковець і помер 25 січня 1942 року.

Чому наші недруги так бояться віддати санскрит в руки українцям? Бо він занадто яскравий і найдавніший свідок праукраїнської історії, найповніший архів еволюції праукраїнської мови у нинішню українську мову?

Іван Франко також був свідомий цієї ідеї, а тому віддавав останні зусилля, аби відкрити українцям світло розуму індійської літератури й санскриту, котрому приписував магічну силу для майбутнього України.

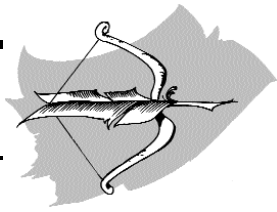
● Василь КОБИЛЮХ
м. Львів

шомовні слова вживають задля хибної престижності. Наприклад: презентація (замість представлення), ексклюзивний (замість винятковий), бутік (магазин), лутана (повія). “Престижність” іншомовного слова порівняно з власномовним пояснюється феноменом мовної моди. Масове наслідування якогось зразка робить його вживання стандартом, що порушує чистоту мови. Рішення наслідувати моду чи ні залежить від багатьох характеристик людини: віку, статі, освіти, соціальної орієнтації. Спостереження доводять, що з віком зменшується терпиме ставлення до запозичень, із підвищенням рівня освіти адаптація до запозичень відбувається швидше; представники гуманітарних професій краще сприймають іншомовну лексику порівняно з тими людьми, чия професія пов'язана з технікою, бізнесом, політикою, спортом тощо.

Важливо пам'ятати: не варто бездумно наслідувати моду, слід стежити за дотриманням власного мовно-культурного рівня, і, як радив класик, “частіше заглядайте у словник”!

Олеся ДЗИРА,
учениця, м. Київ

●

ПОДІЯ І РЕЗОНАНС

ОЛЕКСАНДР СКИПАЛЬСЬКИЙ: «СПЛАНОВАНА В ОСТРОЗІ ПРОВОКАЦІЯ РОСІЙСЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ ПРОВАЛИЛАСЯ...»

Нещодавній перехід острозької Свято-Воскресенської церкви до Київського патріархату і варварська реакція на це представників російської громади викликали відчутний резонанс на Рівненщині. Нині, коли серед людей поширюються різні чутки про те, що насправді трапилося в Острозі, ми попросили прокоментувати ситуацію генерал-лейтенанта Служби безпеки України Олександра СКИПАЛЬСЬКОГО.

— Блокування входу до Свято-Воскресенської церкви парафіянами Московського патріархату й чужими людьми з явно проросійськими настроями є черговою скоординованою провокацією антиукраїнських сил у нашій державі. Це — лише один із фрагментів їхньої стратегічної мети: утримання України у сфері власних геополітичних інтересів, відновлення так званого Третього Риму — Російської імперії. Російські спецслужби звикли вважати українські землі своїми, тому нині вони по всіх напрямках здійснюють наступ на нашу національну свідомість, намагаючись усіма можливими засобами завадити європейській інтеграції України.

Економічні санкції, блокування газопостачання, компрометування України на зовнішньополітичній арені — усе це ланки одного ланцюга. І церква Московського патріархату в цьому ланцюзі — чи не найголовніша ланка. Вона — інструментарій куди дієвіший від будь-яких економічних методів, адже здатна чинити вплив безпосередньо на людську свідомість.

— Яким чином відбувається координація такої роботи?

— Нині підтверджені факти, що багато священників Московського патріархату проходили спеціалізовану підготовку в структурах КДБ. Багато таких і на Рівненщині. Саме вони координують таку роботу. Окрім того в

Україні досить вільно почуваються різні чорносотенні організації, які мають доступ до центральних каналів ТБ, де відкритим текстом говорять про те, що вони, наприклад, не визнають себе українськими громадянами.

— Чи мають події в Острозі якусь особливу специфіку?

— На Рівненщині ситуація особлива. Ця провокація мала за мету завдати удару по діяльності голови Рівненської облдержадміністрації Василя Червонія. Загальновідомо, що він безкомпромісний, послідовний проукраїнський політик. Релігійні справи, самі розумієте, — річ серйозна, тому для антиукраїнських сил це була зручна нагода кинути тінь на керівника області, спровокувавши протиліття крові. На щастя, люди в конфлікт не втягнулися, і провокація провалилася.

— А як влада мусить діяти за таких умов?

— Так, як вона діє в будь-якій цивілізованій країні: захищати свої національні інтереси. На жаль, сьогодні адекватної реакції на відверто антидержавні напади Росії українське керівництво не демонструє. А йдеться передусім про загрозу національній безпеці України. Безумовно, захищатися потрібно конституційними методами, але позиція української влади мусить бути виключно українською.

Підготував
Максим КОЛОМІС

ГОСТРИМ ПЕРОМ

Після чергового брифінгу група журналістів на території Секретаріату Президента відвідала приміщення ідальні, поряд із якою розташована книгарня. Звичайно, нам цікаво було подивитися, чим і за скільки харчується чиновницька рать Секретаріату. Проте більша сенсація на нас чекала, коли ми вирішили з'ясувати, який духовний харч цієї раті. Відомо, що книгозбірня — дзеркало душі її власника.

Отже, чим цікавляться люди, які працюють у Секретаріаті Глави української держави? Чи національні пріоритети в державному будівництві перебувають на чільному місці?

Те, що побачили журналісти в книгарні, навіть важко назвати сенсацією. Це був грім серед ясного й сонячного дня. “Картинка” ніяк не вписується у рамки здорового глузду. Вона була повним запереченням усіх слів про високу духовність, які свого часу звучали з уст кандидата в президенти Віктора Ющенка, коли він засуджував знищення національних пріоритетів Леонідом Кучмою і його оточенням.

Виявляється, єдина українська книга, яку ми знайшли на книжковій полиці найвищого поверху владної піраміди України, — мистецький альбом Катерини Білокур. Оскільки вона була в куточку на найнижчій полиці, то маю підстави робити висновок, що видання опинилося там випадково, хтось, можливо, замовив його як подарунок, але потім передумав.

Варто зазначити, що одна полицка зайнята книгами “Все о человековстве”. Певно, вони, призначені для Віктора Ющенка. А може, працівники Секретаріату вивчили істину, що про всяк випадок треба бути компетентним у питаннях уподобань свого керівника. І від прелюдії про бджіл легше буде розпочати розмову на іншу тему...

Однак чужомовні поради про бджіл — це тільки квіточки. А ягідки, себто “окраса” на полицях книгарні на території Секретаріату Президента — це цілі серії книжок: “Как повысить потенцию за неделю”, “Секс”, “О магии и оккультизме”, “Полет ночной бабочки”, “100 и одна игра для нетрезвой компании”, “О вкусной и здоровой пище” і “Фен-Шуй”, підручник “Секс и офис”, поруч лежить “Кама-сутра”. Є там також “Толковый словарь живого великорусского язы-

ка” (Даля), але немає не тільки Великого тлумачного словника української мови, а й навіть дуже маленького українського словника. Тому не дивно, що мовознавці нині б'ють на сполох із приводу лексики чиновників вищих ешелонів влади.

Оскільки малоімовірним є те, що працівники Секретаріату Президента вчитимуть своїх чад “Как повысить потенцию за неделю”, то для них є добірка не сексуальної літератури, проте російською мовою. Тому нічого дивного, що до книгарні на території Секретаріату Президента не потрапила книжка про Гаррі Поттера, видана нещодавно українською мовою.

ЩО ЧИТАЮТЬ ПРАЦІВНИКИ СЕКРЕТАРІАТУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ?

Ми спробували дізнатися від продавщиці цієї книгарні, чому замовляються тільки книжки російською мовою і чому немає жодної українською? Не вдаючись до особливих пояснень, ще досить молода людина відповіла, що “все книги мы заказываем в Москве”, і далі претензійно випалила: “А вам что-то не нравится?..”

Так, мені як громадянці України, як платникові податків, що своїм голосом найняла на роботу на найвищу державну посаду громадянина В. А. Ющенка, не подобається дух його оточення. Свого часу Глава держави твердив, що люди, які прийшли з ним до влади, — високоморальні патріоти. За дев'ять місяців правління Віктора Ющенка ці високоморальні люди так зденаціоналізувалися і підпали під московське мислення, що їх важко відрізнити від тих, хто був там за часів Леоніда Кучми. І тому з упевненістю можна сказати, що високі слова Глави держави про відродження національної культури і духовності, — це великий міф.

Від людей, які працюють у Секретаріаті Президента, йдуть заяви про те, що української книжки ніхто не купує, а це означає, що чиясь “чорна” рука робить усе можливе, щоб московські поставщики заробляли на зденаціоналізованому елементі, завозячи

йому російські книжки не лише на ринок “Петрівку” в Києві, а навіть у Секретаріат Президента Віктора Ющенка. І тому на перший план в оточенні Глави держави виходять зденаціоналізовані елементи, які цілком комфортно почуваються. Серед них і голова Секретаріату Президента Олег Рибачук.

Комфорт у його виконанні — грубе порушення Закону про державну службу, бо практично на кожній прес-конференції на запитання російською мовою він відповідає російською, чим знецінює повагу до Закону в суспільстві. Він свою поведінку мотивує тим, що знає аж шість мов і для нього немає жодної проблеми. У цій ситуації можна тільки сказа-

ти, що від знання шести мов пан Рибачук як державний чиновник ніяк не став зразком законослухняності й національної свідомості.

Однак Олег Рибачук — не єдиний в “оновлений” когорті влади. Не проявляє особливої мудрості ще один чиновник, якого недавно Президент Віктор Ющенко призначив головою СБУ — Ігор Дріжчаний. На запитання парламентарів, чому по всій державі вільно розгулює Всеукраїнський громадський рух “За Советский Союз” із гаслами за відновлення Радянського Союзу, а партія “Союз” розмістила біг-борди по всій Україні “З нами Бог і Росія” і чи це загрожує державній незалежності України, — голова СБУ спромігся лише сказати: “Ми не знайшли складу злочину в діях тих осіб, які брали участь у подіях 15 жовтня. Якщо ви вважаєте, що ми помиляємося, то існує встановлений законом механізм оскарження дій чи бездіяльності посадових осіб, і ви можете цим скористатися”.

Невігластво державних посадовців і те, що можна було побачити в книгарні Секретаріату Президента, вписується в загальну картину фінансування утвердження української мови як державної, яке передбачається в державному бюджеті на 2006 рік. Уряд під керівництвом Єханурова припинив фінан-

ЗАХИЩАЄМО НАЦІОНАЛЬНЕ

ЗАЯВА ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРАВЛІННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА ім. Г. ВАЩЕНКА

Центральне Правління Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенко висловлює занепокоєність у зв'язку з негативними тенденціями, що спостерігаються у часі приєднання України до Болонського процесу.

Усвідомлюючи, що вирівнювання української освіти на загальноєвропейські стандарти, як-от стосовно ступеневості, активізації самостійної роботи студентів, є прогресивним і необхідним. ЦП ВУПТ ім. Г. Ващенко водночас протестує проти численних фактів бездумності і формалізму в ході долучення до Болонського процесу.

Основні прояви кампанійщини, які тут мають місце, такі.

У серйозній небезпеці опинилися сьогодні фундаментальні дисципліни, кількість часу на які зазнає скорочення, а це значить — на очах руйнується одна з донинішніх реальних переваг вищої освіти у нашій країні.

У ВНЗ пришвидшено нищать дисципліни державницького — українознавчого циклу, що з точки зору необхідності формування не тільки фахівців, а й патріотів країни неприпустимо і злочинно. Прикро, але питання викладання цих дисциплін віддане сьогодні на волю самих навчальних закладів, що означає на практиці їх масове зліквідування чи — що є те ж саме — зведення до обсягу кількох годин. У зв'язку з цим ВУПТ ім. Г. Ващенко знову й знову привертає увагу до обов'язковості повноцінного вивчення у ВНЗ, особливо негуманітарного профілю, таких дисциплін, як історія української державності, українське ділове мовлення, українська культура тощо, які, всупереч поширеним контраргументам тих, для кого українознавчий компонент освіти просто чужий, нас-

правді не дублюють шкільних програм.

Істотно знецінюється роль викладача, який, не маючи елементарної часової змоги розкритися перед студентами у яскравості своїх знань, на практиці, як на це скаржаться освітяни, перетворюється на свого роду обліковця, що найбільше дбає про те, як встигнути нарахувати студентам необхідні бали.

Існує серйозна небезпека поповнення викладачами ВНЗ і без того численної армії безробітних, адже за нинішніх орієнтирів цілий ряд важливих кафедр та предметів виявляються у навчальних закладах просто зайвими.

Протестуючи проти цих тенденцій, ВУПТ ім. Г. Ващенко вимагає від Міністерства освіти і науки:

а) рахуватися з тим, що приєднання України до Болонського процесу не може бути механічним і в жодному разі не може не відзначатися дотриманням вимог національної специфіки, як вони, ці вимоги, себе в українських умовах заявляють;

б) не перетворюючи освітан у закладників волі частини запопадливих чиновників, якомога повніше враховувати у питанні деталей долучення до Болонського процесу позицію громадськості, найперше педагогічної, яку й необхідно закликати до значно ширшого, ніж досі, обговорення даної проблеми.

Анатолій ПОГРІБНИЙ,
голова Всеукраїнського
педагогічного товариства
ім. Г. Ващенко

●

сування практично всіх програм розвитку мови, культури, відтворення історичної спадщини. Олігархи знову мають можливість за зароблені на українців кошти підживлювати російську культуру, російські театри, російські фільми. І це активно продовжує робити зять экс-президента Леоніда Кучми — Віктор Пінчук. Він не підтримує театру в Дніпропетровську, натомість увагою зігрітий російський театр “Ленком” або нині Вахтангова в Москві, як зауважив народний депутат Павло Мовчан.

Особливо активізувалися олігархи в державі після зустрічі з Президентом і це привело до того, що вчителі, які мали отримати підвищену зарплатню, так її і не дочекалися. Де поділися з бюджету 1,4 мільярди гривень для підвищення зарплати вчителям — невідомо. Тому що рішення уряду Юлії Тимошенко про підвищення зарплат учителям було фінансово підкріплено тим, що найвпливовіші олігархи, які за президентства Леоніда Кучми не додавали до бюджету мільярди, змушені були платити податки, а Прем'єр-міністр Ю. Єхануров уже повідомив, що вноситиме до парламенту пропозицію щодо корегування бюджету на 2005 рік. І це не дивно, бо наближається парламентська виборча кампанія, на яку потрібно буде відшукати “вільні” кошти. Відомо, що головним ідеологом виборчої кампанії партії “Народний союз “Наша Україна” є віцепрем'єр-міністр із регіональної політики Роман Безсмертний. А це один до одного повторює виборчу кампанію Віктора Януковича, в якій цю місію мав віцепрем'єр-міністр Андрій Клюєв. Чимало експертів упевнені, що адміністративний ресурс для партії влади здійснюватиме віцепрем'єр-міністр із регіональної політики, а грошові потоки відмиватимуться на виборчу кампанію через Міністерство транспорту і Міністерство архітектури та будівництва, яке очолює Павло Качур.

Новий ідеолог виборчої кампанії партії влади Р. Безсмертний наголошує, що ставиться задача посісти перше місце на парламентських виборах 2006 року. Варто зауважити, що при нинішньому стані суспільного розчарування, спричиненого не тільки відставкою уряду, а й “справами” Порошенка та президентського сина, без адміністративного ресурсу цього не зможе зробити навіть геній.

●

Галина ЛЕВИЦЬКА,
журналістка

Продовження.
Початок у ч. 44 за 2005 р.

У перших своїх памфлетах Хвильовий не заглиблюється в питання про відмінність української національно-політичної дійсності від російської. Але логіка полеміки штовхала до цієї теми. І вже в памфлеті “Дайош пролетаріат” — десятому з циклу “Апологети писаризму” (1926 р.) — він руба ставить корінне політичне питання: про необхідність “дерусифікації робітництва” і нейтралізації “російського мішанина”, який є “не меншим (коли не більшим) внутрішнім ворогом революції за автокефально-столипінський “елемент” і “головною перешкодою до дерусифікації робітництва”.

Немає сумніву, що для такої гострої постановки питання Хвильовий скористався партійним рішенням про посилення курсу на українізацію. Невдовзі з'ясується, що в партії переважало інакше розуміння українізації, і Хвильовому дадуть це відчуття. Але деякий час він ще мав можливість розвивати і загострювати свої антирусифікаційні думки. Заключний, тринадцятий памфлет із циклу “Апологети писаризму” мав драстичну, відтоді немислиму назву: “Московські задріпанки”. Безпосереднім приводом для цього виступу стала брошура “Європа чи Росія?”, яку видав у Москві Кость Буревій, увійшовши в гостру полеміку з Хвильовим (тут треба нагадати, що пізніше Кость Буревій зблизився з Миколою Хвильовим, якого пережив лише на один рік).

Буревій радив українським авторам учитися в російській літературі, зокрема “почитати Белінського”.

І Хвильовий починає, як він каже, “з місця в кар’єр”: “Що російська література є одна із найкваліфікованіших літератур — це так. Але наш шлях не через неї”. Бо українська дійсність складніша за російську, бо перед молодістю українською літературою стоять інакші завдання, бо вона “стає на власний шлях розвитку”. І оскільки стоїть питання: “На яку зі світових літератур вона мусить взяти курс?” — Хвильовий відповідає:

“У всякому разі не на російську”. Це рішуче і без всяких застережень. Не треба плутати нашого політичного союзу з літературою. Від російської літератури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше тікати. Поляки ніколи б не дали Міцкевича, коли б вони не покинули орієнтуватись на московське мистецтво. Справа в тому, що російська література тягнеться над нами в віках, як господар становища, який привчав нашу психіку до рабського наслідування.

Але, зауважує Хвильовий, це не європофілість: “Досить “фільмів” — “дайош” свій власний розум!” Отож “в Європу ми поїдемо вчитись, але з затаєною думкою — за кілька років горіти надзвичайним світлом. Чуєте, московфілі з московських задріпанок, чого ми хочемо?”.

Громогласні естетичні декларації були звичними в літературному й мистецькому житті 20-х років. Але тут уже гостро запахло політикою. Таких заяв українська мова не чула до того і не чути більше ніколи. І немовби ставлячи всі крапки над усіма “і”, Хвильовий продовжує: “Українська економіка — не російська економіка і не може бути такою, хоч би тому, що оскільки українська культура, виростаючи з своєї економіки, зворотню впливає на останню, остільки і наша економіка набирає специфічних форм і характеру. Словом, Со-

юз все-таки залишиться Союзом, і Україна є самостійна одиниця. Радимо тов. Буревієві приїхати сюди і уважніш придивитись. Боїмось тільки, що закричить він “гвалт”! Бо й справді: Малоросія вже одійшла в “область преданія”. Ми під впливом своєї економіки прикладаємо до нашої літератури не “слов’янофільську теорію самобутності”, а теорію комуністичної самостійності. Правда, ця теорія наших московфілів-“європенків” може налякати, але нас, комунарів, вона зовсім не лякає і навіть навпаки. Росія ж самостійна держава? Самостійна! Ну, так і ми самостійна”.

Це ніби пряме продовження Шевченкового: “У них народ і слово, і в нас народ і слово”. (А пізніше

Микола ХВИЛЬОВИЙ: «АЗІЯТСЬКИЙ РЕНЕСАНС» І «ПСИХОЛОГІЧНА ЄВРОПА»

ше Василь Симоненко каже: “Хай мовчать Америки й Росії, коли я з тобою говорю”).

Хвильовий не дарма постійно вживає множину: “ми”. Він справді висловлював позицію потужного гурту інтелігенції, яка, у свою чергу, співвідносилася з позицією частини керівництва КП(б)У — тих, кого пізніше затаврували як “націонал-ухильників”: у першу чергу О. Шумського і М. Скрипника.

Але Хвильовий доводив до краю ті думки, які інші воліли б висловлювати дипломатичніше або й тримати “в резерві”. У цьому сенсі він ставив у скрутне становище своїх можливих союзників у меншості партійного керівництва, і їм довелося відмежовуватись від Хвильового і критикувати крайові “хвильовізм”. Спершу це зробив М. Скрипник, а потім, у м’якшій формі, й О. Шумський.

Тим часом у справу втрутився сам Сталін (про це — далі), і наступний памфлет Хвильового “Україна чи Малоросія?” вже не був дозволений до друку. Натомість був уважно вивчений в ідеологічних спецслужбах і використаний у публічному шельмуванні Хвильового. Авторського тексту памфлету не знайдено, але самовідданий дослідник Винниченка і Хвильового Григорій Костюк скрупульозно зібрав фрагменти, які цитували у своїх викривальних книжках А. Хвиля та Є. Гирчак, — і таким чином дав можливість уявити деякі ідеї цього драматичного виступу.

Головне питання для Хвильового: Україна — колонія чи держава? Щоб вона не була колонією, треба “назавжди покінути з контрреволюційною ідеєю будувати на Україні російську культуру”.

Залишаючись відвертим до кінця і мавши ту мужність, якої ні

до нього, ні після нього не мав ніхто (і хтозна чи матиме), Хвильовий говорить, що в Україні відбувається боротьба за гегемонію між двома культурами — українською і російською. На книжковому ринку українська культура не може побороти свого конкурента: “І товар завжди буде розцінюватися як товар другого, третього, а то й четвертого гатунку, хоч би він був і першого. Це закон психології нашого читача, принаймні на перший десяток років” (як бачимо, Хвильовий знову помилився в своєму оптимізмі: ця психологія безсмертна).

Це, власне, ті мотиви, які й раніше Хвильовий клав в основу своєї ідеї про необхідність відмовитися від орієнтації на Москву і творити свою культуру, навчаючись у “психологічній Європі”. Легко говорити про такі речі сьогодні, але спробуймо перенестися в рік 1926-й... А втім, децю й сьогодні звучить, сказати б, незвично. Ось таке, скажімо: “...Нове гасло, спрямоване проти російської літератури, ми розуміємо як гасло здорового суперництва (“змагання”) двох націй, але не як націй, а як революційних факторів”.

Творчі сили для цього є, особливо молоді, але вони не бачать дальших перспектив через тісноту рамок культурного розвитку і не можуть “виявити свою творчу потенцію”. “Справа в тому, що в той час, як у Росії компартія завжди

світовій війні, якби на сході Європи існувала повноцінна Українська держава? А кривавий терор на Західній Україні 1940—1950-х років?”

Кажуть: історія не знає умовного способу (“що було б, якби...”). Так, але говоримо про інше: події в Європі XX ст. розвивалися саме так трагічно не в останню чергу тому, що Україна була в ненормальному становищі й стала об’єктом ризикованої гри кількох політичних сил (Москва, Берлін, Варшава).

Отже, за Хвильовим, Україна має пройти етап оформлення в національну державу. Але він чудово розумів, що ніхто їй такої можливості надавати не збирається. На що розраховувати? І тут знову з’являється ідея “азіатського ренесансу” як суми “визвольних рухів національностей Сходу”. Може, відгукуючись по-своєму на ідеї Шпенглера, Хвильовий пропонує версію про чотири культурно-історичні типи: патріархального періоду, феодального, буржуазного і пролетарського. “Людський матеріал Азії” відіграв вирішальну роль у першому періоді; другий і третій насліджені енергією Європи. Але тепер “західна спільнота, природно, йде до стану духовної імпотенції. Творча енергія вичерпана...”

Постає запитання: “...Де ж та загадкова країна, яка розв’яже велику світову проблему?” Хвильовий має відповідь: “Вона там, на Сході. Азія знову виходить на ши-

року історичну дорогу (...) Соціальний патос, яким горить сьогодні Азія, є не тільки перша ознака відродження європейських сил, але й ознака відповідності цих останніх четвертому типу культури”.

Не будемо тут говорити про міру теоретичної обґрунтованості цих версій Хвильового. Зрештою, він не був теоретиком; це публіцистика, в якій озиваються то Шпенглер, то якась альтернатива російським євразійцям (тут уперше Хвильовий вживає термін “Євразія”, але у своєму специфічному контексті). Однак важливіше інше: фактом був бурхливий національно-визвольний рух народів Сходу, який Комінтерн розглядав як чинник світової революції (під проводом європейського пролетаріату. У Хвильового навпаки: Азія мала підступити трохи вже приспаний опортунізм європейського пролетаріату). І фактом була важлива роль України як свого роду моделі поєднання соціального та національного визволення. Відповідно — і вибух теми революційного Сходу в українській літературі, піднесення наукового сходознавства.

Це й давало Хвильовому підставу перейти до головного для нього: “...При чому ж тут Україна? А при тому, що духовна культура більшовизму може яскраво проявитися тільки в молодих радянських республіках і в першу чергу під блакитним небом південно-східної республіки комун, котра завжди була ареною горожанських сутичок і котра виховала у своїх буйних степах тип революційного конкістадора. З одного боку, наша Евразія завжди стояла далеко від третьої (буржуазної. — *Авт.*) культури, і пробудження азійської енергії є пробудженням і її енергії.

Більше того, оскільки Евразія стоїть на грані двох великих територій (як бачимо, у Хвильового “Євразія” — псевдонім України. — *Авт.*), двох енергій, постільки авангардом четвертого культурно-історичного типу виступаємо ми...”

Власне, в “Україні чи Малоросії?” Хвильовий дав уже виразне — з викликом — політичне оформлення тим думкам, які розвивав ще в перших памфлетах. Послухаймо: “Говорячи про азійський ренесанс, ми маємо на увазі майбутній нечуваний розквіт мистецтва в таких народів, як Китай, Індія і т. д. Ми розуміємо його як велике духовне відродження азійськи відсталих країн”.

Є очевидна суперечність між орієнтацією на Європу і версією “азіатського ренесансу”. Але ця суперечність знімається спільністю їх призначення в концепції (чи, власне, політичних і культурних проєктах) Хвильового.

Насамперед: в обох випадках йшлося про пошук міжнародного контексту для відродження України; пошук чинників, які допомогли б їй розірвати лабеті гегемонізму. В обох випадках маємо таку ж ідею українського месіанізму, в якій, власне, слідаються “Азія” і “Європа”. “Саме з південно-східної республіки комун, саме з радянської України й піде те нове мистецтво, що його так чекає Європа”.

Чи мав Хвильовий якісь підстави для таких надій? Мабуть, дуже перебільшував — у нетерпінній національного самоствердження. Але вже були Павло Тичина, Микола Бажан, Лесь Курбас, Микола Куліш, Михайло Бойчук, був “український авангард” — немало за європейською міркою, був уже багатообіцяючий європейський резонанс на ці явища. Але головна надія була на те бурхливе піднесення молодих творчих сил, яке тривало до кінця 1920-х років. (Павло Тичина: “Хлюпни нам, море, свіжі лави! // О земле, велетній роди!”)

І ось тут-таки знову з’являється аргумент від Європи. Чи це парадокс, чи “діалектика”, чи просто “хвильовізм”, але оновити Європу Азія зможе за допомогою самої Європи. Інакше: перш ніж Україна принесе в Європу нове мистецтво, вона мусить узяти від Європи її фавстівську спадщину, подолати свою культурну відсталість, символом якої є для Хвильового “просвіта”, тоді як Європа в його розумінні — “психологічна категорія, яка виганяє людськість із просвіти на великий тракт прогресу”.

Тут треба сказати, — хоч це вже інша й трагічна тема, — що Хвильовий не випадково, протиставляючи “Європі” “просвіту”, оголошує останню ідеологією куркульства. І річ не тільки в політичній кон’юктурі, в тому, що так найпростіше було скомпрометувати суперника, — а мистецтвом політичної компрометації опонента Хвильовий володів не гірше, ніж його недруги, без цього тоді не було дієздатності. Річ іще й у тім, що українська класична література виробила потужну і стійку традицію соціального, етичного і психологічного викриття куркульства як глитайського класу, і творці радянської літератури перейняли цю традицію, не помітивши, що більшовизм злочинно поширив межі категорії “куркульство” на все заможне селянство. Письменники були активними помічниками партії у справі колективізації, брали участь у виконанні планів хлібозаготівлі, і той же Хвильовий та його друзі — як, скажімо, Аркадій Любченко, — демонстративно несли

Закінчення на с. 12

Микола ХВИЛЬОВИЙ: «АЗІЯТСЬКИЙ РЕНЕСАНС» І «ПСИХОЛОГІЧНА ЕВРОПА»

Закінчення. Початок на с. 11

прапор антикуркульства до самого початку голодомору, і тільки перші селянські трупи на вулицях Харкова розкрили їм очі на чергову історичну трагедію українського народу. Але це, повторюю, окрема тема.

Тим часом ще не 1932-й рік, ще й суцільна колективізація не почалася, і дискусія про “Європу” ще можлива.

Європейський ідеал громадянської людини — це чи не найголовніше для Хвильового. І він далі розвиває цю думку:

“Психологічна категорія є жива людина з мислями, з волею, з хистами. Жива людина є громадянська людина. Клясичний тип громадянської людини вироблено Заходом. Як надбудова, він вплинув на економічний базис, на добробут феодалів і буржуазії. Він вплине й на добробут пролетаріату. Його соціальний сенс у його широкій та глибокій активності. Отже, не можна мислити соціального критерія без психологічної Європи”.

Дивним чином ця теза Хвильового не привернула особливої уваги ні його опонентів, ні прихильників та популяризаторів. А тим часом це, може, найважливіше в ідеї “психологічної Європи”. І найактуальніше нині. Бо хіба це не те, що сьогодні зовемо “громадянським суспільством”, яке нібито хочемо будувати?

Протягом усього свого короткого творчого життя (трохи більше десяти років: 1921—1933) Микола Хвильовий був під пильною увагою літературної критики, а особливо партійних ідеологічних спецслужб. Його проза, а ще більше публіцистика, викликала зливу відгуків — як прихильних, солідарних, так і неприхильних, злостивих та й прямих доносів. Останнє стимулювалося публічними й непублічними звідками партії, але немалим збудником були й амбіції ватажків різних ворогуючих літературних груп, за якими теж здебільшого стояли вмілі партійні інспіратори.

У перших виступах проти Хвильового панувало роздратування його дошкульною критикою “просвітництва” і “масовізму” в літературі. Політичні звинувачення вийшли на перший план після відомого листа Сталіна “Тов. Кагановичу та іншим членам ЦК КП(б)У” (26.04.1926). Листа написано після розмови з О. Шумським, який висловив Сталіну свою (і, певно, багатьох українських комуністів) критичну позицію щодо політики, яку проводило в Україні керівництво КП(б)У на чолі з Кагановичем. Про Шумського Сталін говорить поки що в шанобливому тоні (він ще був потрібен, та й час масових політичних розправ у самій партії ще не настав). Сталін навіть визнає, що у Шумського є “деякі вірні думки” і що, “маючи правильну перспективу” у справі українізації, “він не рахується з темпом”, мовляв, поспішає. “А темп тепер головне”, — багатозначно закінчує Сталін. Однак мало не третину листа присвячено Хвильовому. Сталін чітко окреслив ті тези Хвильового, які прямо суперечили офіційній лінії партії та становили небезпеку для неї (“а така небезпека стає все більше й більше реальною на Україні”). Це — вимога “негайної дерусифікації пролетаріату” в Україні; дистанціювання української

культури і суспільства від російської та, мовляв (в інтерпретації Сталіна), “загальнодержавської”; захоплення якоюсь месіянстичною роллю української молоді інтелігенції (“все це і багато іншого в устах українського комуніста звучить тепер /.../ більше ніж дивно”); а головне: “У той час, як західноєвропейські пролетарські класи та їхні комуністичні партії повні симпатії до “Москви”, до цієї цитаделі міжнародного революційного руху та ленінізму, в той час, коли західноєвропейський пролетаріат із захопленням дивиться на прапор, що майорить над Москвою, український комуніст Хвильовий не має нічого сказати на користь “Москви”, як тільки закликати українських діячів тікати якомога швидше геть від Москви. І це називається інтернаціоналізмом!”

І далі йде дуже характерне міркування — з арсеналу сталінських (і взагалі більшовицьких) важелів ідеопсихологічного тиску на національну партійну інтелігенцію: “Шумський не розуміє, що оволодіти новим рухом на Україні за українську культуру можна, лише борючись з крайностями Хвильового в лавах комуністів”.

Але Хвильовий відчував себе комуністом і боляче сприймав звинувачення у нібито відступництві, націоналізмі, а потім і фашизмі. До того ж, він відповідав не тільки за себе, а й за цілий напрям в українській літературі, навколо нього гуртувалися найталановитіші митці його покоління. Щоб зберегти своє реноме комуніста і творчі можливості для себе та друзів, він ладен був визнавати “помилки” і йти на поступки й компроміси. Але петля вимог затягувалася дедалі туже. Раніше не рятували посилення на Троцького й Бухаріна, тепер — на Сталіна й навіть Кагановича. Хвильовий здавав позицію за позицією. Щоправда, після кожного чергового визнання помилок йому вдавалося щось здобути в літературно-видавничій справі для гурту своїх однодумців: після заборони ВАПЛІТЕ — він організовує “Літературний ярмарок”, після закриття “Літературного ярмарку” — “Пролітфронт”. Але вже ненадовго.

Дарма Хвильовий переймає прийоми своїх супротивників і переходить на мову політичних наліпок, звинувачуючи одних у націоналізмі, інших — у фашизмі. Так, так — він тепер бореться з “хвильовізмом”. Але ні вороги, ні друзі цього до уваги не брали. І для тих, і для тих він залишався автором “Я (Романтики)”, “Вальдшнепів” і “Думок проти течії”. Для одних — об’єктом ненависті, для інших — любові.

Творчість Миколи Хвильового багатоманітна в мотивах і мінлива у часі. Але в усі періоди було в нього і щось спільне, були лейтмотиви, що, розвиваючись, варіюючись, дисонуючи між собою, і складали стійку суть його світопочування.

Це насамперед мотив блакитної далечини, “загірної комуні”, “тихих озер загірної комуні” — мотив мрії, порівняння в невимірюму благість людського єднання у правді, красі й щасті; вищий ступінь емоціоналізації неясного соціалістичного ідеалу, який фактично не так уже й багато мав спільного з більшовицьким варіантом “наукowego комунізму”.

Але це й мотив “чорного трибуналу комуні” — вже сповнена сумнівів і самокартання, вже роз’ятрена моральним і національним рахунком до себе, але все ще із забійною силою інерції — романтизація терору як нібито неминучої і тому святої сили самоствердження революції; не зразу обернеться вона розпачем і трагічною сатирою. Це й мотив незбагненого витвірювання духу революції та підміни його мертвою казенщиною: талмудизація ідеології. Це і гіркосаркастичний мотив “всефедеративного міщанства”, в болоті якого гаснуть усі “вогні фанатизму”.

Головна ідея Хвильового: державна самостійність України немінуча. Головний аргумент: якщо якийсь народ протягом століть у різних формах виявляє своє прагнення до незалежності, то рано чи пізно він її здобуде і пройде той шлях, який пройшли всі народи Європи; протидіяти цьому означає гальмувати історичний розвиток. У часи Хвильового така ідея видавалася, якщо вжити його слово, “дерзостю”. Через шість десятиліть вона здійснилася. Інша річ, що нинішня Україна — не така, якою вона уявлялася Хвильовому, — але цього вже не можемо ставити йому на карб. І не знаємо, якою вона буде ще через шість десятиліть.

Не випадково і не марно виявилася ідея європейської орієнтації України. І тут Хвильовий може бути для нас дуже повчальним, схилиючи нас до засвоєння не зовнішніх форм європейського життя, часом розкладових і минулих, а вічної культурної та інтелектуальної спадщини, духу творчості, громадянської постави і всього того, що нині зветься “громадянським суспільством”. І немає потреби доводити, наскільки актуальним є застереження Хвильового від “малоросійства” і “хохляцтва”, від загінпостизованості “московським диригентом”, від інерції багатосотлітнього самовдоволеного й агресивного рабства.

А як бути з “азіятським ренесансом”? Він відбувався і відбувається, хоч і не зовсім у тих формах, що уявлялися Хвильовому. Але почасти і в них-таки. Хіба не справдилася його думка про те, що енергія революційного руху вигасає у Європі, а з більшою силою спалахує в Азії? І що комуністичні ідеї перемагатимуть в Азії? Так і сталося в ХХ ст., особливо в його другій половині. Тільки до Азії треба додати ще Африку і Латинську Америку. І хоч комуністичний експеримент у багатьох країнах Азії та Африки провалився, але він дав потужний імпульс національно-визвольному рухові на цих континентах.

А як із місією України, її провідною роллю в цьому русі? Зі зрозумілих причин вона цю роль не змогла відіграти, бо й сама вона, Україна, тоді була придушена як суб’єкт світової політики.

Нині геополітична ситуація в цій частині світу геть змінилася. Але молода держава Україна має шанс стати важливим чинником економічного, політичного і культурного співробітництва країн Причорномор’я і Середньої Азії, спираючись зокрема й на історичні традиції такого співробітництва, на відповідні факти нашої культури.

Як бачимо, і тут Хвильовий може нам дещо підказати.

Я далекий від того, щоб екстраполювати на сучасність візії Хвильового 20-х років минулого століття. Але вчимося в нього жити Україною, мислити Україною, шукати шляхи України у світ.

● **Іван ДЗЮБА**
академік НАН України

ДУХОВНИЙ ІНТЕГРАЛ ЛІНИ КОСТЕНКО РЕФЛЕКСІЇ ДОВКОЛА КНИЖКИ ВОЛОДИМИРА ПАНЧЕНКА «НАРОДУ ГІЛОЧКА ТЕРНОВА»

ПРО-ЧИТАННЯ

Щойно у видавництві “Веселка” побачила світ нова книжка Володимира Панченка, професора Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Літературознавче дослідження має назву “Народу гілочка тернова”. Ці слова — відлуння поетичного Слова-Логосу Ліни Костенко.

*Я вранці голос горлиці люблю!
Я скупчила за дивним
зоюком слова.
Мого народу гілочка тернова.
Гарячий лоб
до шибки притулю.*

Сама текстуальна структура книжки — це будинок із багатьма будовами і надбудовами, у яких — спроба нового прочитання творчості Ліни Костенко. Подібних праць в Україні сьогодні дуже мало. У метушливій буфонаді постмодерної літератури дедалі рідше виходять наукові праці класичного ґатунку, які мають серйозне історичне та культурно-філософське підґрунтя. Праця Володимира Панченка — це не повторення вже сказаного, а кристалізація тих філософських проєкцій у творчості Поетеси, які дотепер так і не було виокремлено, на яких так і не було наголошено. Творчість Ліни Костенко у книжці вписано у площину квінтесенції шістдесятництва із його аристократизмом духу, космоізмом, гуманізмом. Володимир Панченко “оголює” Слово Поетеси, розкриваючи за простотою і поетичною легкістю філософських глибини, які народилися “крізь тугу дисонансів”. За словами Володимира Панченка, такі “дисонанси” як катаклізми спонукають Ліну Костенко до творчості значно частіше, ніж гармонія та мажор. Але зосередженість Поетеси на дисонансах не є чимось самодостатнім. За нею відчувається гостре жадання більш розумного й щасливого людського життя. Прагнення ладу, краси, затишку, свободи”.

Будь-які великі зміни в людській життєдіяльності припускають зміну культури. Зовні вона постає як складна суміш взаємодіючих між собою знань, розпоряджень, норм, зразків діяльності, ідей, проблем, вірувань, узагальнених бачень світу. Покоління шістдесятників пішло на рішучий та остаточний розрив із брехливою, жорстокою системою, було прикладом експоненційного зростання у творчому аспекті. Сміливість вчинку-протидії збагатила їх духовно; політичний розрив обертався психологічним оновленням. Шістдесятництво — це феномен екзистенційний. Це покоління долі на межі вибуху. Професор Панченко пише у своїй книжці: “Центральний мотив поезії Ліни Костенко тієї пори — вибір долі, естетичне і моральне самовизначення. Все, що з цього приводу було тоді написано Ліною Костенко, — то її МАКСИМИ. Поезія — це Доля, за яку “треба платити життям”. Звідси — апологія самодостатності поета, різке протиставлення себе “лицарям кон’юнктури”, “дріб’язку строкатому, який міняє шерсть залежно від погоди”, “тлінним речам”, себто славолюбству і вигоді”.

Узагалі, “загострений драматизм світовідчуження — чи не найбільш характерна риса Музи” Ліни Костенко. В. Панченко зауважує: “На що вже ідилічна, здавалося б, картинка малюється у вірші “Дощі”, в якому йдеться про веселі бешкети дітлахів, захоплених знезачка теплою літньою зливою, — а й він завершується несподіваним дисонансом, протиставленням маленької сільської

ідилії — і просто-таки вселенської тривоги: “Так не вже ж під багряним сонцем — / благодатні брати океанські — / ці дощі, отруєні стронцієм, / засвистять, як стріли поганські?!”

Це одне джерело драматизму Ліни Костенко — “комплекс переживань, пов’язаних із долею українського в Україні: мови, національного самоусвідомлення, гордості й гідності”.

Свобода — це не тільки відстоювання права на власний вибір і власну самобутність, а й водночас визнання права на існування іншого й інакшого. Володимир Панченко пише, що “початок 1960-х в українській літературі був прикметний утвердженням нової якості гуманізму. Горезвісний “теорії гвинтиків” шістдесятники протиставили ідею самоцінності людського “Я”. Звеличення простої людини, про яку Симоненко писав, що вона і є найскладніша, знаходимо і в поезії Ліни Костенко. Образна мова тут із того ж патетично-гіперболічного ряду...” Гуманізм шістдесятників був космічно-масштабним. Але не абстрактно-космополітичним, не плакатно-загальниковим! Тож віра в людину й любов до людини втілювалися насамперед у несамоовито-щирій любові до України і вірі в неопорну силу її народу.

Отже, “Народу гілочка тернова” — книжка цілком класична: тут немає постмодерної імітації літературознавчого вибуху. Натомість перед нами глибина, океанічна безодня Слова. Книжка — не оголений нерв, а сильна течія, яка зносить весь мул із творчого виміру Поетеси Ліни Костенко, розставляючи крапки і над шістдесятництвом, і над самою поезією. Розділи цієї книжки вже виходили окремими публікаціями в літературознавчих журналах, у складі підручника “Українська література. 11 клас” (за ред. Р. Мовчан), у збірці “Поезія Ліни Костенко в часах переїхдних і вічних” (Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”).

Час відібрав із величезного добробку Володимира Панченка найсудетівше, найвагоміше... А літературознавчий талант зумів об’єднати фрагменти за аксіологічним критерієм в одну надструктуру — книжку “Народу гілочка тернова”. Це видання — частина величезної серії книг про українську літературу, яку планує видавництво “Веселка” в майбутньому... Але ця праця не загубиться з-посеред інших. Вона самодостатня і філігранна. Володимир Панченко зумів витворити міцну основу.

Проте дослідження про Ліну Костенко на цьому не завершено. На нас іще чекають нові відкриття і нові прочитання Слова Ліни Костенко у проєкції на ХХІ століття. Проте Володимир Панченко вже цією працею довів, що, по-перше, справжня, самобутня українська література є. А по-друге, вона — складова літератури світової, європейської. Це літературознавче дослідження знайде свого читача як серед допитливих школярів і студентів, так і серед усіх шанувальників справжньої української літератури у світлі європейських літературознавчих інтерпретацій.

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**,
студент Національного
університету
“Києво-Могилянська академія”